

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA**

**JURGITA PETRAUSKAITĖ
INFORMATIKOS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA**

**DUOMENŲ BAZIŲ TEISINĖ APSAUGA PRANCŪZIJOJE IR LIETUVOJE
Magistro baigiamasis darbas**

**Darbo vadovas –
Doc. dr. Mindaugas Kiškis**

Vilnius, 2005

Turinys

Įvadas.....	3
1. Duomenų bazių teisinės apsaugos objektai ir subjektai.....	11
1.1. Duomenų bazės apibrėžimas.....	11
1.2. Autorių teisės objekto išskyrimas duomenų bazių apsaugos atveju.....	13
1.3. Duomenų bazių gamintojų teisių apsaugos objekto išskyrimas.....	17
1.4. Autorių teisių subjektas duomenų bazių apsaugos atveju.....	18
1.5. <i>Sui generis</i> teisių subjektas – duomenų bazių gamintojas.....	21
2. Duomenų bazių teisinės apsaugos sąlygos.....	26
2.1. Originalumo sąlygos taikymas duomenų bazėms.....	26
2.2. Esminių investicijų sąlygos taikymas duomenų bazėms.....	32
3. Tradicinis autorių teisės taikymas duomenų bazėms.....	39
3.1. Autorių asmeninės neturtinės teisės.....	39
3.2. Autorių turtinės teisės.....	42
3.3. Autorių teisių įgyvendinimas.....	45
4. Duomenų bazių gamintojų teisių taikymas.....	53
4.1. Veiksmai, kuriuos turi teisę uždrausti duomenų bazių gamintojai.....	53
4.2. Draudimų reikšmė.....	58
4.3. Duomenų bazių gamintojų teisių įgyvendinimas.....	64
Išvados.....	72
Literatūros sąrašas.....	75
Santrauka.....	79
Résumé.....	80

Ivadas

Duomenų bazių sąvoką Europos Sąjungos teisėje randame 1996 m. kovo 11 d. direktyvoje Nr. 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos (toliau – direktyva). Pirmasis šios direktyvos straipsnis duomenų bazę apibrėžia kaip „darbų, duomenų ar kitokios metodiškai arba sistemingai sutvarkytos ir individualiai elektroniniu arba kitokiu būdu prieinamos medžiagos rinkinius“¹.

Šis apibrėžimas Prancūzijoje yra perkeltas į Intelektinės nuosavybės kodekso (toliau – INK) L112-3 straipsnį 1998 m. liepos 1 d. įstatymu Nr. 98-536², o Lietuvoje – priėmus 1999 m. gegužės 18 d. autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą (toliau – ATGTĮ) Nr. VIII-1185.

Kad apsaugoti duomenų bazes tam tikrais atvejais taikoma bendroji teisė. Civiline teise duomenų bazės gali būti ginamos prenumeruotojo naudai, pasitelkiant sutarčių teisės nuostatas, arba trečiųjų asmenų naudai, siekiant apsaugoti nuo nesąžiningos konkurencijos. Visose sutartyse dėl naudojimosi duomenų bazėmis yra išlygos, susijusios su duomenų bazių intelektine nuosavybe bei su duomenų bei rezultatų, kurie gali būti gaunami konsultuojant duomenų bazę, naudojimu.³

Nesant sutartinių nuostatų, gali būti naudojama konkurencijos teisė. Duomenų bazės „šliaužiojanti“ kopija, padaryta siekiant komercinių tikslų ir dažniausiai gaunama ją atsisiunčiant iš interneto, yra tipinis nesąžiningos konkurencijos komercinio parazitizmo veiksmas.

Duomenų bazės taip pat yra ginamos baudžiamąja teise. Pavyzdžiui, Prancūzijos Baudžiamojo kodekso 323-1 ir 323-7 straipsniuose įtvirtinta, kad yra baudžiama įkalinimo nuo vienerių iki trijų metų ir (arba) nuo 100 000 iki 300 000 frankų bauda už „įsilaužimo veiką, atliktą sukčiavimo tikslais įsilaužiant į visą arba dalį automatizuotos duomenų laikymo sistemos“, o taip pat už „duomenų įvedimo į tokią sistemą sukčiavimo tikslais veiką“. Taigi, neteisėtas įsibrovimas į duomenų bazę ir jos bylų pakeitimas baudžiamas pagal įstatymą.⁴

Mus dominanti teisinė apsauga, nustatyta direktyvoje, Prancūzijos INK ir Lietuvos ATGTĮ, yra dviguba. Kaip kūrinys ir tenkindama originalumo sąlygą, duomenų bazė gali būti ginama autorių teisėmis kaip informacinė struktūra. Tuo tarpu, kaip informacinė sistema, duomenų bazė gali būti ginama specialiąja teise (arba *sui generis* teise, kaip ji vadinama direktyvoje ir Lietuvos ATGTĮ).

¹ Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. direktyva Nr. 96/9/EB „Dėl duomenų bazių teisinės apsaugos“// <http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/1996/31996L0009-LT.doc>; prisijungimo laikas: 2005-02-18. 1 straipsnis, 13 punktas.

² Loi n° 98-536 du 1er juillet 1998, portant transposition dans le code la propriété intellectuelle de la directive 96/9/CE du Parlement européen et du Conseil, du 11 mars 1996, concernant la protection juridique des bases de données//Journal Officiel de la République Française, 2 juillet 1998. P. 10075.

³ A. Bertrand. Le droit d’auteur et les droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 529.

⁴ Ibidem. P. 530.

Šia teise naudojasi duomenų bazių gamintojai ir ja saugoma pati informacinė medžiaga, jeigu tenkinama esminių investicijų sąlyga.⁵

Šiame darbe nagrinėsime teisinę apsaugą, taikomą pačioms duomenų bazėms ir neliesime teisinės apsaugos, taikomos duomenų bazę sudarantiems elementams ir kuria naudojasi jų autoriai, dažnai esantys taip pat ir duomenų bazės gamintojais, nes šiuo atveju bendra tvarka yra taikoma bendroji autorių teisė.

Išsikeltas darbo tikslas yra apžvelgti Prancūzijos ir Lietuvos duomenų bazių teisinę apsaugą autorių teise bei duomenų bazių gamintojų teise (arba *sui generis* teise) ir su tuo susijusias problemas. Šie teisės režimai yra taikomi tiek elektroninėms, tiek kitoms duomenų bazėms. Darbe nagrinėsime Prancūzijos teismų bei Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktiką, analizuosime direktyvą dėl duomenų bazių apsaugos, plačiau apžvelgsime Prancūzijos teisinę doktriną, susijusią su šiuo klausimu. Remsimės svarbiausių Prancūzijos intelektinės nuosavybės teisės mokslininkų darbais: Ph. Gaudrat, Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet, N. Mallet-Poujol, P. Sirinelli, D. Becourt, B. Edelman, P. Kamina, G. Koumantos, S. Lemarchand, S. Rambaud ir kitais.

Atsižvelgiant į Prancūzijos gilią patirtį taikant autorių teisę, kuriant doktriną bei aptariant jautriausius klausimus, kylančius intelektinės nuosavybės srityje, ir į autorių teisės normų naujumą bei doktrinos trūkumą Lietuvoje, darbe daug plačiau aptariama duomenų bazių apsauga Prancūzijoje. Todėl, vienas iš šio darbo uždavinių yra Prancūzijos patirties, taikant duomenų bazių teisinės apsaugos normas, kurios iš esmės ta pačia apimtimi ir ta pačia prasme galioja ir Lietuvoje, išanalizavimas, kai kurių aspektų pritaikymas Lietuvai. Atsižvelgiant į minėtos apsaugos kompleksiskumą, problemų panoramos platumą bei klausimo aktualumą, svarbu tinkamai suprasti pačias teisės normas, pagrindines sąvokas, išsigilinti į pradinio įstatymų leidėjo, šiuo atveju – direktyvos autoriaus – mintį.

Prieš pradėdami analizuoti patį duomenų bazių teisinės apsaugos reglamentavimą, apžvelgsime šios apsaugos aplinką.

Duomenų bazių teisinės apsaugos aplinka

Duomenų bazių apsaugos atsiradimas yra susijęs su informacinės visuomenės koncepcija. Ši koncepcija pirmą kartą buvo panaudota 1993 m. Europos Komisijos Baltojoje knygoje, pavadintoje „Augimas, konkurencija, darbas. Iššūkiai žengiant į XXI amžių“.⁶ Informacinės visuomenės atsiradimas yra susijęs su informacinių technologijų, ypač interneto, plėtra. Šios visuomenės pradžia

⁵ X. Linant de Bellefonds. Droit d'auteur et droits voisins. – Paris: Dalloz, 2004. P. 94.

⁶ Livre blanc „Croissance, compétitivité, emploi : les défis et les pistes pour entrer dans le XXIème siècle“//COM (93) 700, Bull., 12 – 1993.

yra tiesioginė informacijos komercializacijos pasekmė ir šioje visuomenėje susiduriame su nacionaline bei tarptautine informacijos rinka, kurioje informacija cirkuliuoja, yra perkama, parduodama, ji yra prekė, komercinių santykių objektas. Kiekvienas gali būti informacijos adresatas arba tiekėjas. Kad būtų galima plėtoti šią informacinę visuomenę, ypatingai reikia didinti galimybes naudotis kiek įmanoma didesniu informacijos kiekiu ir užtikrinti priemonių, būtinų šiam išplitusiam komunikavimui – t. y. duomenų bazių ir jų sudarytojų – atitinkamą apsaugą.

Informacijos laisvės teisinis pagrindas yra 1789 m. rugpjūčio 26 d. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos 11 straipsnio nuostata: „viena iš svarbiausių žmogaus teisių yra laisvas savo minčių ir nuomonės reiškimas“. Naudojimasis šia laisve, disponuojant daugybe priemonių, šiuo metu iš teisės informuoti išsiplėtė į teisę būti informuotam. Teisės į informaciją teorija priskiria prievolės visiems, kurie turi informacijos.

1988 m. Komisijos Žaliojoje knygoje⁷ pažymima, kad autorių teisės nuostatoms taip pat yra taikomi ES sutarčių straipsniai, susiję su laisvu prekių judėjimu. Ribojančiosios privilegijos, kuriomis naudojasi autoriai, turi užleisti vietą „aukštesniems bendriesiems interesams“, t. y., kai tai pateisina laisvas naudojimas informacija, yra taikomos laisvo prekių judėjimo nuostatos. Informacinių prekių kūrimo skatinimas yra neišvengiama teisės į informaciją išvada. Šioje 1988 m. Žaliojoje knygoje Komisija pradėjo diskusiją apie būtinybę inicijuoti Europos Bendrijų teisės, susijusios su duomenų bazių teisine apsauga, harmonizavimą. Nuo šios knygos išleidimo iki 1996 m. direktyvos priėmimo Europos Bendrijos siūlė sprendimus, kaip būtų galima pritaikyti autorių teisių ir gretutinių teisių įtvirtintą apsaugą prie galimybių, kurias suteikia informacinės technologijos.

Prancūzų autorė Mallet-Poujol pažymi, kad „komunikavimo visuomenėje, kur informacija turi prekės vertę, yra juntama sąmoninga ar nesąmoninga grįžtamojo pobūdžio pasisavinimo pagunda. Ji yra sustiprinama naudojant informacines technologijas informacijos suskaitmeninimui ir perdavimui.“⁸ *Siu generis* teisės režimo, uždraudžiančio nesąžiningas duomenų ištraukas ir įvedančio kitus draudimus, „sukūrimas“ papiktino ne vieną teisininką. Problemos kyla, kai duomenų bazę sudaro autorių teise nesaugomi duomenys, pateikti faktai, idėjos, paveikslai, informaciniai naujienų pranešimai. Nuosavybės teisė į tokį informacinį šaltinį pažeidžia lygybės principą. Informacijos turėjimas yra pagrindinis valdžios faktorius, todėl iškyla būtinybė griežtai saugoti lygybę tarp žmonių ir todėl nuosavybės teisė į informaciją yra nepriimtina.⁹

⁷ Livre vert sur le droit d'auteur et le déficit technologique//COM 88(172) final.

⁸ N. Mallet-Poujol. Appropriation de l'information : l'éternelle chimère//Recueil Dalloz. 1997. P. 330.

⁹ Ibidem. P. 330.

Be to, bet kokio monopolio vengimas, galimybės visiems naudotis informacija reikalavimas yra tiesiogiai susijęs su laisvu idėjų judėjimu – „bendru idėjų fondu, kuris nuo amžių priklauso visiems“¹⁰. Šia prasme, informacijos niekam nepriklausymo idėja yra randama pozityviojoje teisėje ir yra ypač svarbi norint išlaikyti intelektinės nuosavybės teisės nuoseklumą. Autorių teisė buvo daugelį kartų bandoma dėl informacijos statuso klausimo, nagrinėjant ginčus dėl kai kurių duomenų perėmimo literatūroje ar kompiliacijose ir ji visada neigė bet kokią informacijos pasisavinimo galimybę.¹¹ Informacijos pasisavinimo idėja keliama norint apsaugoti investicijas, skirtas informacijos rinkimui, struktūravimui ir saugojimui. Toks išimtinis informacinės prekės „rezervavimas“, jos naudojimo monopolis, garantuoja *erga omnes* jos cirkuliavimo ir atgaminimo kontroliavimą.¹² Prancūzų autorius Pollaud-Dulian teigia, kad direktyva nukrypsta nuo viešosios srities informacijos laisvo naudojimo ir įtvirtina sumaištį tarp išimtinių intelektinės nuosavybės teisių ir nesąžiningos konkurencijos veikslių. *Sui generis* teisė taip pat prieštarauja pačiai intelektinės nuosavybės koncepcijai, nes ji netiesiogiai gina elementus, kurie negali būti ginami nei intelektinės nuosavybės teise, nes nėra originalumo, nei industrinės nuosavybės teise, nes nėra naujumo. Nors direktyvoje tai ir neigiamą (46 direktyvos punkte), tačiau galima abejoti, ar ši nauja teisė nepanaikins viešosios informacijos nepriklausomumo principo ir ar tai neprieštarauja patiems intelektinės nuosavybės pagrindams.¹³

Kitas prancūzų autorius Edelman pažymi, kad kalbant apie originalias duomenų bazes, 1998 m. įstatymu įtvirtinta duomenų bazių apsauga sudaro palankias sąlygas *copyright* įsiskverbimui. *Sui generis* teisės apsauga užtikrina duomenų bazių gamintojams, paprastiesiems investuotojams, gretutines teises. Gretutinės teisės ir informaciniai kūriniai yra tarsi vieno fenomeno du aspektai – prekybininkų valdžios įtvirtinimas kultūros atžvilgiu ir autorių teisių naudojimas komerciniais tikslais. Edelman cituoja Bordieu, kuris teigia, kad: „prekybinės“ valdžios įvedimas pasaulyje, kuris po truputį buvo sukurtas, kad kovotų su juo, yra tolygus žmonijos vertingiausių kūrinių pastatymui į pavojų. Mes išgyvename kovą tarp komercinių jėgų, siekiančių pasaulyje išplatinti privačių asmenų (ir tų, kurie viešpatauja komercijoje) komercinius interesus, ir tarp kultūrinių jėgų, kurios remiasi universalių kūrinių, pagamintų „kūrėjų nutautinto internacionalo“, gynimu“.¹⁴

Karas tarp komercinio barbariškumo, vulgarumo, suvienodinimo ir tarp kultūros vyksta ir teisėje. Autorių teisės „humanistinė“ prigimtis slepia konkretų tikslą – uždrausti įmonėms

¹⁰ N. Mallet-Poujol. Appropriation de l'information : l'éternelle chimère//Recueil Dalloz. 1997. P. 331.

¹¹ Ibidem. P. 332.

¹² Ibidem. P. 333.

¹³ F. Pollaud-Dulian. Brèves remarques sur la directive du 11 mars 1996 concernant la protection juridique des bases de données//Dalloz affaires.1996. Nr. 18. P. 539.

¹⁴ B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5, P. 89.

kontroliuoti kūrinį, kuriuos sukūrė jų darbuotojai, turinį ir priversti šias įmones platinti įvairios veiklos vaisius. Prancūzijoje teisiškai įtvirtintas humanistinis požiūris realiai sterilizuoja šiuolaikinę kūrybą ir veda kultūrinių ir informacinių pramonių visumą į katastrofą.¹⁵

Edelman teigia, kad didelės pražūtys, kuri gresia kultūrai, „infekcijos atnešėjai“ yra gamintojai, kurie diktuoja savus įstatymus pačiuose produktyviausiuose sektoriuose: informacinių, audiovizualinių ir muzikinių kūrinių. Jis teigia, kad situacija tampa tiesiog katastrofiška, kai prie to ranką prideda įstatymų leidėjas. Prancūzijos 1998 m. įstatymas, kuriuo įvedama *sui generis* teisių apsauga, vadinamas internacionalizacijos procesu, kuris buvo pradėtas su prekyba susijusios intelektinės nuosavybės teisių aspektų susitarimu (TRIPS) ir Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) sutartimi, priimtais beveik tuo pačiu metu kaip ir direktyva dėl duomenų bazių apsaugos. Duomenų bazių, ginamų autorių teise, teisinis režimas praplečia informacinių darbų apsaugą ir atspindi grynai komercinį šios apsaugos pobūdį. Edelman pažymi, kad duomenų bazių *sui generis* režimas parodo, jog vien tik paprasta investicija gali naudotis apsauga, beveik lygiaverte meno kūrinių apsaugai. Tai jis vadina tikru teisiniu skandalu.¹⁶

Asmeninės neturtinės teisės – tai koncepcija, pasižyminti didele įvairove Europos Sąjungos valstybių narių įstatymuose. Tuo tarpu, kai Prancūzijoje įtvirtinta išskirtinai sustiprinta asmeninių neturtinių teisių apsauga, Didžioji Britanija, kurioje įtvirtinta bendrosios teisės *copyright* koncepcija, laikosi santūresnės pozicijos ir joje asmeninės neturtinės autoriaus teisės beveik neginamos. Išplitus naujosioms technologijoms, neturtinių autorių teisių gynimas tampa ypač problemiškas. Europos Komisijos privilegijuota galimybė skatinti autoriaus asmeninių neturtinių teisių gynimą lieka beveik neišnaudota ir neskiriamas dėmesys autoriaus asmeniui, pažymint, kad Komisija „taip pat tarnauja vartotojų interesams“.¹⁷ JAV doktrina ir jurisprudencija pripažįsta duomenų bazių kaip kompiliacijų apsaugą autorių teise, su sąlyga, kad duomenų surinkimas arba išdėstymas yra originalus.¹⁸ Kalbant apie asmeninių neturtinių teisių koncepciją, vertėtų pastebėti, kad Lietuvoje yra įtvirtinta šių teisių apsauga, tačiau ji yra ne tokia griežta kaip Prancūzijoje.

Istoriškai Prancūzijoje duomenų bazių apsauga autorių teise buvo pirmiausia taikoma duomenų bazes priskiriant kūrinių rinkiniams ir antologijoms. Tarptautinės duomenų bazių apsaugos autorių teise pradžia galima laikyti 1886 m. rugsėjo 9 d. Berno konvenciją, kuri gina „literatūros ar

¹⁵ B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5. P. 90.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ X. Linant de Bellefonds. Informatique, réseaux, multimédia//Editions du Juris-Classeur Europe. 1997. Fasc. 1230. P. 7.

¹⁸ A. Bertrand. Le droit d'auteur et les droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 530.

meno kūrinų rinkinius, tokius kaip enciklopedijos ir antologijos“, laikomus intelektualiais kūriniais dėl medžiagos parinkimo ar išdėstymo.

Ta pačia dvasia Prancūzijos 1957 m. kovo 11 d. įstatymas gynė įvairių kūrinų rinkinius ir antologijas, įtvirtindamas kumuliacinį kriterijų: kūrinų rinkinio originalumas turi atsispindėti medžiagos parinkime ir išdėstyme. Iškilio abejonė, ar 1957 m. įstatymas, nurodydamas „kūrinių“ rinkinius, leido ginti duomenų, besiskiriančių nuo kūrybinės veiklos rezultatų, rinkinius.

1988 m. Prancūzijos Kasacinio teismo sprendimas Microfor byloje atvėrė kelią duomenų rinkinių apsaugai, juos laikydamas „informaciniais kūriniais“, ginamais autorių teisės.¹⁹ Šioje byloje duomenų bazę sudarė laikraščio straipsniai. Kasacinio teismo požiūriu: „kadangi kūrinys turi informacinį pobūdį, antraeilio kūrinio pagrindas gali būti sudarytas be komentarų ar asmeninio autoriaus indėlio, tiesiog surinkus trumpas citatas, paimitas iš anksčiau egzistavusių kūrinių“.

Prancūzijoje J. Godfrain pateikė įstatymo „dėl „ribotų“ kūrinių apsaugos“ pasiūlymą, kuris buvo užregistruotas Nacionalinėje Asamblėjoje 1992 m. birželio 30 d. Jo tikslas buvo užtikrinti teisinę apsaugą kūriniais, turintiems dvigubą – intelektualinį bei finansinį – indėlį, neįrodinėjant nei jų naujumo, nei originalumo.²⁰ Le Stanc kritikavo įstatymo pasiūlymą ir ši kritika įdomi tuo, kad iš principo Godfrain įstatymo projektu siūlyta apsauga panaši į duomenų bazių apsaugą *sui generis* teise. Le Stanc tvirtina, kad pamatinės sąlygos, kurioms esant būtų galima naudotis šia teise, yra labai ribotos bei netikslios, nes ginami visi kūriniai, kurie yra naudojami pasipelnymo tikslais, kurie pagaminami intelektiniu darbu, atliktu be techninės ar programinės įrangos pagalbos arba su ja. Formai keliami reikalavimai yra nepakankami, nes nėra reikalaujama jokio atidavimo saugoti, jokios registracijos ir teisė atsiranda vienpusiu „kūrėjo“ sprendimu, kuris laikomas patvirtintu vien jį paminint. Šio pasiūlymo interesas buvo numatyti laikiną apsaugą neoriginaliems ar neturintiems naujumo kūriniais. Le Stanc teigimu, šis įstatymo priėmimas, jį plačiai ir be niuansų taikant, reikštų egzistuojančios intelektinės nuosavybės sugriovimą. Kiltų klausimas, kam daryti tikrą išradimą, teikti patentą ir mokėti mokesčius, kodėl įrodinėti kūrinio originalumą, jeigu yra garantuojama kelių metų apsauga *de plano* bet kokios intelektinės veiklos neutraliam rezultatui. Šiam autoriui šio teksto siūlymas atrodo labiau kenksmingas negu naudingas.²¹ Šis įstatymo projektas nebuvo priimtas.

¹⁹ C. Cass. Ass. Plén., 30 octobre 1987, Microfor c/ Le Monde//JCP G, 1988, II, 20932, Rapp. X. Nicot, note J. Huet; JCP E, 1988, II, 15093, obs. Vivant.

²⁰ P. Catala. „Au-delà du droit d’auteur“ Le droit à l’épreuve du numérique. Jus ex Maceina. – Paris: PUF, 1998. P. 317.

²¹ Ch. Le Stanc. La propriété intellectuelle dans le lit de Procuste : observations sur la proposition de la loi du 30 juin 1992 relative à la protection des „créations réservées“//Recueil Dalloz, Chroniques. 1993. P. 8.

Tarptautinis pagrindas duomenų bazių šiandieninei apsaugai autorių teise atsirado 1994 m. balandžio 15 d., pasirašius TRIPS susitarimą. 10.2 šio susitarimo straipsnyje įtvirtinama, kad prisijungusios valstybės pasižada ginti autorių teise „duomenų ar kitų elementų kompiliacijas, kurios dėl medžiagos parinkimo arba išdėstymo yra laikomos intelektualiais darbais“. 1996 m. gruodžio 18 d. įstatymu šis TRIPS susitarimas perkeliamas į Prancūzijos teisę ir autorių teisių taikymas išplečiamas „įvairių duomenų rinkiniams“.

1996 m. gruodžio 20 d. PINO sutartis, kurios tikslas – pritaikyti tarptautinę autorių teisę ir gretutines teises prie informacinių technologijų, perėmė TRIPS apibrėžimą, jį suformuluodamas bendriau bei plačiau ir pritaikydamas bet kokios formos duomenų kompiliacijoms.

1996 m. kovo 11 d. Europos Bendrijų direktyva dėl duomenų bazių apsaugos yra pirmas teisės aktas, kurio objektas yra skirtas vien tik duomenų bazėms ir jų teisinei apsaugai. Šiuo tekstu siekiama Europos Sąjungos mastu harmonizuoti duomenų bazių apsaugą autorių teise. Direktyvos 3 straipsnyje įtvirtinama: „duomenų bazės, kurios pagal duomenų parinkimą ir išdėstymą yra autoriaus intelektualinės veiklos rezultatas, yra saugomos autorių teisių. Kad būtų pripažintos tinkamomis tokiai apsaugai, jokių papildomų atrankos kriterijų nereikia.“

Tačiau pagrindinis dalykas, kurį įveda ši direktyva, yra tarptautiniame teisiniame kontekste naujų teisių – vadinamų *sui generis* teisių – įtvirtinimas. Jos yra skirtos apsaugoti duomenų bazės informaciniam turiniui nuo jo esminės dalies panaudojimo. Šia teise yra naudojamos nepažeidžiant duomenų bazei autorių teisių taikomos apsaugos, bei duomenų bazės sudėtiniais elementams taikomos autorių teisių ar kitokių teisių apsaugos.

Sunku apibrėžti *sui generis* teisės prigimtį. Direktyvos 47 punktą numato, kad šios direktyvos tikslas yra konkurencijos skatinimas. *Sui generis* teisės įvedimas neturėtų palengvinti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi. Direktyva patvirtina tendenciją Europos autorių teisėje privilegiją suteikti *copyright*, o ne humanistinei autorių teisei.

Šio teisės akto pasirodymo su nekantrumu laukė duomenų bazių gamintojai, kad būtų užpildytos jiems neparankios autorių teisės spragos. Susijusi su originalios formos sąlyga, autorių teisė neleido duomenų bazių gamintojams efektyviai kovoti su bazės informacinio turinio panaudojimu, kai duomenys neginami intelektualinės nuosavybės teise. Dažniausiai žala būdavo padaroma panaudojant autorių teisės nesaugomus duomenis, nes iš tokių duomenų sudarytos bazės ekonominė vertė dažniausiai ir slypi jos informaciniame turinyje.

Prancūzijos teisė neakcentavo skirtumo tarp formos ir turinio apsaugos. Pateikiant ieškinį dėl nesąžiningos konkurencijos galima gintis nuo parazitinių veiksmų, tačiau šios apsaugos sritis yra

ribota, nes ji gali būti taikoma tik santykiams tarp konkurentų. Įmonė ieškovė turi turėti tuos pačius klientus, kaip ir įmonė atsakovė. Be to, yra sunku nustatyti žalą nesąžiningos konkurencijos atveju.

Jurisprudencija kėlė didelį netikrumo jausmą duomenų bazių autoriams ir gamintojams dėl apsaugos, kuria jie gali naudotis, apimties ir prigimties. Apsaugos sąlygos nebuvo tiksliai apibrėžtos ir dažnai kito: parinkimas ir išdėstymas, forma, naujumas, pastangos ieškant ir klasifikuojant, praktinės žinios.

Galų gale, direktyvos nuostatos buvo perkeltos į Prancūzijos teisę. Duomenų bazių apsauga autorių teise, kokia ji yra suprantama Bendrijoje, nėra nauja. Tačiau *sui generis* teisė buvo didelė naujovė.

Duomenų bazių apsauga, ypač šio naujo tipo kūrinių kvalifikavimas, davė pagrindą platiems doktrinos debatams prieš ją įtvirtinant įstatyme. Netikrumas dėl kai kurių įstatymo nuostatų lemia šių debatų tąsą bei naujos jurisprudencijos svarbą.

Lietuvoje 1992 m. Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 681 „Dėl kompiuterinių programų ir duomenų bazių teisinės apsaugos“. Šis nutarimas yra nustojęs galioti. 1996 m. sausio 30 d. Buvo priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. I- 1188. Pagal jį duomenų bazėms buvo teikiama tokia pati teisinė apsauga kaip ir kūrinių rinkiniams. Šis įstatymas taip pat yra nustojęs galioti. Pagal 1996 m. Lietuvoje įsigaliojusią 1886 m. Berno konvenciją „Dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos“, duomenų bazėms yra taikoma tokia pati apsauga kaip ir literatūros kūriniams. 1999 m. Birželio 9 d. įsigaliojęs ATGTĮ pakeitė LR Civilinio kodekso IV skyrių „Aurių teisė“ ir iki tol galiojusio įstatymo „Dėl kompiuterių programų ir duomenų bazių teisinės apsaugos“ normas. Į šį 1999 m. įstatymą yra perkelti direktyvos reikalavimai.

Keturi 2004 m. gruodžio 9 d. Europos Teisingumo Teismo (ETT) priimti sprendimai yra susiję su duomenų bazių apsauga *sui generis* teise ir krypta šios apsaugos siauriamojo interpretavimo linkme, kuris yra svarbus ateityje taikant *sui generis* teisę.²² Europos teisėjai patikslino duomenų bazių gynimo teisinį režimą tiek dėl pačių teisinės apsaugos *sui generis* teise sąlygų, tiek dėl apsaugos turinio.

Aptarę duomenų bazių teisinės apsaugos aplinką ir bendriausias problemas, toliau nustatysime duomenų bazių teisinės apsaugos objektus bei subjektus (1 skyriuje), duomenų bazių teisinės apsaugos sąlygas (2 skyriuje), analizuosime tradicinės autorių teisės taikymą duomenų bazėms (3 skyriuje) ir *sui generis* teisės taikymą (4 skyriuje).

²² P. Kamina. La CJCE adopte une vision restrictive de la protection par le droit *sui generis*//Propriété Industrielle. 2005. Nr. 1. P. 20.

1. Duomenų bazių teisinės apsaugos objektai ir subjektai

Autorių teisėje tradiciškai pirmiausia apibrėžiamas apsaugos objektas ir apsaugos subjektas. Duomenų bazėms ginti įstatymų leidėjai pasirinko du teisinius režimus, turinčius skirtingą logiką: autorių teisę, pagrįstą asmenine koncepcija, ir *sui generis* teisę, pagrįstą konkurentine koncepcija. Dėl šio prieštaravimo skiriasi apsaugos objektai, subjektai ir gynimo sąlygos autorių ir *sui generis* teisėje.

1.1. Duomenų bazės apibrėžimas

Pagal direktyvą: „duomenų bazė reiškia pavienių darbų, duomenų ar kitokios metodiškai arba sistemingai sutvarkytos ir individualiai elektroniniu arba kitokiu būdu prieinamos medžiagos rinkinius.“ (direktyvos 1 straipsnio 2 dalis). Šis apibrėžimas buvo perkeltas į Prancūzijos teisę 1998 m. įstatymu: „duomenų bazė – tai susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių, duomenų arba kitų nepriklausomų elementų, kuriais galima individualiai naudotis elektroniniu būdu ar naudojant kitas priemones.“ Lietuvoje duomenų bazės apibrėžimas pateikiamas ATGTĮ įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje: „duomenų bazė – tai susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių, duomenų arba kitokios medžiagos rinkinys, kuriuo galima individualiai naudotis elektroniniu ar kitu būdu“. Iš esmės apibrėžimai yra vienodi.

Atskirai aptarsime duomenų bazės pagrindinius bruožus, išskiriamus apibrėžime.

1.1.1. Nepriklausomų elementų rinkinys arba pavienė medžiaga

Pirmoji apibrėžimo sąlyga yra reikalavimas, kad tai būtų pavienių elementų (arba pavienės medžiagos) rinkinys. Tokį duomenų parinkimą dar galima vadinti kompiliacija. Tai pradinis sudėtinių elementų surinkimo darbas, kuris gali būti sunkus ekonomine prasme, tačiau kuris yra vien tik darbas, paprasta ekonominė veikla. Kad šio darbo rezultatas būtų laikomas duomenų baze, reikia, kad ši kompiliacija rinktų pavienius elementus, kurie tokiais liktų ir būdami duomenų bazės sudėtyje, nes elementų atskirumas yra duomenų bazės egzistavimo sąlyga. Jei elementai nėra pavieniai, nėra ir duomenų bazės, kadangi jie jau yra sujungti ir organizuoti prieš gamintojo įsikišimą. Pavienių elementų parinkimui nekeliami jokie reikalavimai.²³

Pavyzdžiui, tekstas, kuris yra organiška žodžių, parinktų ir sujungtų pagal sintaksę, kuri turi įtakos jų prasmei, visuma nesudaro duomenų bazės, nes tekste žodžiai negali būti pavieniai,

²³ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 603.

nepriklausomi vienas nuo kito. Tačiau, atskirų tekstų visuma gali būti duomenų bazės pradinė medžiaga. Elektroninė byla nesudaro duomenų bazės, nes informaciniai bitai byloje yra visiškai priklausomi vienas nuo kito ir jie neturi jokios reikšmės ir jokio tikslo būdami pavieniui.²⁴

Duomenų bazės apibrėžimo direktyvos 1 straipsnyje klausimas buvo pateiktas ETT *Fixtures marketing LTD c/ OPAP* byloje. Ginčas susijęs su duomenų baze, sudaryta iš informacijos apie futbolo čempionatų Anglijoje ir Škotijoje varžybų kalendorių ir apimančia datas, laikus bei dviejų kiekvieno susitikimo komandų pavadinimus. ETT iškelto klausimu norima išsiaiškinti, ar šiuo atveju buvo išpildyta surinktų duomenų arba medžiagos „nepriklausomumo“ sąlyga. Teismas atsako teigiamai, patikslindamas, kad nepriklausomumo sąlyga liečia elementus, kurie „atskiriami vieni nuo kitų nepakenkiant jų turinio informacinei literatūrinei, meninei, muzikinei ar kitai vertei“ (dėl to direktyva nėra taikoma audiovizualinių, kinematografinių, literatūrinių ar muzikinių kūrinių įrašams, kaip nurodyta direktyvos 10 punkte).²⁵

Teismas teigia, kad šioje duomenų bazėje data, laikas ir dviejų komandų pavadinimai yra nepriklausomi, nes kiekvienas jų turi nepriklausomą informacinę reikšmę. Tačiau, jeigu futbolo čempionato interesas būtų bendra įvairių susitikimų apžvalga, tai šis rinkinys tiesiog būtų atitinkama informacija apie datas, laikus ir komandų pavadinimus, kuri neturėtų savarankiškos reikšmės atskirai. ETT padaro išvadą, kad šios bylos atveju tai yra nepriklausomų elementų rinkinys.²⁶

1.1.2. Sutvarkytas rinkinys

Nepriklausomi elementai (medžiaga) negali būti paprasčiausiai sudėti kartu, nes taip jie tebtų rinkinys be jokio įdėto darbo. Jie turi būti sutvarkyti vieni kitų atžvilgiu. Sutvarkymas nereikalauja fiksavimo. Numatomas tik apibrėžtų ir stabilių ryšių tarp kiekvieno iš nepriklausomų sudėtinių elementų nustatymas. Paprastai numatomi erdviniai ryšiai ir tada sutvarkymas apibrėžiamas elementų reliatyvia pozicija vieni kitų atžvilgiu laikmenoje. Bet šis sutvarkymas taip pat gali būti seka arba tvarka. Šis organizuotumo reikalavimas nuveda iki „struktūros“, kaip tai buvo pavadinta jurisprudencijoje dėl duomenų bazių. Organizuojantis principas gali būti metodas arba sistema.²⁷

Minėtoje *Fixtures marketing LTD c/ OPAP* byloje ETT pažymi, kad datų, laikų ir komandų pavadinimų, susijusių su futbolo varžybomis, sutvarkymas kalendoriaus forma atitinka metodiško ar sistemingo sutvarkymo bei galėjimo individualiai naudotis sąlygas.

²⁴ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 603.

²⁵ P. Kamina. Droit sui generis sur les bases de données//Propriété industrielle. 2005. Nr. 1. P. 20.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 604.

1.1.3. Galėjimas individualiai naudotis elementais arba individualus jų prieinamumas

Reikia, kad dėl minėto sutvarkymo galima būtų individualiai naudotis elementais, pasitelkiant elektronines ar kitas priemones (vadinasi, duomenų bazė gali būti ir ne elektroninė).

Fixtures marketing LTD c/ OPAP byloje ETT numato, kad: „pagal direktyvos 21 punktą duomenys ar kitokia medžiaga turi būti sistemingai arba metodiškai išdėstyta, nors nebūtina, kad minėta medžiaga fizine prasme būtų tvarkingai saugoma. Ši sąlyga reikalauja, kad rinkinys būtų įtvirtintas ant bet kokios pastovios laikmenos ir elementai būtų tvarkomi, saugomi bei naudojami elektroninėmis, elektromagnetinėmis, elektrovaizdinėmis (direktyvos 13 punktas) ir panašiomis apdorojimo priemonėmis: indeksu, turiniu, planu arba ypatinga klasifikavimo priemone, kurią naudojant būtų įmanomas visų nepriklausomų turimų elementų išdėstymas. Ši sąlyga pagal direktyvą skiria duomenų bazę nuo elementų rinkinio, kuris teikia informaciją, bet neturi jokios priemonės ją sudarančių nepriklausomų elementų apdorojimui.“²⁸

Vadinasi, kad rinkinį būtų galima pripažinti duomenų baze, tai turi būti nepriklausomų elementų, sutvarkytų pagal tam tikrą principą, rinkinys, su galimybe tais elementais naudotis individualiai.

1.2. Autorių teisės objekto išskyrimas duomenų bazių apsaugos atveju

Autorių teisė gina tik originalią formą, išskyrus idėjas, kurios priklauso visiems. Teisės aktuose tiesiogiai nenurodoma, kas iš tiesų ginama autorių teise duomenų bazių atveju (1.2.1.), tačiau visuotinai priimta, kad autorių teisės objektas yra elementų parinkimas arba išdėstymas (1.2.2.). Kyla elementų, būtinų duomenų bazės funkcionavimui (1.2.3.), ir duomenų bazės kaip originalios visumos gynimo autorių teise klausimas (1.2.4.).

1.2.1. Ginamo objekto paieška

Prancūzijos INK L112-3 straipsnio 1 dalis numato, kad kodekse įtvirtinta apsauga yra taikoma kūrinių vertimams, taisymams, tvarkymams arba keitimams, nepriklausomai nuo autorių teisės originaliems kūriniams taikymo. Taip pat yra ginamos antologijos arba kūrinių ar įvairių duomenų rinkiniai, tokie kaip duomenų bazės, kurios dėl medžiagos parinkimo arba išdėstymo sudaro intelektualius kūrinius.

Lietuvos ATGTĮ 4 straipsnio 3 dalis įtvirtina, kad autorių teisių objektais yra laikomi „kūrinių rinkiniai ar duomenų rinkiniai, duomenų bazės (išreikštos techninėmis priemonėmis

²⁸ P. Kamina. Droit sui generis sur les bases de données//Propriété industrielle. 2005. Nr. 1. P. 21.

skaityti pritaikyta ar kita forma), kurie dėl turinio parinkimo ar išdėstymo yra autoriaus intelektualinės veiklos rezultatas.“

Prancūzijoje šiuo atveju duomenų bazės yra sutapatinamos su antologijomis, kad būtų galima atrasti tai, kokiam objektui taikoma apsauga. Pagal 1993 m. spalio 14 d. Paryžiaus Apeliacinio teismo sprendimą, kūrinio kaip antologija ar kitokio rinkinio gynimas nereiškia, kad ginamas jo turinys.²⁹ INK L112-3 straipsnis tą pačią apsaugą pripažįsta duomenų bazėms, kūrinių rinkiniams ir antologijoms, todėl autorių teise yra ginama vien tik duomenų bazės „talpykla“.

Direktyvos 2 straipsnis įtvirtina, kad duomenų bazių apsauga autorių teise netaikoma jų turiniui. Analizuojant *a contrario*, tai taip pat reiškia, kad ginama turinio „talpykla“. Be to, direktyvos 15 punkte užsimenama apie duomenų bazės „struktūrą“, o tai galima suprasti kaip bazės architektūrą, duomenų išdėstymą, parinkimą sudarant, bylų struktūrą, bylų sutvarkymą, informacijos išdėstymą, bazės formalų pristatymą ir kt. Taigi, autorių teisė gina vien tik bazės architektūrą, nepriklausomai nuo talpinamų duomenų.

Prancūzų autorius Lucas pažymi, kad ginama parinkimų visuma ir jei bus pasisavinamas tik vienas duomenų bazės elementas, nebus pasikėsinta į medžiagos originalų parinkimą.³⁰

1.2.2. Medžiagos parinkimas arba išdėstymas

Kūryba, kuri duomenų bazių atveju pasireiškia intelektine veikla, randama medžiagos, t. y. nepriklausomų bazės elementų, „parinkime“ arba „išdėstyme“. Toks yra objektas – kūrinys – kuris yra ginamas autorių teise bazėje. Direktyvoje šis objektas aiškiai yra supriešinamas su bazės turiniu, kuris yra ginamas *sui generis* teise.

Kai kurie autoriai akcentuoja tą faktą, kad duomenų bazės struktūra yra būtinai utilitarinė, kas apsunkina fantazijos ar savitumo pėdsakų tame radimą, kuris leistų pripažinti struktūros originalumą. Gaudrat yra šios doktrinos srovės pagrindinė figūra.

Prancūzijos INK ir Lietuvos ATGTĮ parinkimo arba išdėstymo reikalavimas įtvirtintas alternatyviai – su žodeliu „arba“. Kūryba gali pasireikšti kompiliavimo (parinkimo) arba struktūravimo (išdėstymo) veiklose. Vadinasi, egzistuoja dviejų rūšių kūriniai: parinkimo kūriniai arba sutvarkymo kūriniai. Gaudrat apgailestauja, kad Prancūzijoje kūriniumi yra laikomas parinkimo darbas ir vien tik parinkimo veiksmo užtenka, kad būtų taikoma autorių teisių apsauga. Toks sprendimas prieštarauja tradiciniams principams, pagal kuriuos vien tik parinkimas negali būti kūrybinė veikla. Tradicinė doktrina dėl šios priežasties atskyrė prekių ženklų teisę, kai parenkamas

²⁹ CA, 14 octobre 1993//RIDA, avril 1994. P. 240.

³⁰ LUCAS A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 361.

išsiskiriantis ženklas, nuo intelektinės nuosavybės teisės. Parinkti – tai nėra sukurti, išrasti. Jurisprudencija nelaikė autoriumi kolekcionieriaus, net renkančio pagal ypatingą atranką.³¹

Sirinelli pažymi, kad Gaudrat kritika per griežta, nes ES teisė šioje srityje kuriama būtent todėl, kad ne visos struktūros turi būti laikomos tik funkcinėmis. Akivaizdu, kad „direktyvos kūrėjai suvokė, jog kai kurios duomenų bazių struktūros gali turėti autoriaus asmenybės žymes. Gauta forma gali skirtis nuo prieštaringos metodo logikos.“³²

Dar prieš priimant ES direktyvą, Mallet-Poujol pažymėjo, kad „formos ir funkcijos atskyrimas yra visiškai tinkamas originalumo įvertinimo kriterijus, jis pranašus savo pragmatiškumu, jį reliatyviai paprasta įgyvendinti, todėl jis yra efektyvus.“³³ Šią nuomonę galima laikyti priimtina. Neabejotina, kad kai kurios struktūros pasižymi intelektualiniu jų autorių įnašu, kai vertinamas formalus bazės pristatymas arba bylų sudarymas.

1.2.3. Elementai, būtini duomenų bazės funkcionavimui

Direktyvos 20 punktas numato, kad „šia direktyva reglamentuojamą apsaugą galima taikyti medžiagai, kurios reikia, kad galėtų funkcionuoti ir teikti informaciją tam tikros duomenų bazės, pavyzdžiui, aiškinamieji žodynai ir indeksavimo sistemos“.

Medžiaga, kuri palengvina duomenų bazės konsultavimą, gali būti ginama autorių teise, jeigu ji yra originali. Ši nuostata iš principo liečia aiškinamuosius žodynus ir indeksavimo sistemas. Tokia duomenų bazės pagalbinė medžiaga gali būti integruota į duomenų bazę arba jai priklausyti. Ši direktyvos nuostata nebuvo perkelta nei į Lietuvos, nei į Prancūzijos teisę. Prancūzijoje yra nukreipiama į bendrąsias autorių teisės normas, kurios turi būti taikomos šiai medžiagai.

Direktyvos 1 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad „reglamentuojama apsauga netaikoma kompiuterinėms programoms, naudojamoms elektroniniu būdu pasiekiamų duomenų bazių sudarymui arba tvarkymui“. Tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje šiuo atveju taikomos autorių teisės normos, skirtos kompiuterių programoms.

Tačiau nėra lengva praktiškai taikyti šį principą. Daugelis autorių ir praktikų pabrėžia sunkumą, su kuriuo jie susiduria, kai reikia techniškai atskirti medžiagą, kuri palengvina naudojimąsi duomenų baze ir jos funkcionavimą, nuo kompiuterinių programų, kai kalbama apie elektroninę duomenų bazę. Ši medžiaga yra persipynusi ir daugeliu atveju jai taikomas toks pats režimas kaip ir kompiuterių programoms.

³¹ Ph. Gaudrat. *Droit des nouvelles technologies//RDT com.* 1998. Nr. 51 (3). P. 605.

³² P. Sirinelli. „Les bases de données“, *Lamy droit des médias et de la communication.* – Paris: Lamy, 2004, Tome 1, Nr. 136-23.

³³ N. Mallet-Poujol. *Commercialisation des banques de données.* – Paris: CNRS, 1993. P. 478.

Kaip pažymi Lucas, šis atskyrimas yra dirbtinis. „Iš tiesų, duomenų bazės konsultavimo efektyvumas priklauso tiek nuo programinės įrangos, tiek nuo išankstinio duomenų bei bazės organizavimo taisyklių įtvirtinimo ir šie elementai yra persipynę. Teisė bando atskirti ten, kur technikos konvergencija verčia mąstyti globaliai.“³⁴

1.2.4. Duomenų bazės kaip originalaus kūrinio apsauga

Iškyla klausimas, ar duomenų bazė, laikoma informacine visuma, gali būti ginama, kaip „klasikinis“ kūrinys. Šiuo atveju būtų vertinama ne vien tik bazės struktūra ar medžiagos parinkimas, bet bazė, kaip elementų (programinės įrangos, ginamų arba neginamų kūrinių, medžiagos parinkimo ir išdėstymo) visuma, kaip kūrinys, kuris ginamas autorių teise. Autorių teisės duomenų bazės gamintojui pripažinimo interesas slypi tame, kad tokios apsaugos atveju tretieji asmenys negalės atgaminti šios visumos.

Kad kūrinys būtų ginamas, turi būti įrodomas informacinio rinkinio originalumas. Nors nuo XIX a. autorių teisės apsauga buvo pripažįstama visokių rūšių dokumentų rinkiniams, tokiems, kaip žodynai, enciklopedijos, kalendoriai, negalima teigti, kad buvo įrodinėjamas vien tik tokių rinkinių struktūros, duomenų parinkimo ir (arba) pačių duomenų originalumas.

Apsaugos autorių teise interesas sumažėjo įvedus *sui generis* teisę. Kadangi į prašymą ginti autorių teise duomenų bazę kaip visumą dažniausiai buvo atsakoma neigiamai, ES institucijos nusprendė, kad naujo režimo įvedimas yra būtinas. Tačiau *sui generis* teisės atsiradimas visiškai nepanaikina autorių teisės patrauklumo.³⁵ Šis interesas išlieka dėl to, kad apsaugos režimai, taikomi duomenų bazėms persipina (teisės, susijusios su kompiuterių programomis, su duomenimis, autorių teise, *sui generis* teise). Tuo būdu, duomenų bazės gamintojas pagal pažeidimus, padarytus duomenų bazei, gali arba nurodyti kiekvieną režimą atskirai, pagal tai, kad, pavyzdžiui, buvo suklastota duomenų bazės kompiuterių programa ar bazės turinys, arba nurodyti autorių teisę dėl bazės kaip visumos. Pasirinkimas labai priklausytų nuo to, kokie bazės elementai buvo suklastoti. Susidūręs su duomenų perkėlimu, duomenų bazės gamintojas bus suinteresuotas nurodyti *sui generis* teisę, kuri bus daug efektyvesnė negu duomenų bazės kaip visumos apsauga.

Apibendrinant šį poskyrį reikia pažymėti, kad duomenų bazių atveju, autorių teisės objektas yra bazės struktūra. Ši apsauga netaikoma medžiagai, kurios reikia, kad galėtų funkcionuoti duomenų bazė. Kompiuterių programoms apsauga taikoma atskirai, tačiau praktikoje sunku jas

³⁴ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 395.

³⁵ P. Sirinelli. „Les bases de données“, Lamy droit des médias et de la communication. – Paris: Lamy, 2004, Tome 1, Nr. 136-28.

atskirti nuo pačių elektroninių bazių. Įmanoma autorių teise ginti duomenų bazę kaip visumą, tačiau praktiškai lengviau taikyti atskiras teises atskiriems bazės elementams.

1.3. Duomenų bazių gamintojų teisės apsaugos objekto išskyrimas

Sui generis teisės motyvas yra aiškiai įtvirtintas direktyvos 40 punkte: šios teisės objektas yra „užtikrinti investicijų, padarytų gaunant, tikrinant ar pateikiant duomenų bazės turinį, apsaugą“. INK L341-1 straipsnio 1 punktą numato, kad *sui generis* teisės apsaugos objektas yra duomenų bazės turinys: „duomenų bazės gamintojas – asmuo, kuris imasi iniciatyvos ir prisiima riziką atitinkamai investuodamas – naudojasi bazės turinio apsauga, kai bazės sudarymas, tikrinimas ar pateikimas iš jo pareikalavo esminių finansinių, žmogiškųjų ar materialųjų investicijų“. Tačiau tekste nėra jokio šios turinio sąvokos apibrėžimo. Tai nestebina, nes Prancūzijos INK taip pat nėra nei kūrinio, nei išradimo apibrėžimų.³⁶ Skaitant ATGTĮ nuostatas, skirtas *sui generis* teisei, galima suprasti, kad *sui generis* apsauga taikoma bazės turiniui, tačiau įstatyme nėra objekto apibrėžimo.

Kaip pažymi Gaudrat, turinys yra iš esmės reliatyvus dalykas, kuris negali būti suvokiamas pats vienas savaime kaip kūrinys arba inovacija ir jis egzistuoja tik turinio „talpyklos“ atžvilgiu. Taigi, turinys yra kintanti sąvoka, kuri gali būti suvokiama tik kažkieno atžvilgiu.³⁷ Autorius analizuoja ieškodamas, kieno atžvilgiu išskiriamas turinys. Jo manymu, gali būti vertinama visos bazės atžvilgiu, arba turinio „talpyklos“ atžvilgiu. Jeigu vertintume visos duomenų bazės atžvilgiu, *sui generis* teisė turėtų ginti visą duomenų bazės turinį ir jo „talpyklą“, išskyrus valdymo programinę įrangą, ir tokia apsauga prarastų visą savo esmę. Tačiau, jeigu vertintume turinio „talpyklos“ atžvilgiu, *sui generis* teisė būtų taikoma visam „talpyklos“ turiniui ir pati „talpykla“ nebūtų ginama *sui generis* teise. Kadangi įstatyme nėra nurodyta, kieno atžvilgiu ginamas turinys, objektas neturi vientisumo ir apsaugos dubliuojasi.

Kad išspręstume problemą, galime atsižvelgti į INK L341-1 straipsnio 1 dalį, kuri įtvirtina *sui generis* teisės ir autorių teisės nepriklausomumo principą: „apsauga yra nepriklausoma ir ją taikant turi būti nepažeidžiama autorių teisės ar kitos teisės, taikomos duomenų bazėms ar atskiriems jos elementams, apsauga.“ Gaudrat teigimu turi būti laikomasi direktyvos 7 straipsnio 4 dalies: „*sui generis* teisė taikoma neatsižvelgiant į duomenų bazės tinkamumą būti apsaugotai autorių ar kitomis teisėmis. Be to, ji taikoma, neatsižvelgiant į tokios bazės duomenų tinkamumą būti apsaugotiems autorių ar kitomis teisėmis. Duomenų bazių apsauga *sui generis* teise nepažeidžia patiems duomenims arba jų turiniui galiojančių teisių.“

³⁶ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 90.

³⁷ Ibidem.

ATGTĮ 61 straipsnyje įtvirtinama, kad *sui generis* teisės yra saugomos nepažeidžiant autorių teisių į bazės sudarymą ir kitų teisių į objektus, kurie sudaro duomenų bazę.

Koumatos teigimu, *sui generis* teisės objektas yra visa bazė arba jos didelė dalis, bet jokia būdu ne investicija³⁸, nors skaitant direktyvos 40 punktą gali susidaryti priešinga nuomonė: „*sui generis* teise siekiama užtikrinti investicijų, įdėtų bazės duomenims gauti, patikrinti ir pateikti, apsaugą“. Investicijos nėra *sui generis* teisės apsaugos objektas, bet šios teisės taikymo kriterijus.

Reziumuojant galima teigti, kad *sui generis* teisė taikoma duomenų bazės turiniui ir ji neturi nieko bendro su autorių teise ginama architektūra. Be to, ji gali būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar bazė yra ar nėra ginama autorių teise.

1.4. Autorių teisių subjektas duomenų bazių apsaugos atveju

Duomenų bazių apsaugos autorių teise režimas nepažeidžia autorių teisės tradicijos. INK duomenų bazes priskiria išvestiniams kūriniams, jas laikydamas vienu iš galimų kūrinių ir duomenų rinkinių. ATGTĮ duomenų bazės taip pat minimos šalia išvestinių kūrinių. Prancūzijoje ir Lietuvoje autorių teise gali naudotis fizinis asmuo, kuris sukūrė kūrinį. Pagal direktyvos 4 straipsnį autoriumi „laikomas ją sukūręs fizinis asmuo arba fizinių asmenų grupė arba, jei tokia galimybė numatyta valstybių narių įstatymuose, juridinis asmuo, įstatymų prilygintas teisių savininkui.“ Taigi, direktyva leidžia patiems valstybių įstatymų leidėjams pasirinkti, kas laikomas autoriumi.

Lietuvoje ATGTĮ 6 straipsnyje nurodyta, kad kūrinio autoriumi laikomas fizinis asmuo, kurio vardas įprastu būdu nurodytas kūrinyje, jeigu neįrodyta kitaip. 13 straipsnyje įtvirtinta, kad autorių teisės į kūrinį atsiranda jį sukūrus.

INK nieko nepatikslina dėl autoriaus ir L111-1 straipsnyje yra teigiama, kad „kūrybinio darbo autorius nuo sukūrimo momento įgyja išimtinę ir ginamą intelektinės nuosavybės teisę.“ Svarbu pastebėti, kad Prancūzijoje šitokia apsauga nepriklauso nuo jokių formalumų. Atidavimas saugoti, numatytas duomenų bazėms 1993 m. gruodžio 31 d. dekretu neturi jokių padarinių atsirandant autoriaus teisėms į bazę. Daugų daugiausiai tai gali leisti autoriui nustatyti savo kūrinio sukūrimo datą.³⁹ Kūrinyje turi turėti autoriaus asmenybės antspaudą ir jis yra autoriaus intelektinės nuosavybės objektas, į kurį jis įgyja ne tik turtines, bet ir asmenines neturtines teises. Iš to išplaukia, kad priešingai *copyright* sistemai, kuri yra grynai ekonominė teisė ir kuri nėra priskiriama autoriaus asmeniui, autorių teisė gina autorių, jį tiesiogiai susiedama su kūriniu.

³⁸ G. Koumantos. Les bases de données dans la directive communautaire//RIDA. 1997. Nr. 171. P. 115.

³⁹ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 356.

Duomenų bazę labai dažnai sukuria komanda ar žmonių grupė. Klasikinis režimas taikomas kūriniais, sukurtiems bendradarbiaujant, ir kolektyviniams kūriniais. Taip pat išskiriamas teisių perleidimas darbo sutarties atveju ir kuriant pagal užsakymą.

ATGTĮ 7 straipsnyje numatyta bendraautorystė: kai kūrinį bendru kūrybiniu darbu sukuria du arba daugiau fizinių asmenų, jie laikomi bendraautoriais, nepaisant to, ar tas kūrinys sudaro nedalomą visumą, ar susideda iš dalių, kurių kiekviena gali turėti savarankišką reikšmę.

Prancūzijoje INK L113-2 straipsnyje yra numatytas bendradarbiavimo kūrinio režimas: „bendradarbiavimo kūrinys – tai toks kūrinys, kurį kuriant dalyvavo keli fiziniai asmenys“. Kūrinys yra bendraautorių bendra nuosavybė. Dėl bet kokio kūrinio naudojimo turi sutikti visi bendraautoriai. Toks režimas atrodo netinkamas duomenų bazėms, nes ruošiant duomenų bazę turi dalyvauti nesuskaičiuojamas asmenų skaičius ir yra sunku apibrėžti kiekvieno vaidmenį ir dalį. Be to, duomenų bazėms kūrimo procesas ir ypatingai informacinių technologijų naudojimas, kelia dideles abejones dėl dalyvavimo „įkvėpimo bendruomenėje“, kuri Prancūzijos tradicijoje charakterizuoja bendradarbiavimą ir patvirtina, kad kiekvienas bendraautoris gali būti laikomas vertu naudotis atskira teise į visą atliktą darbą, net jeigu indėlis yra mažiau svarbus negu kitų.

Doktrina ir jurisprudencija, nustatinėdamos duomenų bazių teisių priskyrimo valdymą, krypsta į kolektyvinio kūrinio sąvoką. INK L113-5 straipsnis apibrėžia, kad „kolektyvinis kūrinys yra fizinio ar juridinio asmens, kurio vardu kūrinys yra platinamas, nuosavybė, išskyrus priešingą įrodymą“. Tokiame darbe kiekvienas asmuo dalyvauja izoliuotai kurdamas bendro kūrinio dalį, bet nei vienas asmuo negali pretenduoti į teises dėl viso kūrinio. Fizinis arba juridinis asmuo, kuris ėmėsi iniciatyvos sukurti kūrinį, įgis autoriaus teises į jį. Panašiai ir Lietuvos ATGTĮ 8 straipsnyje numatyta, kad turtinės teisės į kolektyvinius kūrinius priklauso fiziniam arba juridiniam asmeniui, kurio iniciatyva ir kuriam vadovaujant kūrinys buvo sukurtas.

Prancūzijoje dauguma doktrinos ir jurisprudencija palankiai priėmė šį kvalifikavimą. Valstybės Tarybos Asamblėjos sprendime teisėjai nusprendė, kad duomenų bazė turi būti priskiriama kolektyviniams kūriniais.⁴⁰ Šio sprendimo privalumas tas, kad visos turtinės teisės priklauso vienam asmeniui – originalios duomenų bazės gamintojui. Paryžiaus teismo (Tribunal de grande instance (TGI)⁴¹) nagrinėtoje byloje „Référé minute“ priimamas toks pat sprendimas kaip ir Valstybės Tarybos.⁴² Samdomas žurnalistas, prisidėjęs prie duomenų bazės rubrikos kūrimo ir plėtojimo, reikalavo pripažinti jo originalios kūrybos egzistavimą. Teisėjai, net

⁴⁰ CE, 10 juillet 1996, Société Direct mail promotion//RIDA, octobre 1996. obs. Kerever.

⁴¹ Tribunal de grande instance (TGI) – tai Prancūzijos bendrosios teisės pirmosios instancijos teismas, nagrinėjantis tiek civilines, tiek baudžiamąsias bylas.

⁴² TGI Paris, 1er chambre, 1er section, référé minute, 7 février 2001//<http://www.juriscom.net>.

netikrindami originalumo egzistavimo, atmetė jo ieškinį motyvuodami tuo, kad tai yra kolektyvinis darbas, kuris priklauso darbo iniciatoriui, o žurnalistas nėra iniciatorius.

Bendrai duomenų bazė bus kvalifikuojama kolektyviniu kūriniumi ir autoriaus teisės į bazę priskiriamos darbdaviui, nesant būtinybės specialiai numatyti darbuotojų teisių perdavimo. Tačiau, tuo atveju, kai kūrinys būtų priskiriamas kolektyviniam kūriniumi atsižvelgus į duomenų bazės kūrimo aplinkybes, darbdavys turėtų pasirūpinti darbuotojų teisių jam perleidimu prieš bazės naudojimą.

Pradiniu direktyvos siūlymu buvo numatyta duomenų bazėms taikyti sistemą, įtvirtintą 1991 m. gegužės 14 d. direktyvoje dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos, susijusią su teisių perleidimu darbdaviui, jei sukuria jo darbdavys. Toks sprendimas nebuvo priimtas ir tai lėmė sunkiai pateisinamą, ypač atsižvelgiant į artimą ryšį tarp duomenų bazių ir programinės įrangos, skirtumą.⁴³ Direktyvos 29 punkte nurodoma, kad „nedraudžiama valstybėms narėms savo teisės aktais nustatyti, kad duomenų bazę pagal savo pareigas arba darbdavio nurodymus sukūrus samdomam darbuotojui, visomis su tokia duomenų baze susijusiomis turtinėmis teisėmis naudojasi darbdavys“. Prancūzija pasirinko suasmenintą apsaugą, garantuodama teises duomenų bazių autoriams ir atmesdama bet kokią teisių perleidimo prezumpciją. Pagal INK L111-1 straipsnį, darbo sutarties egzistavimas nedaro jokios įtakos autorių teisių priklausymui. Paslaugų teikimo sutarties sudarymas nesukelia jokio autorių teisių perleidimo klientui, nesant specialių nuostatų. Visos užsakymo sutartys turi patikslinti teises, taikomas klientui dėl duomenų bazių – tiek naudojimosi teises, tiek teisių perleidimą. Turi būti sutartyje užsitikrinama, kad paslaugos teikėjas gavo iš savo darbuotojų teises, kurios būtinos perleidžiant klientui teises į duomenų bazę.

ATGTĮ 9 straipsnyje nurodoma, kad kūrinio, sukurto atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, autorius yra fizinis asmuo ar jų grupė, sukūrę kūrinį. Turtinės autorių teisės į kūrinį, kurį sukūrė darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje.

Apibendrinant pastebėtina, kad dėl bazės struktūros, ją sudarančių kūrinijų bei duomenų sugrupavimo, duomenų bazė yra laikoma išvestiniu kūriniumi. Kadangi ją kuriant paprastai dalyvauja daug žmonių, Prancūzijos teismai yra linkę bazėms taikyti kolektyvinio kūrinio režimą. Lietuvoje darbuotojo turtinės teisės automatiškai perleidžiamos darbdaviui, o Prancūzijoje darbdavys, kuris nori naudoti bazę, sukurtą jo darbuotojo, turi sudaryti teisių perleidimo sutartį.

⁴³ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 359.

1.5. *Sui generis* teisių subjektas – duomenų bazių gamintojas

Šiame poskyryje nagrinėsime bendrąją gamintojo sąvoką (1.5.1.), su duomenų bazių gamintojo nustatymu susijusias problemas (1.5.2.), duomenų bazių gamintojų bendrasubjektiškumą (1.5.3.) ir konflikto tarp duomenų bazių autoriaus ir gamintojo subjektiškumo atvejį (1.5.4.).

1.5.1. Duomenų bazių gamintojo samprata

Tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje gamintoju buvo pakeista sudarytojo sąvoka, naudojama direktyvoje. D. Becourt pažymi, kad ši sąvoka tvarkingai susilieja su jau galiojančiomis įstatymuose, tačiau reiškia visiškai kitą gamintojo kategoriją.⁴⁴

Prancūzijoje 1957 m. įstatyme buvo įvesta gamintojo sąvoka, kad būtų galima apibrėžti kinematografinio kūrinio – 1985 pavadinto audiovizualiniu – sukūrimo sąlygas. Gamintojui perleidžiamos įvairių bendraautorių teisės, nes jis „imasi iniciatyvos ir prisiima atsakomybę ruošiant kūrinių“ (INK L132-23 straipsnis). Panašus apibrėžimas įpareigoja jį finansuoti sukūrimo būtinas priemones, nors įstatymas tiesiogiai to nenurodo.

1985 m. įstatymas įtvirtino gretutines teises fonogramų ar videogramų gamintojams, naudodamas panašią sąvoką. Kalbama apie „garso pirmą įrašą“ (L231-1) arba „įgarsintą arba ne vaizdo įrašą“ (L213-1). Šis gamintojas vaidina šiek tiek kitą rolę, nes jis tikrai „turi iniciatyvą ir atsakomybę“, bet jis jos „nepriima“, kaip audiovizualinio kūrinio gamintojas.⁴⁵

Pagal INK L341-1 straipsnį, „duomenų bazės gamintojas, asmuo, kuris prisiėmė iniciatyvą ir riziką atitinkamai investuodamas, naudojasi bazės turinio apsauga, kai jos gavimas, tikrinimas arba pateikimas pareikalavo esminių finansinių, materialinių ar žmogiškųjų investicijų“. ATGTĮ 2 straipsnio 24 dalyje nurodoma, kad duomenų bazės gamintojas – tai asmuo, kuris parinkdamas, sudarydamas, tikrindamas bei pateikdamas duomenų bazės turinį padarė esminių investicijų. Lietuvoje gamintojas yra tas, kuris „padarė esminių investicijų“, o Prancūzijoje – kuris „priima iniciatyvą ir riziką investuodamas“.

Ne visi duomenų bazių gamintojai naudojami *sui generis* apsauga, nes direktyvoje įtvirtintas geografinis kriterijus. INK L341-2 straipsnis numato, kad *sui generis* teise naudojasi gamintojai iš ES valstybių narių ar valstybių, Europos ekonominės zonos narių arba turinčių nuolatinę būstinę šiose šalyse. Kitu atveju, valstybės teisinis reguliavimas turi būti panašus į Europos Sąjungos arba ji turi būti sudariusi specialią sutartį su Europos Komisija. Kyla klausimas, ar nesažiningos konkurencijos panaši sistema galėtų būti laikoma pakankamai panašiu reglamentavimu, kad būtų

⁴⁴ D. Becourt. Bases de données//Gazette du Palais. 11 août 1998. P. 1050.

⁴⁵ Ibidem.

galima taikyti *sui generis* apsaugą. Tuo tarpu Lietuvoje ATGTĮ 3 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad šiame įstatyme numatyta *sui generis* apsauga taikoma gamintojams, kurie yra Lietuvos piliečiai arba fiziniai asmenys nuolat gyvenantys Lietuvoje, arba juridiniai asmenys, kurių buveinės yra Lietuvoje. Šio straipsnio 3 dalyje priduriama, kad taikoma taip pat gamintojams, kurių teisės LR ginamos pagal LR ratifikuotas tarptautines sutartis bei kitus teisės aktus, privalomus LR pagal jos tarptautinius įsipareigojimus.

1.5.2. Su duomenų bazių gamintojo nustatymu susijusios problemos

Prancūzijoje gamintojas apibrėžiamas pagal investavimo iniciatyvą ir riziką, kurios jis imasi sudarant, tikrinant arba pateikiant duomenų bazę. Šios sąlygos taikomos kartu. Gamintojas nusprendžia sudaryti bazę, sudaro sutartis dėl šio darbo, koordinuoja ir prižiūri asmenų, dalyvaujančių bazės sudaryme, darbą. Lietuvos ATGTĮ rizikos sąvokos nėra, o tiesiog teigiama, kad armuo „padarė esminių investicijų“.

Kai kurie tarpininkai ir subrangovai nesinaudoja *sui generis* teisėmis. 41 direktyvos punkte nurodoma, kad „duomenų bazės sudarytojas imasi iniciatyvos ir surizikuoja investuoti (...) šios nuostatos ir ypač sudarytojo apibrėžimas negalioja subrangovams“.

Rizikos sąvoką yra sunku apibrėžti. Tai nauja sąvoka, lyginant su jau galiojančia gretutinių teisių apsauga Prancūzijoje. Kaip pažymi Gaudrat, „riziką pagrindinai sudaro atsitiktinumas, susijęs su investavimu“. Turi būti numatomos dvi rizikos pusės: pozityvioji – tikėjimasis gauti finansinį pelną (tiesioginį ar netiesioginį), oficialus patvirtinimas, bet taip pat ir negatyvioji – ypatingai, finansinių nuostolių baimė. Jeigu būtų reikalaujama realios rizikos egzistavimo, kad būtų galima pripažinti gamintojo vardą, kai kurie gamintojai neįgytų šios apsaugos. Iškyla klausimas, ar nemokamo katalogo leidėjas arba duomenų bazės, patalpintos už dyką internete, gamintojas gali sakyti patyręs investavimo riziką. Galima teigti, kad nerizikuojama sudarant duomenų bazę, kuri yra subproduktas, visiškai priklausantis ir pagalbinis pagrindinės veiklos atžvilgiu. Rizikos kriterijus taip galėtų susiaurinti gamintojo teisių taikymo lauką.⁴⁶

Galima abejoti, ar įstatymų leidėjas norėjo numatyti šią pasekmę. Realios rizikos egzistavimas neturėtų būti tikrinamas; turėtų būti tikrinamas vien tik fizinio ar moralinio asmens, kuris prisiimtų riziką, jeigu ji atsirastų, egzistavimas.⁴⁷ Doktrinoje pažymima, kad iš tiesų tai rizika,

⁴⁶ TGI Paris, 5 septembre 2001, SA Cardeemploi c/SA Keljob//Communication commerce électronique. Nr. 16. 2002. obs. C. Caron.

⁴⁷ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 105

susijusi su duomenų bazės naudojimu, ir nuostolių patyrimas, jeigu duomenų bazės naudotojas jas sukėlė, bei investavimo sunkumų prisiėmimas.⁴⁸

Paryžiaus teismas (TGI) 2001 m. rugsėjo 5 d. sprendime nepatikslina rizikos sąvokos, o tiesiog pažymi, kad, „*Cadremploi* įmonė, kuri įrodė, jog prisiėmė investicijų riziką ir iniciatyvą, gali reikalauti INK L341-1 ir tolimesniuose straipsniuose numatytos apsaugos.“⁴⁹ Jurisprudencijoje numatytas apibrėžiantysis kriterijus yra esminės investicijos ir teismas netikrina rizikos.

Miller Freeman c/ Tigest byloje turėjo būti sprendžiamas rizikos klausimas. Keletas įmonių, tarp kurių *Miller Freeman*, organizavo salonus ir parodas. Dėl to jos leido katalogus su parodų sąrašais ir įvairia informacija. *Tigest* įmonė paruošė ir pardavinėjo duomenų bazę, kurioje buvo surinkta informacija, susijusi su daugiau kaip 100 000 parodų dalyvių ir 300 specializuotų salonų. Ši bazė buvo paruošta panaudojant daug informacijos, esančios *Miller Freeman* kataloguose. Katalogų leidimas buvo grynai pagalbinė *Miller Freeman* veiklos dalis, todėl galėjo būti išskeltas rizikos, kurią patiria įmonė, klausimas. Apeliacinis teismas nenagrinėjo rizikos klausimo nustatinėdamas, ar *Miller Freeman* įmonė gali būti laikoma duomenų bazės gamintoju: „Atsižvelgiant į tai, kad nusprendamos sudaryti duomenų bazę, kurioje ypatingu būdu būtų pateikta informacija, susijusi su įvairių parodų organizatoriais ir kuri pateikiama visuomenei katalogų pavidalu kiekvienos parodos proga, ir imdamasi tokiam įgyvendinimui būtinų priemonių, įmonė gali būti laikoma duomenų bazių gamintoja.“ Vadinasi, pripažįstant duomenų bazės gamintojo vardą teismuose, lemiamu kriterijumi laikoma iniciatyva ir esminės investicijos.

1.5.3. Duomenų bazių gamintojų bendrasubjektiškumas

Tiek INK, tiek ATGTĮ kalbama apie duomenų bazių gamintoją vartojant vienaskaitą. Dėl gamintojų subjektiškumo doktrina yra pasidalinusi. Dauguma sutinka dėl vieno dalyko: investuotojas nebūtinai bus gamintojas, nors gamintojas būtinai bus investuotojas. Kad būtų laikomas gamintoju, investuotojas turi būti padaręs esminių investicijų, ėmęsis bazės sudarymo iniciatyvos ir prisiėmęs riziką dėl to. Tačiau *a priori* niekur nėra teigiama, kad duomenų bazių apsaugos teisės priskiriamos būtinai tik vienam asmeniui.

Gaudrat teigia, kad vienaskaitos naudojimas reiškia, kad gali būti tik vienas gamintojas ir kad tai taip pat patvirtinama kalbant apie duomenų bazės naudojimo riziką. Tačiau yra sunku pripažinti, kad tik vienas gamintojas gali naudotis *sui generis* teise, kadangi duomenų bazių

⁴⁸ Ph. Gaudrat. *Droit des nouvelles technologies//RDT com.* 1999. Nr. 52(1). P. 105 ; P. Sirinelli, A. Lucas//*Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique.* fasc. 1650. Nr. 54.

⁴⁹ TGI Paris, 5 septembre 2001, SA Cardeemploi c/SA Keljob//*Communication commerce électronique.* Nr. 16. 2002. obs. C. Caron.

gaminimas reikalauja didelių investicijų, kurias gali tiekti tik keli investuotojai.⁵⁰ Jurisprudencija patvirtina gamintojų bendrasubjektiškumo galimybę.⁵¹

Atrodo, kad vienaskaitos naudojimas pasirinktas tik siekiant nurodyti tipą ir jokiū būdu nepaneigia, kad gali būti keli teisės subjektai. Vienaskaita naudojama ir apibrėžiant fonogramų bei videogramų gamintojus, tačiau keli asmenys gali būti laikomi bendragamintojais, jeigu jie bendrai naudoja sukūrimo priemones.

Svarstant apie gamintojų bendro subjektiškumo organizavimą, galima galvoti apie bendradarbiavimo darbą, tačiau L113-3 straipsnio raidinis interpretavimas verčia teisėjus taikyti vieningumo taisyklę. *Trio de jazz* byloje teisėjai nusprendė, kad apsaugos veiksmai turi būti vykdomi bendru susitarimu tarp bendradarbiavimo būdu atlikto darbo bendrininkų, kas nukreipia į Prancūzijos civilinį kodeksą: kad būtų galima taikyti kolektyvinio kūrinio režimą, reikia iš anksto įgyvendinti teisinį režimą tam, kad būtų galima daryti montažą. Be to, priešingai duomenų bazių autoriams, kurių teisės gina autorių teisė, investuotojus lengviau leidžia atriboti tas faktas, kad jie turi aiškiai apibrėžtą vaidmenį investuodami materialia, žmogiška ar finansine prasme.⁵²

Jeigu bendrasubjektiškumui būtų taikomas kolektyvinių kūrinių režimas, problema būtų nustatyti tą duomenų bazės gamintoją, kuris būtų laikomas iniciatoriumi. Jis turėtų įrodyti, jog iniciavo gamybą ir prisiėmė investavimo riziką. Taikymą palengvina tai, kad pagal INK L341-1 ir ATGTĮ 2 straipsnius, gamintoju arba gamintojais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

1.5.4. Konflikto tarp duomenų bazių autoriaus ir gamintojo subjektiškumo atvejis

Gaudrat pažymi, kad egzistuoja subjektiškumo pagal autorių teisę ir *sui generis* teisę konfliktas dėl informacinių darbų. *Sui generis* teisėje atsižvelgiama į indėlį dėl turinio. Tuo tarpu informacinių kūrinių autorių *prétendument* asmenišką indėlis yra izoliuotas ir jam taikomas specialus teisinis vertinimas, atitinkantis savitą paskyrimo tvarką. Taisyklė *a priori* nepaneigia, kad gali egzistuoti autorių – fizinių asmenų – dauguma, kurie naudojami savo teisėmis į kūrinius ir kurie nėra gamintojai.⁵³

Gaudrat numato, kad teisiškai gali pasitaikyti įvairių sudėtingų subjektiškumo variantų. Intelektinis indėlis yra žmogiškųjų esminių investicijų įvairovė, o žmoniškosios investicijos lemia *sui generis* apsaugos atsiradimą. Todėl teoriškai galima daryti išvadą, kad *sui generis* teisė gali būti taikoma autoriams. Jei būtų toks atvejis, gamintojas prarastų *sui generis* teises į ginamą kūrinį, t. y. į

⁵⁰ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 398.

⁵¹ TGI Paris, 22 juin 1999. SAS Groupe Miller Freeman et al c/Sté Tigest//Communication commerce électronique. 1999. comm. Nr. 21. note C. Caron.

⁵² Civ. 1er, 4 octobre 1998, Trio de jazz//Dalloz, 1998, Jurisprudence. P. 482.

⁵³ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 107.

duomenų bazės visumą, kadangi kūrinys gali tenkinti struktūros ir parinkimo kriterijų. Autorių teisė apimtų ir *sui generis* teisę.

Lietuvoje ATGTĮ gamintojo investicijos tiesiogiai vadinamos „intelektinėmis“, kai tuo tarpu tiek direktyvoje, tiek INK jos vadinamos „žmoniškosiomis“. Sąvokos „žmogiškosios investicijos“ naudojimas labiau pagrindžia *sui generis* teisės reikalingumą, nes tai platesnė sąvoka, galinti apimti ne vien tik intelektinį indėlį, bet ir, pavyzdžiui, laiko, energijos arba tiesiog darbo sąnaudas. Todėl taikant ATGTĮ pagal raidę, autorių teisė gali tiesiogiai apimti *sui generis* teisę, jei gamintojo investicijos yra intelektinės, ir *sui generis* teisė lieka nereikalinga.

Gaudrat teigia, kad taip pat pagrįstai galima teigti, jog intelektinis indėlis neturi asmenybės žymės, nes jis būtent todėl ir įvestas į teisę, kad nereikėtų taikyti suasmeninto originalumo kriterijaus. Čia verčiau derėtų taikyti *sui generis* teisės paskyrimo taisyklės vietoj abejotino autorių teisių taikymo, nuolaidžiauojant originalumo sąlygai. Šiuo atveju, *sui generis* teisė apimtų autorių teisę. Atsižvelgiant į tai, kad autorių neturtinės asmeninės teisės be pagrindo vis silpninamos, ir į tai, kad *sui generis* teisės apsauga gali būti beveik be saiko pratęsiama, yra reali rizika, kad *sui generis* teisė apims autorių teisę. Gaudrat mano, kad objektų ir kriterijų identifikavimas kelia didelių problemų dėl jų persipynimo. Jis minėtą situacija vadina manipuliacijomis autorių teise, kurios atsiranda arba iš nesusipratimo, arba iš įstatymo leidėjo nesusivokimo doktrinoje, nebesuprantant ką teisė gina ir kam ji taikoma.⁵⁴

Fundamentalus atvejis, kurį reglamentuoja įstatymų leidėjas, yra tokia duomenų bazė, kuri yra sudaryta gamintojo iniciatyva, jam esant taip pat ir koordinatoriumi, kolektyvinio informacinio kūrinio tvarkytoju. Autorių teisių ir *sui generis* teisių subjektas šiuo atveju yra tas pats asmuo ir subjektiškumo konflikto yra išvengiama. Kolektyvinio kūrinio sąlygos turi būti patenkintos gamintojo naudai tiek dėl struktūrinio kūrinio, tiek dėl parinkimo kūrinio. Pagal sudarymo iniciatyvą, *sui generis* teisės gali būti paskiriamos autoriams, nes tenkinamos gamintojui keliamos sąlygos. Taip pat gali būti gamintojui paskiriamos autoriaus teisės į informacinius kūrinius, jiems esant originaliems ir juos kvalifikuojant kolektyviniais.

Gaudrat išskiria du paskyrimo taisyklių atskyrimo atvejus: kai kūrinys yra sukurtas prieš bazę ir kai yra tik vienas autorius kiekvienam kūriniiui. Jeigu gamintojas neapgalvotai pavedė duomenų parinkimą arba struktūravimą vienam fiziniam asmeniui pagal jo funkcijas, nėra taikoma kolektyvinio kūrinio teorija. Jam nebelieka nieko kito, kaip tik siekti sukurto kūrinių naudojimo teisių perleidimo. Jeigu kiekvieno kūrinio kūrime dalyvavo keli asmenys, reikia, kad kūrinys būtų

⁵⁴ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 108.

dar ir sukurtas gamintojo iniciatyva. Jei kūrinys sukurtas vieno ar kelių autorių ir paskui naudojamas gamintojo, kad jis sudarytų duomenų bazę, taip pat nėra taikoma kolektyvinio kūrinio teorija.

Darytina išvada, kad Prancūzijoje duomenų bazės gamintojas yra asmuo, kuris prisiėmė iniciatyvą ir riziką atitinkamai investuodamas, o Lietuvoje – tai asmuo, kuris padarė esmines investicijas. Iš ETT sprendimo išplaukia, kad, pripažįstant duomenų bazės gamintojo vardą, lemiamu kriterijumi laikoma iniciatyva ir esminės investicijos. Gamintoju gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Nors abiejų šalių teisės aktai naudoja gamintojo vienaskaitos formą, praktiškai dažniausiai egzistuoja gamintojų dauguma. Gamintojas ir autorius gali būti tas patas asmuo arba skirtingi asmenys. Įmanomi atvejai, kad autorių teisė apimtų *sui generis* teisę ir, atvirkščiai, *sui generis* teisė apimtų autorių teisę. Todėl kyla abejonė dėl dvigubos apsaugos reikalingumo.

2. Duomenų bazių teisinės apsaugos sąlygos

Autorių teisėje tradicinis kriterijus yra originalumas. Tačiau nei Lietuvos ATGTĮ, nei Prancūzijos INK nėra šio kriterijaus apibrėžimo. INK šis terminas randamas keliuose INK straipsniuose, tačiau jis turi vis kitą reikšmę, jis taikomas ir duomenų bazės struktūros gynimui, nepateikiant jo apibrėžimo. ATGTĮ duomenų bazės turinio parinkimas ar išdėstymas turi būti intelektinės kūrybos rezultatas. (2.1.). Tuo tarpu su *sui generis* teise susijusios nuostatos aiškiai apibrėžia apsaugos kriterijų: INK tai – „esminių finansinių, materialinių ir žmogiškųjų investicijų reikalavimas“, o ATGTĮ tai – „esminių kokybinių ir (ar) kiekybinių intelektinių, finansinių ir organizacinių investicijų“ reikalavimas. Tačiau ką realiai reiškia šis kriterijus doktrinoje ir jurisprudencijoje (2.2.)?

2.1. Originalumo sąlygos taikymas duomenų bazėms

Originalumas yra tai, kas ne banalu, forma, kur autorius „įdėjo save“⁵⁵. Originalumas yra tokia koncepcija, kuri padeda suprasti, ar intelektualinis darbas buvo kūrybiškas, ar autorius išreiškė savo asmenybę tame darbe. Priešingai originalumui, bendrosios teisės šalys pasitenkina meistriškumo ir darbo (*skill and labour*) kriterijumi ir dėl to egzistuoja įvairūs originalumo vertinimo laipsniai.

15 ir 16 direktyvos punktai ir 3 straipsnis pripažįsta vien tik originalumo kriterijų, tačiau pastebėtina, kad tiesiogiai tik 16 punktas mini originalumą: „tik duomenų bazės autoriaus darbo originalumas turėtų būti laikomas kriterijumi, nustatančiu, ar duomenų bazę turėtų ginti autorių

⁵⁵ B. Edelman. La propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 1999.

teisių apsaugos teisės aktai, ypač atsisakant estetinių ar kokybinių kriterijų“. Kiti punktai užsimena apie originalumą jo neįvardydami.

Klasikinis originalumo kriterijus buvo pritaikytas kompleksiškiems ir techniškiems kūriniams kaip duomenų bazės, tačiau ieškodami autoriaus asmens žymės, Prancūzijos teismai dažniausiai ieško autoriaus intelektualinio indėlio. Intelektualinis indėlis kaip kriterijus Prancūzijoje buvo paminėtas *Pachot* byloje, susijusioje su kompiuterių programomis.

ATGTĮ 4 straipsnio 1 dalis numato, kad autorių teisių objektai yra originalūs kūriniai, kurie yra objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas. To paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad autorių teisių objektu laikomos duomenų bazės, kurios dėl turinio parinkimo ar išdėstymo yra autoriaus intelektinės kūrybos rezultatas.

2.1.1. Parinkimo arba išdėstymo originalumas

Direktyvos 3 straipsnis nurodo originalumo kriterijų, kaip apsaugos sąlygą: „duomenų bazės, kurios pagal duomenų parinkimą ar išdėstymą, yra autoriaus intelektinės veiklos rezultatas, yra saugomos autorių teisių.“ Duomenų išdėstymas turi būti sistemiškas arba metodiškas.

Koumatos manymu, tas faktas, jog originalumas arba autoriaus intelektinės veiklos rezultato būvimas apsiriboja tuo, kad jis turi būti randamas arba medžiagos parinkime, arba jos išdėstyme („ar“), originalumą padaro „minimalistine koncepcija“ ir to tiesiai neįvardydamas, originalumą susiaurina iki nekopijavimo, kad būtų galima duomenų bazę įterpti į kontinentinės autorių teisės taikymo sritį. *Copyright* intelektinės pastangos arba darbas neturėtų būti maišomi su kontinentinės teisės intelektiniu indėliu. Duomenų bazių atveju, *copyright* apsauga atsirastų dėl paprasto fakto, kad duomenų parinkimas reikalavo investicijų, tuo tarpu kontinentinė teisės taikymo sąlyga yra ieškojimų, parinkimo, sintezės ir klasifikavimo pastangos tvarkant duomenis.⁵⁶ Direktyva yra kritikuotina dėl to, kad ji tik iš dalies nurodo, kaip galima suprasti „parinkimą arba išdėstymą“.

Prancūzijos INK perima autoriaus intelektinės veiklos rezultato kriterijų, kuris turi būti tikrinamas alternatyviai: originalumas arba autoriaus intelektinės veiklos rezultatas kompiliacijos (parinkimo) arba struktūravimo (išdėstymo) veiklose, arba abejose. Alternatyvi sąlyga randama Berno konvencijoje ir buvo įtvirtinta 1996 m. įstatymu INK L112-3 straipsnyje.

Kalbant apie medžiagos išdėstymą, turi išryškėti autoriaus asmeninis arba intelektinis indėlis. Tai reiškia, kad vien tik utilitarinė struktūra, nesant jokių fantazijos ar savitumo žymių, sunkiai galės pretenduoti į naudojimąsi autorių teise.

⁵⁶ G. Koumantos. Les bases de données dans la directive communautaire//RIDA. 1997. Nr. 171. P. 115.

Liono komercinis teismas⁵⁷ savo 1993 m. liepos 30 d. sprendime atsisakė taikyti autorių teisių apsaugą *Minitel* informacinei knygai, motyvuodamas tuo, kad bazės informacijos organizavimo būdas nėra originalus: „Per *Minitel* prieinamos duomenų bazės vizualinis pateikimas ir ekranų sujungimas yra nulemti beveik vien tik techninės medžiagos, būdingos sekos, kurios neleidžia įvairių parinkimų išraiškos bei originalių autentiškų pasirinkimų demonstravimo“ (...) „šios elektroninės duomenų bazės analizė parodo, kad jos pateikimo forma yra panaši į daugelio kitų elektroninių ar kitokių profesionalių informacinių knygų, kurią nulemia apdorojamų duomenų turinys ir vykdomas naudojimas...“

Kalbant apie medžiagos parinkimą, tai informacinį fondą sudarančių elementų atrankos originalumas bus apsaugos autorių teise pagrindas. Colombet pažymi, kad „reikia pripažinti, jog asmenybės indėlis atsiranda vien jau parenkant medžiagą ir vien tik parinkimas yra originalumo kriterijus.“⁵⁸ Taigi, direktyva ir įstatymas išplečia duomenų bazių gynimo galimybes ir parinkimo darbams. Gaudrat nurodo parinkimo darbo netinkamumą: „nuo tada, kai bazės sudarytojas surinks medžiagą, naudodamas savo priemones, tai bus ginama ir joks kitas gamintojas nebegalės perimti šio rinkinio, nors ir jį sutvarkytų pagal kitą struktūrą; jis turėtų vienintelę galimybę – pradėti iš naujo rinkti elementus, nesinaudodamas jau egzistuojančiu parinkimu.“⁵⁹ Jeigu toks naujas surinkimas būtų neįmanomas, vienintelis galimas apsaugos būdas būtų konkurencijos teisė.

Galima teigti, kad kuo labiau duomenų bazė nutolsta nuo išsamumo ir objektyvumo, tuo daugiau vietos lieka bazės kūrėjų asmeniniam pasirinkimui, jų asmenybės ir kūrybinės veiklos pasireiškimui. Pavyzdžiui, informacinė knyga, kurioje siekiama surašyti visus miesto viešbučius, sunkiai galės būti pripažinta originalia pagal medžiagos parinkimą. Priešingai, viešbučių parinkimas, pagal specialius ir originalius kriterijus galės naudotis autorių teisių apsauga.

2.1.2. Duomenų bazių originalumas doktrinoje

Doktrinoje reiškiamos abejonės. Nors Vivant nei kiek neabejoja, jog vien tik duomenų bazės architektūra gali būti ginama autorių teisės, jis klausia, kuo ji gali būti originali: iš esmės „randame nuo „tradicinio“ originalumo iki „naujo interpretavimo“, nuo besiskiriančių sprendimų iki įvairių nuomonių mišinio, ir galima iki begalybės diskutuoti, ar tam tikras informacijos sutvarkymas gali būti originalus.“⁶⁰

⁵⁷ Tribunal de commerce de Lyon, 30 juillet 1993, JCP E, 1996, I, 559, Nr. 7, obs. Vyvant, Le Stanc//Petites Affiches. 28 avril 1995. obs. Latreille. P. 14.

⁵⁸ C. Colombet. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 48.

⁵⁹ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 606.

⁶⁰ B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5. P. 91.

Lucas duomenų bazę laiko vien tik kompiliacijų įvairove ir jos originalumas jam yra daugiau negu abejotinas: „apsaugos taikymas bazės organizavimo ar duomenų sutvarkymo darbui – tai tiesiog praktinės patirties monopolizavimas, kad ir kaip tai bepavadintume.“⁶¹

Koumantos mano, kad iš esmės kalba eina apie teisinės tradicijos problemą. „Dėl istorinių priežasčių ir dėl nesažiningos konkurencijos teisės, kuri gintų tuos, kurie negali pasinaudoti autorių teise, trūkumo bendrosios teisės valstybėse kartelė yra žemai nuleista: originalu yra tai, kas nėra nukopijuota; dėl priešinga prasme pateikiamų tų pačių priežasčių, kartelė yra pakelta aukščiau civilinės teisės šalyse: originalumas vienareikšmiškai laikomas asmeniniu kūrybingumu.“ Iš to išplaukia, jog buvo įvestas „objektas į autorių teisės sritį, kad po to būtų galima sutvarkyti autorių teisę pagal šį objektą“, kaip jau daroma kompiuterių programų atveju.⁶²

Gaudrat išskiria dviejų rūšių ginamus kūrinius: parinkimo kūrinius ir sutvarkymo arba struktūravimo kūrinius. Būdama parinkimo kūriniu, duomenų bazė yra ginama kaip ypatinga informacijos visuma. Dėl keleto originalių pasirinkimų, pats informacijos surinkimas yra originalus. Struktūrinio kūrinio atveju, informacijos organizavimas, remiantis klasifikavimo logika, lemia dokumentinio fondo originalumą. Jeigu klasifikavimo būdai yra susiję su svarbiu tyrimu ir formos įtvirtinimo darbu, galutinis rezultatas bus ginamas.⁶³ Gaudrat nepritaria autorių teisės apsaugos taikymui klasifikavimo struktūrai, kuri yra „vien tik pasirinkto klasifikavimo metodo paprastas taikymas“. Šiuo atveju nėra jokio originalumo, o vien tik įrankio panaudojimas, ir parinkimas nėra kūrybinė veikla. Gaudrat samprotavimą grindžia tuo, kad prekių ženklų teisė nėra laikoma intelektine teise dėl to fakto, jog prekybininkas pasirinko išsireiškimą arba paveikslą.⁶⁴ Atrodo, kad įvestas alternatyvus kriterijus sugriovė šį skirtumą, padarydamas iš parinkimo atitinkamą originalumo vertinimo kriterijų.

INK L112-1 straipsnis numato, kad „šio kodekso nuostatos gina autorių teises į visus kūrybinės veiklos darbo rezultatus, neatsiėlgiant į žanrą, išraiškos formą, teikiamą naudą ar paskirtį“. Vadinasi, apsauga niekada netaikoma žanrui, teikiamai naudai, išraiškos formai, tačiau, dauguma autorių teigia, kad 1998 m. įstatymu, perkeliančiu direktyvą, nukrypstama į autorių teisės apsaugos taikymą grynai utilitariniams kūriniams, prieštaraujant tradiciniams teisės principams. Šie autorių teisei būdingi apsaugos principai – formos kūrybiškumas ir originalumas – neturėtų būti taikomi grynai funkcinėms formoms, nesiskiriančioms nuo metodų.

⁶¹ B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5. P. 91.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 603.

⁶⁴ Ibidem.

Reikia pripažinti, kad egzistuoja skirtumas tarp to, ką autorių teisė tradiciškai gina, kaip originalumo laipsnį ir to, dėl ko ji yra pasirenkama duomenų bazėms. Galima sakyti, kad INK numato originalumo kriterijų kaip sąlygą, tačiau nenustato reikalaujamo laipsnio.

Nors daugumai doktrinos teismų praktika yra ypatingai palanki ir pripažįsta, kad toks taikymas gali nuvesti iki „praktinės patirties monopolizavimo“⁶⁵, vis dažniau linkstama į originalumo modifikuotą versiją, kai forma yra daugiau ar mažiau įtakota funkcijos ir originalumas atsispindi informacijos organizavime ir sugrupavime. *Pachot* byloje panaši originalumo versija buvo pripažinta kompiuterių programoms: „asmeninės pastangos, sukonkretintos individualioje apdirbimo struktūroje“.

Edelman daro išvadą, kad, kokie bebūtų pasirinkti keliai, doktrina atrodo sutinkanti su dviem dalykais: duomenų bazė yra „neįprastas objektas“ autorių teisėje ir yra giminingesnė praktinei patirčiai negu kūrybinės veiklos rezultatui.⁶⁶

2.1.3. Duomenų bazių originalumas jurisprudencijoje

Prieš perkeliant direktyvą į INK, Prancūzijoje teisėjai dėstė revoliucinį, bet kritikuotiną, požiūrį į originalumą. 1997 m. sprendime⁶⁷ apeliacinis teismas vertino originalumą remdamasis tokiais kriterijais kaip planas, sudarymas, forma, struktūra, kalba, ir analizuojamo darbo išraiška (klasikinis sprendimas, nustatant organizavimo originalumą), suasmenintų pastangų, kurios viršija automatiškos ir priverstinės logikos įtvirtinimą kuriant ir rašant programą, įrodymas (formuluotė, kuri taikoma kompiuterių programų originalumui). Sprendimas įdomus tuo, kad juo siekiama nustatyti originalumo vertinimo bendras gaires, orientuotas daugiau į išdėstymą, negu į parinkimą.

1989 m. *Coprose* byloje⁶⁸ Kasacinis teismas naikina apeliacinio teismo sprendimą, kuriuo buvo pripažinta duomenų bazių apsauga automobilių gamybos pagrindinių įmonių struktūros schemų kompiliacijoms, kadangi nebuvo patikslinta, kur šiame publikacijos tekste ar grafinėje formoje yra autoriaus intelektualinis indėlis, kad būtų galima pripažinti darbo originalumą, nes „vien tik kompiliacijos darbas nėra ginamas“. Colombet pažymi, kad iš šio sprendimo išplaukia, jog kompiliacija gali būti ginama autorių teise tik vieninteliu atveju, t. y. kai ji išpildo visiems taikomą originalumo sąlygą, kuri pasireiškia kompiliacijos tekste arba jos grafinėje formoje.

Parinkimo ar išdėstymo originalumo vertinimas yra subtilus dėl to, kadangi nėra ginamas utilitarinis darbas, kai medžiaga pateikiama tokiu būdu, kad būtų galima lengvai naudotis. Vertinant

⁶⁵ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. *Droit de l'informatique et de l'Internet*. – Paris: PUF, 2001.

⁶⁶ B. Edelman. *Les bases de données ou le triomphe des droits voisins*//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5, P. 91.

⁶⁷ CA, 4e chambre, 15 janvier 1997, SNC VF Diffusion et SA VF Boutiques c/ Sté Chantelle//Gazette du palais. 18-20 janvier 1997; PIBD. 1997. III. Nr. 639. P. 517.

⁶⁸ C. Cass., 1ère Civ, 2 mai 1989, *Coprose*//JCP G, 1990. II, 21392. note A. Lucas.

parinkimą ir išdėstymą, duomenų bazė, kurioje informacija pateikiama chronologine arba alfabetine tvarka, nėra originalus kūrinys. 1999 m. Prancūzijos Kasacinis teismas nustatė, kad apskūstas: „apeliacinio teismo sprendimas yra teisėtas. Šiame sprendime apeliacinis teismas įrodo, kad Prancūzijos vynu žemėlapis nėra ginamas autorių teise, nes jis yra pateiktas Prancūzijos įvairių produkcijos regionų lentelės forma, nurodant metus ir nuorodą, susijusią su kiekviena vyno pagaminimo data. Teismas nusprendžia, kad šis žemėlapis nėra originalus nei gaminant banalius duomenis, nei juos pateikiant lentelės forma, nei pateikiant nuorodas, susijusias su vyno pagaminimo data.“⁶⁹

Paryžiaus apeliacinis teismas 1999 m. birželio 12 d. pažymėjo, kad nei skelbimų parinkimas, nei jų išdėstymas neleidžia darbo lakyti intelektiniu kūrinium, nes įmonė *Monitor* apsiribojo vien tik redagavimu jau iš anksto skelbėjo pilnai parengto teksto. Darbas susideda iš skirtingų rubrikų sudarymo remiantis viešųjų pirkimų kodu pagal skelbimų laikraščio banalią struktūrą, todėl nėra jokio parinkimo. Tame pačiame sprendime teismas atsisakė ginti autorių teise ne elektronines teisinių skelbimų ir viešųjų pirkimų skelbimų duomenų bazes, motyvuodamas tuo, kad popierinės bazės redaktorius neparinko ir neišdėstė skelbimų originalia tvarka.⁷⁰

Liono apeliacinis teismas buvo pripažinęs kolektyvinių konvencijų žodyno originalumą. Apeliacinis teismas teigė, kad tai nėra vien tik paprasta viešai prieinamų dokumentų kompiliacija, kad šis žodynas pateikia konvencijas tematiškai originaliai, teikia kiekvienos konvencijos pagrindinių elementų sintezę pagal savitą planą ir padalinimą, kad yra suteikiama nauja išraiška, kurioje atsispindi autoriaus asmenybės žymė. Kasacinis teismas sprendime, priimtame 2004 m. sausio 20 d., nepaneigė šių Liono apeliacinio teismo nuostatų ir atmetė skundą. Kitaip sakant informacijos kompiliacijos darbas gali būti ginamas autorių teise nepriklausomai nuo turinio sudarymo, tikrinimo arba pateikimo veiksmų. Ši apsauga autorių teise sutampa su apsaugos režimu, taikomu pagal amerikietišką *sweat of the brow* principą, ginant kompiliacijas.⁷¹

Edelman analizuodamas teismo sprendimus konstatuoja koncepcinį svyravimą, kai nebėra pilnai aišku, kas daro duomenų bazę originalia. Šis struktūrinis dviprasmiškumas dar labiau sustiprėja dėl to, kad nuolatos plėtojasi pačios bazės.⁷²

Vadinasi, originalumo sąlyga taikoma bazės turinio parinkimui ar išdėstymui. Prancūzijos teismai dažnai nukrypsta į intelektualinio indėlio vertinimą arba originalumas susiaurinamas iki

⁶⁹ C. Cass. Civ. 1er, 5 janvier 1999//Dalloz, Informations rapides, 1999.

⁷⁰ CA de Paris, 18 juin 1999, 4e chambre, Groupe monitor et Action municipale/ Observatoire des marchés publics//Expertises, décembre 1999, P. 390 ; Communication commerce électronique, novembre 1999. note C. Caron.

⁷¹ G. Flambard. Panorama de la jurisprudence//Legalis.net. 2005. Nr. 1. P. 7.

⁷² B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5, P. 92.

nekopijavimo. Parinkimą laikant originaliu, išskyla prieštaravimas su prekių ženklų teise, kuri nėra autorių teisė, nes parinkimas negalės būti originalus. Nors autorių teisių apsauga niekada netaikoma žanrui, teikiama naudai, išraiškos formai, tačiau galima manyti, kad duomenų bazių atveju apsauga teikiama grynai utilitariniams kūriniams, prieštaraujant tradiciniams teisės principams. Duomenų bazė yra besiplėtojantis neįprastas autorių teisių objektas ir yra panašesnis į praktinę patirtį, negu į kūrybinės veiklos rezultatą.

2.2. Esminių investicijų sąlygos taikymas duomenų bazėms

Esminės investicijos yra apibrėžiantysis kriterijus, leidžiantis taikyti *sui generis* apsaugą, nes gamintojų teisių tikslas yra investicijų apsauga. Svarbu aptarti esminių investicijų sąlygos daugiareikšmę sampratą (2.2.1.), išskirti veiklas, kurioms padaryta esminių investicijų, (2.2.2.) ir analizuoti Europos Teisingumo Teismo išaiškinimą dėl esminių investicijų (2.2.3.).

2.2.1. Esminių investicijų sąlygos daugiareikšmė samprata

Aiškinsimės investicijų sampratą (2.2.1.1.) ir analizuosime investicijų esmingumo reikalavimą (2.2.1.2.).

2.2.1.1. Investicijų samprata

Direktyvos 7 punkte investicijos aiškinamos kaip galimi žmogiškieji, techniniai ir finansiniai ištekliai. 39 punkte randame finansines ir profesines investicijas, o 40 punkte nurodoma, kad investicijas gali sudaryti laiko, pastangų ir energijos sąnaudos. Iš šių nuostatų galime daryti išvadą, kad *sui generis* teisės pagrindinis ir pats svarbiausias tikslas yra apsaugoti atliktą darbą.

Prancūzijos INK L341-1 straipsnyje įtvirtinta, kad investicija gali būti suprantama kaip finansinių, materialinių arba žmogiškųjų priemonių įgyvendinimas. Tuo tarpu Lietuvos ATGTĮ 61 straipsnis išskiria intelektines, finansines ir organizacines investicijas.

Nors investicijų termino paaiškinimų netrūksta, niekur nėra tikslaus apibrėžimo, ką galima būtų laikyti investicijomis *sui generis* teisės atveju.

Gaudrat investicijas apibrėžia kaip „investuotojo (duomenų bazės gamintojo) energijos (finansinės, materialinės arba žmogiškosios) perkėlimą link objekto (asmens, naudosiančio duomenų bazę), laukiant, kad ji sugrįžtų pavidalu, analogišku investicijoms.“⁷³

Termino „finansinės investicijos“ vertinimas nekelia problemų, nes čia kalbama apie investicijas pinigais. Tuo tarpu žmogiškųjų ir materialiuųjų investicijų terminų vertinimas yra mažiau

⁷³ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 90.

akivaizdus. Žmoniškieji ištekliai gali būti suprantami, kaip įgyvendinti žmonių arba „žmogiškuoju laiku“, tačiau ši samprata nėra tinkama, nes ji padaro neprasmingu patį finansinių ir žmogiškųjų sąvokų atskyrimą; kai dirba fizinis asmuo ir už darbą yra mokama, tai gali būti laikoma finansinės investicijos viena iš formų. Iš kitos pusės, bet kuriuo atveju investuoja asmuo, todėl gali būti palikta vien tik žmogiškųjų investicijų sąvoka, tačiau tada ši sąvoka nebeapimtų juridinio asmens investicijų. Šiuo atveju ATGTĮ pavartota organizacinių išteklių sąvoka tikėtų labiau, nes apimtų ir juridinius asmenis.

Direktyvos 40 punktas išskiria laiko, pastangų ir energijos sąnaudas. Čia gali būti kalbama apie neapmokamą pinigais darbą, tačiau taip pat ir apie reliatyvias investicijas, naudojant kompetencijas ir techninį kūrybingumą, ar net psichologines investicijas. Paryžiaus teismas (TGI) 1999 m. birželio 22 d.⁷⁴ sprendime žmogiškųjų investicijų egzistavimo įrodymu laikė darbo sutarties egzistavimą. Tačiau, netgi, jeigu tai pastangos ir laikas, šis sprendimas gali būti kritikuojamas, nes algos mokėjimas už atliktą darbą pagal darbo sutartį yra finansinė investicija.

Gaudrat manymu materialinės investicijos yra visiškai neaiški sąvoka. Ji gali būti suprantama kaip niekuo nesiskirianti nuo finansinės investicijos.⁷⁵ Taip pat ji gali reikšti konkrečią investiciją, susijusią su intelektine investicija, tačiau ji tada nesiskiria nuo žmogiškųjų investicijų. Pagal Gaudrat, būtų užtekę įtvirtinti vien tik finansines investicijas.⁷⁶ Tačiau reikėtų nesutikti su šia nuomone, nes turėtų būti ginama ir maža ar vidutinė įmonė arba privatus asmuo, kurie sudarydami duomenų bazę gali skirti laiko, energijos, tačiau neinvestuoti finansiškai.

ATGTĮ įtvirtintas intelektinių investicijų terminas. Kaip minėta, jis kritikuotinas, nes akcentuojant intelektinę veiklą šis apsaugos kriterijus persipina su autorių teisių apsaugos kriterijumi – originaliu intelektinės veiklos rezultatu.

Prancūzijoje jurisprudencija vertina tiek darbą, tiek grynai finansines investicijas gaminant duomenų bazę. 2000 m. Nanterre komercinis teismas⁷⁷ nustatė, kad neatsižvelgiant į mažą duomenų bazės kainą, jos tikrinimas, įforminimas reikalavo kelių darbo valandų.

2.2.1.2. Investicijų esmingumo reikalavimas

⁷⁴ TGI Paris, 22 juin 1999. SAS Groupe Miller Freeman et al c/Sté Tigest//Communication commerce électronique. 1999. comm. Nr. 21. note C. Caron.

⁷⁵ TGI Paris, 22 juin 1999. SAS Groupe Miller Freeman et al c/Sté Tigest//Communication commerce électronique. 1999. comm. Nr. 21. note C. Caron.

⁷⁶ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 90.

⁷⁷ Tribunal de commerce de Nanterre, 16 mai 2000, SA PRLine c/ SARL Newsinvest//Communication commerce électronique, septembre 2000. comm. Nr. 85. note C. Caron.

INK reikalaujama, kad investicija būtų esminės. Esmingumo sąvokos apibrėžimo nerandame nei direktyvoje, nei Prancūzijos INK, nei Lietuvos ATGTĮ. Direktyvos 7 straipsnis ir ATGTĮ įtvirtina: „kokybines ir (arba) kiekybines investicijas“. Šio patikslinimo nėra INK.

Nenurodoma, ar investicijas reikia vertinti reliatyvia, ar absoliučia prasme. Koumatos teigia, kad esmingumas reikalauja subjektyvaus vertinimo, nes tai priklauso nuo bazės prigimties, objekto, dydžio bei nuo srities, apie kurią informuojama duomenų bazėje. Vertinant objektyviai, t. y. neatsižvelgiant į išorinius veiksnius, teisėjai turėtų nustatyti slenkstį, tačiau objektyvumas čia neįmanomas ir turėtų būti vertinama subjektyviai.

Jurisprudencijoje galima rasti du metodus. Paryžiaus komercinis teismas yra nustatęs, kad 205 milijonų frankų investicija yra laikoma esmine.⁷⁸ Kitaip nusprendė Nanterre komercinis teismas, teigdamas, kad investicija laikytina esmine tada, kai bazės duomenis gamino bei pateikė pats gamintojas, ir nėra būtina didelė finansinė investicija.⁷⁹ Šiame sprendime teisėjai pasirinko investicijų kokybinį vertinimą, nes net minimalios duomenų surinkimo, bazės atnaujinimo išlaidos yra laikomos pakankamomis, kad būtų įrodomas investicijos esmingumas.

Svarbus vertinimo teismuose aspektas yra tas, kad investicijų esmingumas vertinamas atsižvelgiant į išlaidas dėl duomenų bazės ir į pelno trūkumą arba į iš to kylančią naudą. Toks požiūris yra kritikuotinas, nes vertinamas ne investicijų egzistavimas bazės atsiradimo metu, bet atsižvelgiama į naudą, gaunamą naudojant duomenų bazę.

Paryžiaus apeliacinis teismas 1999 m. birželio 18 d. priimtame sprendime⁸⁰ atsisakė taikyti *sui generis* teisę duomenų bazei, nes netenkinama esminių investicijų sąlyga. Grupė *Moniteur* leidžia žurnalą, kuriame spausdina skelbimus, susijusius su statybų sektoriumi, kuriame ji dirba. Teismas konstatuoja, kad nėra esminių investicijų gaunant, tikrinant ir pateikiant bazės duomenis, kad grupė nepriima įsipareigojimo prieš besiskelbiančius asmenis dėl platinimo išlaidų, netikrina skelbimų ir neatlieka jokio kito su išlaidomis susijusio darbo ir visa ši žurnalo leidimo veikla, nors ir pareikalauja kai kurių minimalių įsipareigojimų, yra iš esmės pati savaime pelninga ir naudinga.

Teismas įrodo, kad ne visos duomenų bazės gali naudotis *sui generis* teisėmis nuo jų pagaminimo momento. Būtina esminė investicija sudarant, pateikiant ir tikrinant duomenų bazę. Taip pat išreiškiama teismų valia kontroliuoti esminių investicijų egzistavimą. Antras įdomus dalykas šiame sprendime yra žurnalo patiriamų „išlaidų“ sąvokos naudojimas. Mallet-Poujol,

⁷⁸ Tribunal de commerce de Paris, 18 juin 1999. France Telecom c/SARL MA Editions et al./Communication commerce électronique. 1999. note C. Caron.

⁷⁹ Tribunal de commerce de Nanterre, 16 mai 2000, SA PRLLine c/ SARL Newsinvest/Communication commerce électronique, septembre 2000. comm. Nr. 85. note C. Caron.

⁸⁰ CA de Paris, 18 juin 1999, 4e chambre, Groupe monitor et Action municipale/ Observatoire des marchés publics/Expertises, décembre 1999, P. 390 ; Communication commerce électronique, novembre 1999. note C. Caron.

komentuodama šį sprendimą, teigia, kad esminių investicijų sąvoka turėtų būti atskirta nuo valdymo išlaidų sąvokos.⁸¹ Tačiau nekyla abejonių, kad išlaidos gali būti laikomos esminėmis investicijomis.

Jurisprudencijos, susijusios su duomenų bazių gamintojų teise, studijavimas leidžia daryti išvadą, kad teismai gana lengvai pripažįsta esminių investicijų egzistavimą. Pavyzdžiui, 2001 m. rugsėjo 5 d. priimtame sprendime Paryžiaus teismas (TGI) nustatė, kad įmonė *Cadremploi* 1991 m. sudarydama, naudodama ir atnaujindama darbo pasiūlymų duomenų bazę padarė esminių investicijų. Investicija siekia iš viso 53 685 000 frankų, bet ji yra svarbi ir kokybine prasme, įskaičiuojant platinimo pastangas, duomenų apdorojimo sistemos, kuri leidžia imti mokesčių už pasiūlymus, įtvirtinimas, o taip pat klasifikavimo ir skirstymo darbas, kurie pakelia duomenų bazės vertę ir padaro ją lengviau naudojama, kaip ir jos pateikimas konkurencingoje, estetiškoje ir ergonomiškoje tinklavietėje.

2.2.2. Veiklų, kurioms padaryta esminių investicijų, išskyrimas

Direktyvos 7 straipsnyje nurodomos „duomenų gavimo, tikrinimo ir pateikimo“ veiklos, kurios turi pasižymėti pakankamai didelėmis investicijomis, kad būtų taikoma *sui generis* teisė. Atitinkamai INK 341-1 straipsnyje reikalaujama investicijų vertinimo „sudarant, tikrinant arba pateikiant“ duomenų bazės turinį. Tuo tarpu ATGTĮ 61 straipsnyje nurodoma, kad gamintojas turi padaryti esminių investicijų „parinkdamas, sudarydamas, tikrindamas bei pateikdamas“ duomenų bazės turinį. Visuose trijuose teisės aktuose minimi tikrinimo ir pateikimo veiksmai. Tik direktyvoje minima gavimo veikla. Lietuvoje ir Prancūzijoje įtvirtinta sudarymo veikla ir tik Lietuvoje ketvirtoji – parinkimo veikla.

Prancūzijoje šios veiklos atskiriamos žodeliu „arba“, todėl jos interpretuojamos kaip alternatyvos, nors buvo priimta teismo sprendimų, kur klaidingai interpretuojant šią nuostatą veiklos buvo suprantamos kaip taikomos vienu metu. Gaudrat pasisako už alternatyvų vertinimą, nes taikymo kartu koncepcija blokuotų *sui generis* apsaugos taikymą daugeliui duomenų bazių. Pavyzdžiui, duomenų bazės, sudarytos atliekant viešųjų institucijų funkcijas, nebūtų ginamos, nes neįmanoma investuoti į jų sudarymą.

ETT savo sprendime 2004 m. pažymi, kad norėdamas naudotis *sui generis* apsauga, gamintojas turi įrodyti, kad jis investavo gamindamas bazę – atlikdamas duomenų gavimo, patikrinimo arba pateikimo veiksmus.

ETT atmetė vadinamąją papildomos naudos teoriją (*spin off theory*). Pagal šią teoriją yra konstatuojama, kad *sui generis* teisės pagrindas yra investicijų, padarytų vien tik sudarant duomenų

⁸¹ N. Mallet-Poujol. *La création multimédia et le droit*. – Paris: Litec, 2003. P. 173.

bazę, apsauga ir, kad nėra ginamos tos duomenų bazės, kurios yra sudaromos šalia pagrindinės veiklos ir į jų sudarymą yra investuojama vien tik siekiant plėtoti pagrindinę veiklą. ETT pažymi, jog „ta aplinkybė, kad duomenų bazės sudarymas yra susijęs su pagrindine veikla, kurios pagrindu asmuo, sudaręs bazę, taip pat yra šioje bazėje esančių elementų kūrėjas, nepaneigia galimybės šiam asmeniui naudotis *sui generis* apsauga“.⁸²

Nurodydamas veiksmus, į kuriuos turi būti investuojama, ETT ryškiai apriboja direktyvos materialinio taikymo lauką. Teismas „turinio gavimo, tikrinimo arba pateikimo veiksmus“ interpretuoja siaurinauju būdu ir padaro išvadą, kad šios veiklos negali būti susijusios su priemonėmis sukurti turinį. „Gavimo“ terminas nereiškia duomenų sukūrimo: „Direktyvos 9, 10 ir 12 punktuose pabrėžiama, kad direktyvos tikslas yra skatinti ir apsaugoti investicijas į duomenų „saugojimo“ ir „apdoravimo“ sistemas, kurios reikalingos informacijos rinkos plėtrai, tokiam kontekste, kai kasmet smarkiai auga gaminamų ir apdoromų duomenų apimtis visose veiklos srityse. Investicijos, susijusios su turinio gavimu, tikrinimu ir pateikimu, turi būti suprantamos bendrąja prasme kaip skirtos išimtinai pačios duomenų bazės sudarymui.“⁸³

Teismas pabrėžia, kad kalbant apie „gavimą“ turi būti atsižvelgiama tik į tas investicijas, kurios yra „skirtos egzistuojančių elementų paieškai ir jų rinkimui“, ir neturi būti atsižvelgiama į paskirtąsias „elementų sukūrimui“. Šis išaiškinimas motyvuojamas tuo, kad direktyvos tikslas nėra duomenų kūrimo rinkos, bet „egzistuojančios informacijos saugojimo ir apdoravimo sistemų“ rinkos skatinimas.⁸⁴

Lemarchand ir Rambaud pastebi, kad „praktikoje duomenų bazės gamintojui yra labai sunku atskirti investicijas, susijusias su kūrimu duomenų, kurie tučtuojau patalpinami bei surūšiuojami bazėje ir nuo jų sukūrimo momento yra laikomi saugojimo bei apdoravimo objektu.“⁸⁵

Taigi, nuo šio ETT sprendimo priėmimo, galima išskirti dvi duomenų bazių rūšis: tas, kuriose yra „surinkti ir sutvarkyti“ egzistuojantys duomenys ir kurioms taikomas apsaugos režimas, ir tas, kuriose surinkti ir sutvarkyti tik tuo pačiu metu ir dėl tos pačios konkrečios duomenų bazės sukurti duomenys, ir kurioms nėra taikoma apsauga. Pastarųjų duomenų bazių gamintojai, norėdami ginti savo duomenų bazes, turėtų sugrįžti prie išimtinai sutartinės apsaugos arba prie nesąžiningos konkurencijos teisės.⁸⁶

⁸² S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 100.

⁸³ V. Fauchoux, E. Behr. Etonnante interprétation du droit des producteurs de base de données par la Cour de justice des communautés européennes//Legalis.net. 2004. Nr. 4. P. 15.

⁸⁴ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 100.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

Pagal Lemarchand ir Rambaud, šis sprendimas gali pasirodyti šokiruojantis, nes praktiškai nebesuteikiama apsauga tiems, kurie dėl priežasčių, susijusių su jų veikla, arba dėl jų apdorojamų duomenų tipo, negalės įrodyti surinkę duomenis, tuo tarpu, kai jų žmoniškosios, materialinės arba finansinės investicijos bus akivaizdžios.

Tačiau ETT teisėjai patikslina, kad apsauga lieka įmanoma, jeigu yra investuota tikrinant ir pateikiant duomenis, net jeigu patys duomenys buvo pilnai sukurti. Negali būti įskaitomas tikrinimas, jeigu jis buvo atliekamas duomenų kūrimo metu, t. y. visos investicijos, kurios buvo paskirtos tikrinant sukurtų duomenų tikslumą, negali būti laikomos tinkamomis pagal direktyvą. Ta pati problematika taikoma ir duomenų pateikimui, jeigu jis sutampa su turinio kūrimo darbu. Iš esmės, esant turinio sukūrimui, ETT teisėjus nuo šiol tenkina tik tos investicijos, kurios yra skirtos tikrinimui ir pateikimui, įgyvendintiems vėlesniame duomenų bazės gaminimo etape nei duomenų kūrimas, kuris pavadinamas „bazės funkcionavimo periodu“.⁸⁷

Galima lengvai įsivaizduoti sunkumus, su kuriais susidurs duomenų bazės gamintojas stengdamasis atskirti investicijas, panaudotas kūrimo periodu, nuo panaudotųjų funkcionavimo periodu. Nacionaliniams teisėjams nuo šiol priklausys taikyti šį atskyrimą, kuris Prancūzijoje dar nebuvo taikytas.

2.2.3. ETT išaiškinimas dėl esminių investicijų sąlygos ir Prancūzijos teismų praktika

Kalbant apie veiklas, į kurias turi būti investuojama, kad būtų taikoma *qui generis* teisės apsauga, direktyvos ir INK nuostatos šiek tiek skiriasi. Dėl to yra suprantamas skirtingas ETT ir Prancūzijos teismų šių nuostatų interpretavimas.

Direktyvos 7 straipsnyje įtvirtinta, kad investuojama turi būti gaunant, tikrinant ir pateikiant duomenis. Žodis „gavimas“ aiškiai nurodo, kad kalbama apie jau egzistuojančius duomenis, kurie yra surenkami. INK L341-1 straipsnis nurodo, kad turi būti investuojama sudarant, tikrinant arba pateikiant turinį. ATGTĮ 61 straipsnyje šiuo atveju nurodomos net keturios veiklos: parinkimas, sudarymas, tikrinimas ir pateikimas.

Reikia pastebėti „gavimo“ ir „sudarymo“ terminų reikšmių skirtumą. Terminologine prasme „sudarymas“ gali reikšti ir „sukūrimą“. Tačiau skaitant Prancūzijos Parlamentų darbus paaiškėja, kad įstatymo, perkeliančio direktyvą į INK, priėmimo metu vartojant „sudarymo“ sąvoką, turėta omenyje duomenų paieška ir surinkimas. Senatorius Jolibois, pasisakydamas dėl mus dominančio įstatymo projekto straipsnio, patikslina, kad: „*sui generis* teisė taikoma duomenų bazės turiniui ir ja

⁸⁷ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 101.

siekiami apsaugoti investicijas, kurios buvo būtinos surinkti bazės turinį.⁸⁸ Taigi, tiek direktyvos, tiek INK nuostatos apima investicijas, susijusias su duomenų surinkimu, tikrinimu ir jų pateikimu.

Toks interpretavimas gali turėti įtakos toms duomenų bazėms, kurios yra sudarytos jos gamintojui užsiimant pagrindine savo veikla, nes neįskaitomos tos investicijos, kurios yra susijusios su duomenų kūrimu.

Paryžiaus komercinis teismas 1999 m. birželio 18 d. pažymėjo, kad „Prancūzijos Telekomas turėtų būti laikomas telefonų informacinės knygos, kurią jis naudoja, gamintoju, atsižvelgiant į labai dideles investicijas, padarytas sudarant šią informacinę knygą, ir jam turi būti taikoma *sui generis* teisės apsauga.“ Teismas nustatė, kad investicijos, skiriamos duomenų surinkimui, siekia 115 milijonų frankų, o investicijos, skiriamos bazės valdymui, kontrolei ir priežiūrai – 50 milijonų frankų per metus. Teismas šiuo atveju nesilaikė tokio pat požiūrio kaip ETT ir jis netikrino, ar duomenų bazės turinį sukūrė pats jos gamintojas, ar jis surinko jau egzistuojančius duomenis. Atsakyti į šį klausimą nebūtų lengva žinant, kad duomenys yra iš dalies sukurti Prancūzijos Telekomui atliekant savo pagrindinę veiklą. Teismas neatskyrė investicijų, skirtų pagrindinei Prancūzijos Telekomo veiklai, ir tų, kurios buvo skirtos bazės sudarymui. Jeigu jis būtų tai daręs, tai labai tikėtina, kad nebūtų nustatęs 155 milijonų frankų investicijų, skirtų duomenų rinkimui, sumos.

Paryžiaus apeliacinis teismas 2002 m. kovo 20 d. priimtame sprendime, susijusiame su duomenų bazės, talpinančios informaciją apie parodos dalyvius, sudarymu, nustatė, kad „komercinės pastangos ruošiant parodas, nustatant komunikacinius planus, rengiant reklamą, kad būtų pritraukti parodų dalyviai“ turėtų būti laikomos investicijomis, nors jos ir yra susijusios su parodų organizavimu. Jeigu vadovautumėmės ETT požiūriu, neturėtų būti atsižvelgiama į komercinės pastangos rengiant parodas, kurių metu buvo surenkami duomenys, sudarysiantys duomenų bazę, kadangi šios pastangos tiesiog buvo priemonės pagrindinei veiklai plėtoti.⁸⁹

Nuo šiol Prancūzijos teismai turėtų rūpestingiau analizuoti esminių investicijų, kurias paskyrė duomenų bazės gamintojas jos gamybai, būvimą, kas turėtų tenkinti daugumą Prancūzijos autorių, tvirtinančių, kad Prancūzijos teismai yra linkę per daug lengvai taikyti *sui generis* apsaugą.

Apibendrinami esminių investicijų sąlygos taikymą duomenų bazėms, visų pirma turime pastebėti, kad *sui generis* teisės svarbiausias tikslas yra apsaugoti atliktą darbą. Esminės investicijos teisės aktuose įvardinamos kaip finansinis, materialinis, žmogiškasis, intelektinis, organizacinis indėlis. Finansinės investicijos – tai investicijos pinigais. Tačiau vertinant kito pobūdžio investicijas, daug sunkiau jas aiškiai apriboti. Direktyvos dar išskiriamos laiko, pastangų ir energijos sąnaudas.

⁸⁸ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 101.

⁸⁹ Ibidem.

Kritikuotina ATGTĮ įtvirtinta intelektinė investicija, nes persipina su autorių teisių apsaugos kriterijumi – originaliu intelektinės veiklos rezultatu.

ETT išaiškino, kad turi būti investuojama renkant bazės duomenis, o ne juos kuriant, kad gali būti ginama ir ta bazė, kurios sudarymas yra susijęs su gamintojo pagrindine veikla. Praktikoje yra sunku atskirti investicijas, panaudotas kūrimo periodu, nuo panaudotųjų funkcionavimo periodu.

3. Tradicinis autorių teisės taikymas duomenų bazėms

Aptarę duomenų bazių autorių asmenines neturtines (3.1.) ir turtines (3.2.) teises, analizuosime šių teisių įgyvendinimą (3.3.).

3.1. Autorių asmeninės neturtinės teisės

Autoriaus asmeninės teisės yra neturtinės prigimties, jos yra nepertraukiamos, neatimamos, neliečiamos ir neperleidžiamos. Jos lieka sujungtos su autoriaus asmeniu.

Bazės autoriaus asmeninės neturtinės teisės nėra įtvirtintos 1996 m. direktyvoje, 28 punkte patikslinant, kad „duomenų bazę sudariusio fizinio asmens neturtinės teisės priklauso autoriui, kuris jomis naudojasi pagal valstybių narių įstatymus ir Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos nuostatas; minėtų neturtinių teisių ši direktyva nereglamentuoja“.

Asmeninės neturtinės teisės atrodo esą užmirštos arba net pašalintos iš harmonizavimo proceso. Iš pradžių, Žaliojoje knygoje EB Komisija atmetė jų harmonizavimo idėją, nes jos esą pagalbinės ta prasme, kad nekeltų realių problemų vidaus rinkai. TRIPS sutartyse šios teisės taip pat yra atmestos motyvuojant tuo, kad jos tiesiogiai nesusijusios su ekonominiais mainais. Daug autorių tuo yra pasipiktinę, nes asmeninės neturtinės teisės gali būti labai naudingos siekiant apsaugoti nuo kūrinio iškraipymo ir jos yra nepakankamai naudojamos.

Taikoma nacionalinė bendroji autorių teisė. Lietuvos ATGTĮ 14 straipsnio 1 punkte nurodoma, kad kūrinio autorius, neatsižvelgiant į jo turtines teises, net ir tuo atveju, kai turtinės teisės perduotos kitam asmeniui, turi asmenines neturtines teises. 2 šio straipsnio punkte įtvirtinama, kad autorių asmeninės neturtinės teisės neperduodamos kitiems asmenims.

Prancūziškosios autorių teisės koncepcijos kertinis akmuo yra duomenų bazės autoriaus asmeninės neturtinės teisės. Asmeninės neturtinės teisės apima keletą teisių (L121-1 ir kt. straipsniai): autorystės teisę, viešo paskelbimo teisę, teisę susigrąžinti ir perdaryti, teisę į kūrinio neliečiamybę. Šiomis teisėmis autorius taip pat gali naudotis, kad pasipriešintų kūrinio pakeitimui,

atnaujinimui ir kt. Lietuvoje įtvirtintos asmeninės neturtinės teisės – tai autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą, teisė į kūrinio neliečiamybę.

Kolektyvinio kūrinio atveju kiekvienas dalininkas turi asmenines neturtines teises tik dėl jo dalies, t. y. asmuo, kuriam suteiktos turtinės teisės turi teisę padaryti įvairių dalių pakeitimus, jeigu tai pateisinama būtinybe harmonizuoti visą bazę.⁹⁰ Be to, teisių į bazę perleidimo sutartyje galima numatyti autoriaus asmeninių neturtinių teisių patvarkymą (bet ne išsižadėjimą, nes išsižadėjimas gali būti teismų panaikintas⁹¹) pagal sutartines nuostatas, susijusias su teisės adaptuoti suteikimu. Gali būti numatoma speciali išlyga, kurios redaktorius turėtų būti ypatingai atidus, nes nuostatos, kuriomis tvarkomos asmeninės neturtinės teisės, yra griežtai kontroliuojamos. Šiomis išlygomis autorius neturi bendrai atsisakyti naudotis asmeninėmis neturtinėmis teisėmis; jos turi būti negriežtos ir atšaukiamos *ad nutum*, autoriaus asmens apsaugą iškeliant virš susitarimų privalomumo. Jurisprudencija yra atsargi dėl per daug bendrų išlygų. Išlyga, kuria leidžiamas kūrinio keitimas, turi būti speciali ir leisti tik specifinį ir apibrėžtą pakeitimą.

3.1.1. Autorystės teisė ir teisė į kūrinio neliečiamybę

INK L121-1 straipsnis numato, kad autorius naudojasi teise į pagarbą jo vardui, jo titului. Tai reiškia teisę į kūrinio autorystę, kad kūrinys būtų publikuojamas autoriaus vardu. Tačiau tai lieka teise ir jokių būdu nėra pareiga, nes jei autorius to nori, jis gali pasirinkti anonimiškumą arba naudoti pseudonimą. ATGTĮ 14 straipsnyje numatyta, kad autorius turi „teisę reikalauti pripažinti kūrinio autorystę aiškiai nurodant autoriaus vardą ant visų išleidžiamo kūrinio egzempliorių“.

Autoriaus teisė paskelbti savo autorystę susijusi su intelektiniu kūrimu, kuris turi būti neliečiamas. Pagarba autoriaus vardui turi taip pat atsispindėti kūrinio neliečiamybėje. Reikia, kad visuomenė turėtų galimybę pajusti tą dviasią, kurioje buvo sukurtas kūrinys. Prancūzijoje ši teisė dalinama į teisę į autoriaus vardą ir teisę į titulą. Leidėjas turi nurodyti autoriaus vardą ir pavardę, jeigu jis to nori, tiek ant išleidžiamų darbų, tiek ant reklaminių dokumentų. Teisė į titulą yra teisės į vardą papildymas, kurio pagrindu autorius gali reikalauti, kad jo darbų leidiniuose būtų nurodyti jo titulai, laipsniai ir apdovanojimai, leidėjui leidžiant paminėti tik pagrindinius, jeigu jų yra labai daug.⁹²

Lietuvoje teisė į autoriaus vardą ir autorystės teisė įvardinamos atskirai. Autorystės teisė – tai teisė reikalauti, kad bet kokių būdu naudojant kūrinį būtų nurodomas arba nebūtų nurodomas autoriaus vardas, arba būtų nurodomas autoriaus pseudonimas.

⁹⁰ N. Mallet-Poujol. La création multimédia et le droit. – Paris: Litec, 2003. P. 545.

⁹¹ TGI Seine, 27 mai 1959//RIDA. 1959. Nr. 24. P. 149.

⁹² C. Colombet. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 133.

Prancūzijoje teisė į kūrinio neliečiamumą aiškinama kaip teisė reikalauti, kad nebūtų iškraipoma nei kūrinio dvasia, nei jo forma, kad nebūtų liečiamas nei visas kūrinys, nei jo atskiros detalės. Lietuvoje ši teisė įvardijama kaip teisė „prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio iškraipymo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsینimosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją“ (ATGTĮ 14 straipsnio 1 punktas).

3.1.2. Viešo paskelbimo teisė bei teisė susigrąžinti ir perdaryti

Pagal INK L121-2 straipsnį „vien tik autorius turi teisę paskelbti kūrinį“. Būtent čia ryškiausiai pasireiškia autoriaus asmeninės neturtinės teisės. Tai reiškia, kad autorius perduoda kūrinį vertinti visuomenei tik tada, kai jis juo yra visiškai patenkintas pats ir kai nusprendžia, kad kūrinio nebereikia laikyti paslapyje nuo visuomenės. Tai individuali kūrėjo laisvė, į kurią būtų pasikėsinta, jeigu autorius būtų priverstas paskelbti kūrinį. Paskelbimo teisės išreiškimas sąlygoja turtinės teisės atsiradimą, nes tik priėmęs spėndimą paskelbti kūrinį visuomenei, jo autorius įgyja turtines teises. Prieš platinimą kūrinys yra integrali jo asmenybės dalis, o jį paskelbus, jis tampa turtiniu gėriu ir nuo to momento atsiranda piniginės teisės.⁹³

INK L111-2 straipsnis numato, kad kūrinys yra laikomas sukurtu nepriklausomai nuo jo viešo paskelbimo, o vien tik dėl autoriaus koncepcijos realizavimo fakto, nors jis dar ir neužbaigtas. Šio straipsnio prasmė yra ta, kad autorius yra ginamas nuo bet kokio paskelbimo, kuris vyktų be jo sutikimo, tačiau tik jo paskelbimas perkelia kūrinį į teisinio *commercium* sritį.⁹⁴

Teisė susigrąžinti kūrinį ir jį perdaryti yra vienintelis asmeninių neturtinių teisių atributas, kuris Prancūzijoje yra rūpestingai reglamentuojamas. INK L121-4 straipsnis numato, kad „neatsižvelgiant į teisės naudotis kūrinium perleidimą, net ir po kūrinio publikavimo, asmens, kuriam perleistas kūrinys atžvilgiu autorius naudojasi teise susigrąžinti kūrinį ir jį perdaryti. Tačiau jis gali pasinaudoti šia teise tik įsipareigodamas iš anksto atlyginti nuostolius, kuriuos šis kūrinio susigrąžinimas arba jo perdarymas gali sukelti asmeniui, kuriam perleistos turtinės teisės į kūrinį. Jeigu vėliau, jau pasinaudojęs teise susigrąžinti ir perdaryti kūrinį, autorius nusprendžia vėl jį publikuoti, jis turi prioriteto tvarka naudojimo teises suteikti tam asmeniui, kurį jis jau pirmiau buvo pasirinkęs ir taikyti jau anksčiau nustatytas sąlygas.“

Įstatymų leidėjas norėjo reglamentuoti tą atvejį, kai autorius apgailestauja perdavęs savo kūrinį visuomenei, ir jam suteikia galimybę būti atleistam nuo savo įsipareigojimo, kai paskelbimas

⁹³ C. Colombet. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 133.

⁹⁴ Ibidem. P. 131.

buvo priešlaikinis arba rezultatas pasirodė esąs su klaida. Ši teisė reiškia autoriaus apgailestavimo sukonkretizavimą.⁹⁵

Lietuvoje nenumatyta nei autoriaus viešo paskelbimo asmeninė neturtinė teisė, nei asmeninė neturtinė teisė susigražinti kūrinį ir jį perdaryti. Vadinasi, Prancūzijoje autoriaus asmeninės neturtinės teisės yra saugomos griežčiau ir didesne apimtimi, negu Lietuvoje.

Apibendrinant pažymėtina, kad ES autorių teisės harmonizavimas netaikomas asmeninėms neturtinėms autorių teisėms. Prancūzijoje išskiriama autorystės teisė, viešo paskelbimo teisė, teisė susigražinti ir perdaryti, teisė į kūrinio neliečiamybę. Lietuvoje įtvirtinta autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą ir teisė į kūrinio neliečiamybę. Asmeninės neturtinės teisės yra nepertraukiamos, neatimamos, neliečiamos ir neperleidžiamos. Jos lieka sujungtos su autoriaus asmeniu.

3.2. Autorių turtinės teisės

Direktyvoje tiksliai nurodomos turtinės autorių teisės, kad valstybės narės, kurių įstatymai tik pradami plėtoti autorių teisių srityje (Portugalija, Ispanija ir Graikija), galėtų juose įtvirtinti atitinkamas turtines teises (30, 31 ir 32 direktyvos punktai).

Direktyvos 5 straipsnyje numatyta, kad duomenų bazės autorius turi išskirtinę teisę pats arba per įgaliotą asmenį: „a) laikinai arba nuolat bet kokiomis priemonėmis ir bet kokia forma dauginti visą duomenų bazę arba jos dalį; b) versti, taisyti, tvarkyti ir kitaip keisti duomenų bazę; c) bet kokia forma platinti visuomenei duomenų bazes arba jų kopijas. Pačiam teisės savininkui arba su jo leidimu kartą pardavus duomenų bazės kopiją Bendrijoje prarandama teisė kontroliuoti tokios kopijos perpardavimą Bendrijos teritorijoje; d) informuoti apie duomenų bazę, ją rodyti ir demonstruoti visuomenei; e) bet koku būdu dauginti, platinti po b punkte nurodytų veiksmų gautus rezultatus, apie juos informuoti visuomenę, juos jai rodyti ar demonstruoti.“

Šiose nuostatose randama 1991 m. kompiuterių programų direktyvos įtaka, tačiau skirtingai nuo jos perkėlimo, šįkart Prancūzijos įstatymų leidėjas nusprendė neįvesti specialių nuostatų duomenų bazių atveju, nukreipdamas į bendrąsias autorių teisės normas, susijusias su atgaminimo teise ir su demonstravimo teise (INK L122-1 ir kt. straipsniai), pažymėdamas, kad galiojančios normos atitinka direktyvą.

Lietuvoje ATGTĮ 15 straipsnio 1 punktas numato autoriaus turtines „išimtinės teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: 1) atgaminti kūrinį bet kokia forma ar būdu; 2) išleisti kūrinį; 3) versti kūrinį; 4) adaptuoti, aranžuoti, inscenizuoti ar kitaip perdirbti kūrinį; 5) platinti kūrinio

⁹⁵ C. Colombet. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999. P. 148.

originalą ar jo kopijas (...); 6) viešai rodyti kūrinio originalą ar kopijas; 7) viešai atlikti kūrinį (...); 8) transliuoti, retransliuoti arba kitaip skelbti kūrinį (...).“

Plačiau aptarsime direktyvoje nurodytas duomenų bazių autorių turtines teises: teisę dauginti (3.2.1.), teisę informuoti visuomenę (3.2.2.), teisę keisti (3.2.3.) ir teisę platinti (3.2.4.).

3.2.1. Teisė dauginti

Teisė dauginti arba teisė atgaminti, kuri yra numatyta ATGTĮ, INK, ir interpretuojama Prancūzijos jurisprudencijos, apima direktyvos 5 straipsnio a punktą ir dalį e punkto, kur ji įvardinama teise dauginti.

Autorius turi teisę pats atgaminti arba leisti atgaminti kitiems sukurtos duomenų bazės elementus. Teisė atgaminti apima materialinį kūrinio fiksavimą tokiu būdu ir ant tokios laikmenos, kuri leistų informuoti visuomenę apie kūrinį netiesioginiu būdu (INK L122-3 straipsnis).

Yra daug veiksmų, kuriais atgaminama duomenų bazė, ir jų išvardijimas yra neįmanomas. Galima tik paminėti kelis atgaminimo pavyzdžius: bazės įrašymas į CD-ROM, popierinės laikmenos spausdinimas, neelektroninės bazės perkėlimas į elektroninį formatą.

Kai duomenų bazė patalpinama internete, tai yra laikoma laikinu bazės atgaminimu. Kai vartotojas naudojami duomenų baze internete, duomenų bazės elementai fiksuojami jo kompiuterio atmintyje. Kai kurie autoriai tvirtina, kad kai kurie laikino atgaminimo veiksmai neturėtų būti laikomi autorių teisės atgaminti pažeidimu, todėl, kad jie yra pagalbiniams bazės demonstravimui, kuri leidžia autorius (tuo atveju, kai bazė konsultuojama internete), arba, todėl, kad jie yra būtini (techninių tarpininkų atvejis internete)⁹⁶. 2001 m. gegužės 22 d. direktyvos nuostatose, susijusiose su išimtimis dėl laikino atgaminimo⁹⁷, svarstoma apie duomenų bazių laikino atgaminio ir techninių tarpininkų atlikto techninio atgaminimo veiksmų vertinimą. Prancūzijos INK dar nėra suderintas su šia direktyva, tuo tarpu Lietuvoje su laikinu atgaminimu susijusios direktyvos nuostatos yra perkeltos į ATGTĮ 29 straipsnį, kuriame nustatyta, kad leidžiama be autoriaus ar kito autorių teisių subjekto leidimo ir be autoriaus atlyginimo „atlikti laikinus atgaminimo veiksmus, kurie yra trumpalaikiai, sudarantys neatskiriama ir esminę technologinio proceso dalį ir atliekami tik tam, kad tarpininkas galėtų užtikrinti veiksmingą perdavimą kompiuterių tinklais tarp trečiųjų asmenų, arba tam, kad paskui būtų teisėtai pasinaudota kūrinium, jeigu tokie laikini atgaminimo veiksmai atskirai neturi ekonominės vertės.“

⁹⁶ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 607.

⁹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva Nr. 2001/29/EB „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo“//<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=22767&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-07-14.; žr. 33 punktą ir 2 bei 5.1 straipsnius.

3.2.2. Teisė informuoti visuomenę

Autoriaus teisė informuoti visuomenę apie bazę yra nurodyta direktyvos 5 straipsnio d ir e punktuose. Su šia teise sutampa Prancūzijos INK L122-2 straipsnyje įtvirtinta teisė demonstruoti. Tuo tarpu teisė informuoti visuomenę Lietuvos ATGTĮ galime sugretinti su keliomis teisėmis: teise išleisti, teise viešai rodyti, teise viešai atlikti kūrinį, transliuoti.

Teisė informuoti visuomenę ypatingai susijusi su duomenų bazės patalpiniu į internetą, Minitel⁹⁸ naudojimu, informacinės knygos išleidimu. Tai toks veiksmas, kai bet koku būdu, ypač – transliuojant, visas kūrinys ar jo dalis tampa prieinamas visuomenei. Kad būtų demonstravimas, užtenka, kad būtų buvusi sudaryta galimybė visuomenei arba jos daliai kūrinį naudoti informacijos tikslais, nors ir neturint efektyvios priegios prie jo.

Visuomenės informavimo apie struktūrą egzistavimo klausimas kyla, kai vartotojas tik panaudoja duomenų bazę informacijos tikslais. Pasak Sirinelli⁹⁹, jeigu buvo atsisiūsta iš interneto visa duomenų bazė, be abejo įvykdomas struktūros demonstravimas, o kai duomenų baze naudojamosi tik informacijos tikslais, taip pat laikoma, kad atliekamas demonstravimas, nors šiuo atveju ir neinformuojama apie visą bazės struktūrą.

3.2.3. Teisė keisti

Direktyvos 5 straipsnis nurodo, kad autorius turi teisę: „b) versti, taisyti, tvarkyti ir kitaip keisti duomenų bazę“. Ši direktyvoje atskirai išskirta teisė Prancūzijoje priskirta prie teisės atgaminti ir teisės demonstruoti. Niekada nebuvo abejojama, kad kūrinio autorius turi teisę kontroliuoti savo kūrinių išvestinį naudojimą. Čia kalbama apie dviejų svarbių autoriaus prerogatyvų natūralią išvadą. Todėl yra normalu, kad įstatymų leidėjas nemanė esant naudinga formaliai perimti šių direktyvos nuostatų perkėlimo įstatyme.¹⁰⁰

Lietuvos ATGTĮ numato panašias arba tapačias teises, kaip direktyvoje. Tai teisė versti, adaptuoti, aranžuoti, inscenizuoti ar kitaip perdirbti kūrinį.

Bet koks bazės elementų, kurie ginami autoriaus teise, pakeitimas gali būti atliekamas tik su autoriaus arba asmens, kuriam perleistos autoriaus turtinės teisės, leidimu. Teisė keisti yra ypatingai svarbi duomenų bazių atveju, nes bazės – tai nuolatos besiplėtojantys kūriniai. Veiksmai, kuriuos

⁹⁸ Minitel – tai vaizdo ir teksto paslauga, teikiama telefono linijomis, kuri laikoma viena iš pasaulyje sėkmingiausių operatyviosios (*on-line*) sistemos paslaugų prieš atsirandant World Wide Web (WWW) paslaugoms. Šią paslaugą Prancūzijoje pradėjo teikti 1982 Pašto, telefono ir telekomunikacijų ministerija. Iki šių dienų vartotojai naudodamiesi Minitel gali pirkti, užsisakyti traukinių bilietus, naudotis telefonų knyga ir bendrauti tarpusavyje, panašiai kaip internetu.

⁹⁹ P. Sirinelli. „Les bases de données“, Lamy droit des médias et de la communication. – Paris: Lamy, 2004, Tome 1, Nr. 136-32.

¹⁰⁰ P. Sirinelli. „Les bases de données“, Lamy droit des médias et de la communication. – Paris: Lamy, 2004, Tome 1, Nr. 136-32.

gali apimti keitimo teisė: duomenų bazės struktūros išplėtimas, bazės taisymas, kad ją būtų galima patalpinti į internetą, naujos medžiagos įterpimas.

3.2.4. Teisė platinti

Teisė platinti „duomenų bazę ar jos kopijas“, numatyta direktyvos 5 straipsnio c punkte, taip pat nebuvo perkelta į Prancūzijos nacionalinę teisę. Atrodo, kad Prancūzijos įstatymų leidėjas šią teisę sutapatino su teise paskirti, kurią tradiciškai apima teisė atgaminti. Remdamasis šia teise autorius gali leisti atgaminti savo kūrinį tam tikram tikslui. Plačiai suprantama atgaminimo koncepcija apima egzempliorių gaminimą, leidimą į apyvartą, platinimą ir vėlesnį naudojimą.¹⁰¹ Remiantis šia teorija, autorius apriboja jo turtinių teisių perėmėjų vykdomą jo kūrinio egzempliorių naudojimą.

Prancūzijoje nesant direktyvos suderinimo dėl teisės platinti, iškyla problema, nes iš esmės teisė paskirti nereiškia teisės kontroliuoti perpardavimą praradimo. Sirinelli pažymi, kad teisė platinti, kuri numatyta direktyvoje, sutampa su teisės kontroliuoti kopijos perpardavimą ES teritorijoje praradimu. Šioje vietoje galima abejoti, ar direktyva yra tinkamai perkelta į nacionalinę teisę, nes pagal nacionalinę teisę autorius, besinaudodamas teise paskirti, nepraranda teisės kontroliuoti perpardavimo.¹⁰²

Vadinasi, direktyvoje nurodytos turtinės teisės – teisė dauginti, teisė informuoti visuomenę, teisė keisti ir teisė platinti – yra randamos abiejų valstybių nacionaliniuose aktuose. Prancūzijoje šias teisės apima tradicinės teisės – teisė atgaminti ir teisė demonstruoti. Teisė platinti reiškia, kad pardavus, prarandama teisė kontroliuoti kopijos perpardavimą, tačiau Prancūzijoje, šios teisės atitikmuo – teisė paskirti – nenumato kontroliavimo praradimo. Duomenų bazių atveju reikšmingas atgaminimo vertinimas fiksuojant bazę kompiuterio atmintyje. Lietuvoje reglamentuojamas laikinas atgaminimas, kuriam nereikia autoriaus leidimo, jeigu jis sudaro neatskiriamą ir esminę technologinio proceso dalį ir atliekamas tik tam, kad tarpininkas galėtų užtikrinti veiksmingą perdavimą kompiuterių tinklais. Prancūzijoje laikinas atgaminimas nėra reglamentuojamas.

3.3. Autorių teisių įgyvendinimas

Analizuosime autorių teisės taikymo duomenų bazėms ypatumus (3.3.1.), šios teisės išimtis ir apribojimus (3.3.2.) bei autorių teisės pažeidimo įrodymą bei baudžiamąją atsakomybę (3.3.3.).

3.3.1. Autorių teisės taikymo duomenų bazėms ypatumai

¹⁰¹ V. Pollaud-Dulian//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1246. Nr. ir kt.

¹⁰² P. Sirinelli, A. Lucas//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1650. Nr. 38.

Reikia aptarti išimtinių teisių, atitekusių duomenų bazės „talpyklos“, saugomos autorių teise, autoriui, ypatumus. Praktikoje yra reikšmingi du veiksmai: duomenų bazės materialinis fiksavimas ir duomenų bazės naudojimas internete.

Autorius turi apsisaugoti nuo duomenų bazės „talpyklos“ atgaminimo, nuo jos atsisiuntimo internetu, naudojimo informacijai, duomenų ištraukų atgaminimo, jeigu tie duomenys yra originalūs.

Neatrodo, kad bazės atsisiuntimas į kietąjį diską arba įrašymas į CD-ROM, keltų problemų, nes dėl šių veiksmų aiškiai turi būti gautas autoriaus leidimas, kadangi tai yra materialus fiksavimas. Tačiau duomenų bazės naudojimas internete gali būti daug žalingesnis autoriui.

Autorius turėtų apsaugoti duomenų bazę nuo visų jos demonstravimo veiksmų. Gali kilti klausimas, ar viešas rodymas ekrane turi būti laikomas atgaminimu ant vienadienės laikmenos arba demonstravimu.

Gaudrat teigia, kad atsakymas į klausimą priklauso nuo asmens, kuriam veiksmas teikia pajamas. Iš esmės, ginamos duomenų bazės patalpinimas internete yra demonstravimo veiksmas, kuris priskiriamas tam, kas nusprendžia padaryti kūrinį prieinamu visuomenei. Taigi, kūrinio atsiradimas ekrane yra tiesiog visuomenės informavimo rezultatas. Gaudrat sulygina kūrinio atsiradimą ekrane su televizoriaus įjungimu, norint pasižiūrėti laidą. Autorius duoda leidimą, nes jis leidžia informuoti visuomenę, todėl nėra atgaminimo tada, kai kūrinys yra „laisvai naudojamas“ ir prieinamas visuomenės informavimui.¹⁰³

Tačiau galima kritikuoti tokį požiūrį, nes atgaminimas kompiuterio atmintyje, nors ir laikinas, gali būti laikomas tikru materialiu fiksavimu remiantis Berno konvencijos 9.1 straipsniu: autorius turi teisę leisti atgaminimą „bet koku būdu ir bet kokia forma“. Taip pat ir direktyva aiškiai numatė laikino atgaminimo kontroliavimo teisę duomenų bazės autoriaus naudai, įtvirtindama tą patį atgaminimą „bet koku būdu ir bet kokia forma“. Tačiau minėtoji 2001 m. direktyva ir ATGTĮ leidžia laikiną atgaminimą be autoriaus sutikimo, kai šie veiksmai yra neatskiriama technologinio proceso dalis ir atliekami, kad būtų užtikrintas perdavimas kompiuterių tinklais. Šios nuostatos turėtų būti greitai perkeltos į Prancūzijos INK.

Kita problema Gaudrat manymu yra ta, kad negalima sutikti, jog „tas, kuris naudojami baze, visada yra ir tas, kuris nusprendžia dėl duomenų bazės paskelbimo visuomenei“. Paplitus „peer to peer“, dar sunkiau nustatyti neteisėtą naudojimą.

¹⁰³ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 603.

Dažnai nutinka, kad neteisėtai atgaminamas arba demonstruojamas vien tik turinys, nepaliečiant pačios bazės struktūros. Šiuo atveju autoriaus teisės į bazę nėra pažeidžiamos, o pažeidžiamos tik originalių bazės duomenų autorių teisės bei gamintojo teisės į visą bazės turinį.

3.3.2. Autorių teisės išimtys ir apribojimai

Duomenų bazių apsaugai taikomos tradicinės išimtys ir apribojimai (3.3.2.1.) bei dvi specialios hipotezės elektroninėms duomenų bazėms (3.3.2.2.).

3.3.2.1. Tradicinės išimtys ir apribojimai

Duomenų bazėms yra numatytos tos pačios išimtys ir tie patys apribojimai kaip ir visiems kūriniams, kuriems taikoma autorių teisė: nustatyta apsaugos trukmė, privačiam naudojimui skirtas kūrinių atgaminimas ir kopijavimas, trumpos citatos ir analizės.

Autorių teisių apsaugos trukmė Prancūzijoje (INK L123-1 straipsnis) ir Lietuvoje (ATGTĮ 34 straipsnis) yra tokia, kaip numatyta bendrojoje autorių teisėje – jeigu duomenų bazę sukūrė vienas autorius, turtinių teisių apsauga taikoma visą jo gyvenimo trukmę, o po jo mirties dar taikoma teisių paveldėtojams septyniasdešimt metų, skaičiuojant nuo kitų civilinių metų po jo mirties. Jeigu duomenų bazę yra bendradarbiavimo (Lietuvoje – bendraautorystės) pagrindu sukurtas kūrinys (INK L123-2 straipsnis, ATGTĮ 35 straipsnis) metai pradedami skaičiuojami nuo paskutinio iš bendraautorių mirties.

Jeigu duomenų bazę yra kolektyvinis kūrinys (INK L123-3 straipsnis, ATGTĮ 35 straipsnis), autorių turtinės teisės galioja septyniasdešimties metų po kūrinio teisėto padarymo viešai prieinamu datas.

Direktyva numato autorių turtinių teisių praradimo galimybę: „kartą pardavus duomenų bazės kopiją Bendrijoje prarandama teisė kontroliuoti tokios kopijos perpardavimą Bendrijos teritorijoje“ (direktyvos 5 straipsnis). Prancūzijos įstatymų leidėjas neperkelia šios nuostatos į INK. Tuo tarpu Lietuvos ATGTĮ 16 straipsnio 1 punkte numatyta panaši nuostata: „autoriui ar jo teisių perėmėjui, kuris pardavė ar kitu būdu perdavė nuosavybėn Lietuvos Respublikoje kūrinio originalą ar jo kopijas (arba leido tai padaryti), Lietuvos Respublikoje nustoja galioti (išnaudojama) išimtinė teisė platinti teisėtai apyvartoje esantį kūrinių ar jo kopijas“.

INK L122-5 straipsnio 2 numato, kad: „kai kūrinys buvo viešai paskelbtas autorius negali uždrausti jį kopijuoti ar atgaminti išimtinai privačiam kopijuotojo naudojimui, neskiriant kolektyviniam naudojimui.“ Kalba eina apie asmeninį naudojimą arba naudojimą šeimoje. Uždrausdamas kolektyvinį naudojimą įstatymų leidėjas norėjo uždrausti praktiką, pasitaikančią

įmonėse, asociacijose arba profsąjungose, kurios atgamina knygą, straipsnį ir juos platina savo įstaigos skyriams ar savo nariams. Kūrėjui padaroma didelė žala naudojant kopiją kolektyviai.¹⁰⁴

ATGTĮ 20 straipsnyje numatytas galimybė be autoriaus leidimo išimtinai asmeniniam naudojimui „atgaminti ne daugiau kaip vieną išleisto ar kitaip viešai paskelbto kūrinio egzempliorių, jeigu toks atgaminimas yra vienkartinis veiksmas“.

L122-5 straipsnio 3 punktą numato, kad „kai kūrinys viešai paskelbiamas, autorius negali uždrausti analizių ir trumpų citatų, pateisinamų kūrinio, į kurį jos įtrauktos, kritiško, polemisko, pedagoginio, mokslinio arba informacinio tipo, su sąlyga, kad būtų aiškiai nurodoma autoriaus pavardė ir šaltinis.“ Panašiai ir Lietuvoje ATGTĮ 21 straipsnis numato, kad leidžiama atgaminti nedidelę išleisto arba kitaip viešai paskelbto kūrinio dalį kaip citatą kitame kūrinyje be kūrinio, iš kurio paimta citata, autoriaus leidimo, jeigu toks atgaminimas yra sąžiningas ir neviršija citavimo tikslui reikalingo masto. Cituojant turi būti nurodomas citatos šaltinis ir autoriaus vardas.

Atleidimas nuo prievolės pateisinamas tuo, kad autorius turi naudotis ankstesniais kūriniais, kad paremtų savo įrodymus, ir dėl to jis neturi gauti leidimo iš cituojamų autorių. Tačiau citavimas yra atgaminimas ir jis yra toleruojamas tik jeigu yra trumpas, nes priešingu atveju tai jau būtų plagijavimas, skaitytojams galint cituojantį asmenį palaikyti cituojamų dalių autoriumi. Ar tai „trumpa“ ištrauka sprendžia teismai. Naudodami lyginamąjį kriterijų teisėjai lygina citatos ir kūrinio, iš kurio ji paimta, ilgį. Tačiau taip pat galima vertinti pagal tai, ar tik iliustruoja darbą, į kurį ji perkelta, ar jos tikslas būti cituojamo kūrinio konkurentiniu kūriniumi. Pirmuoju atveju citata yra leistina, o antruoju ji yra draudžiama. Galų gale, teisėjas turėtų analizuoti, ar kūrinys, kuriame cituojama, galėtų būti laikomas originaliu kūriniumi pašalinus citatas.¹⁰⁵

Analizės atveju, atleidimas nuo teisių yra kurioziškesnis negu citavimo atveju ir gali būti net pavojingas autoriui, kadangi perskaičius gerai padarytą kūrinio analizę, gali nebereikėti skaityti paties kūrinio. Tačiau įstatymų leidėjas nereikalauja, kad analizė būtų trumpa. Analizė turi būti tokia, kad nebūtų konkuruojanti su analizuojamu kūriniumi reziumė, bet turi būti pats savime originali.¹⁰⁶

3.3.2.2. *Specifinės išimties duomenų bazės*

Pridera numatyti šias specifines išimtis elektroninėms duomenų bazėms: privačios kopijos draudimas elektroninėms duomenų bazėms, veiksmai, būtini priėjimui prie bazės turinio ir veiksmai, būtini teisminių ar administracinių veiksmų vykdymui.

¹⁰⁴ C. Colombet. *Propriété littéraire et artistique et droits voisins*. – Paris: Dalloz, 1999. P. 184.

¹⁰⁵ Ibidem. P. 191.

¹⁰⁶ Ibidem. P. 194.

Atgaminimo lengvumas, atsiradęs pradėjus naudoti informacines technologijas, paskatino įtvirtinti direktyvoje draudimą daryti elektroninių duomenų bazių kopiją asmeniniais tikslais (direktyvos 6 straipsnio 2 punktą). Šis draudimas perkeliamas ir į Prancūzijos INK, ir į Lietuvos ATGTĮ.

Vadinasi, dėl elektroninių duomenų bazių kopijavimo *a priori* turi būti gaunamas autorių teisių į duomenų bazę turėtojo leidimas. Tikslas yra uždrausti arba bent jau atimti drąsą dėl elektroninių duomenų bazių masinio dauginimo arba atsisiuntimo internetu. Pastebimas tam tikras režimo panašumas į kompiuterių programų režimą. *A contrario*, popierinėms duomenų bazėms taikoma privačios kopijos išimtis. Manome, kad elektroninės bazės kopija privačiais tikslais neturėtų būti uždrausta. Šis draudimas nepagrįstas jau vien dėl to, kad normalu turėti atsarginę elektroninės bazės kopiją. Be to, technologijų plėtra lemia, kad tiesiog naudojimosi patogumui tas pats kūrinys fiksuojamas ant skirtingų laikmenų.

INK L122-5 straipsnio 5 punkte taip pat įtvirtinta nauja autorių teisių monopolio išimtis, pagal kurią: „kai kūrinys buvo išplatintas, autorius negali uždrausti: veiksmų, kurie yra būtini, naudotis elektroninės duomenų bazės turiniu pagal poreikius ir naudojimosi ribas, nustatytas sutartyje.“ Panašiai ATGTĮ 32 straipsnio 1 punktą numato, kad teisėtas duomenų bazės ar jos kopijos naudotojas be autoriaus leidimo turi teisę atlikti veiksmus, kuriems paprastai išimtinės turtinės teisės turi autorius, jei šie veiksmai reikalingi tam, kad teisėtas duomenų bazės naudotojas galėtų sužinoti duomenų bazės turinį ir juo tinkamai naudotis. 3 šio straipsnio punkte nurodoma, kad negalioja sutartys, trukdančios atlikti šio straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus.

Bandant suprasti šią išimtį galima atkreipti dėmesį į 34 direktyvos punktą, pagal kurį: „teisėtas naudotojas privalo turėti galimybę prieiti prie duomenų bazės ir ja naudotis sutartyje su teisių savininku nurodytais tikslais ir būdais, netgi jei kitu atveju tokie veiksmai būtų uždrausti“.

Matome, kad į nacionalinius įstatymus perkeltas tekstas yra susijęs tik su veiksmiais, kurie yra būtini, kad būtų galima naudotis turiniu, o ne baze. Taigi, įstatymo nuostatos taikymas yra siauresnis, negu direktyvos.

Kadangi ši išimtis yra skiriama tik teisėtam bazės naudotojui, t. y. asmeniui, kuris turi teisišką priėjimą prie bazės pagal sutartį, ji nekelia ypatingų problemų. Logiška, kad teisėtas naudotojas gali prieiti prie bazės turinio, net jeigu dėl to jis turi atlikti veiksmus, kuriems iš principo reikalingas autoriaus leidimas. Prancūzijoje šios išimties numatymas sutartyje su bazės naudotoju leidžia užtikrinti efektyvią autoriaus apsaugą dar ir dėl to, kad direktyvą perkeliantis įstatymas

aiškiai neuždraudžia priešingų sąlygų, kai tuo tarpu direktyvos 15 straipsnyje jos yra draudžiamos.¹⁰⁷ Lietuvos ATGTĮ kaip ir direktyva draudžia naudotojo veiksmus ribojančias sutartis.

Direktyvos 6 straipsnis numato išimtis veiksams, kurie yra apriboti: „Valstybės narės turi galimybę numatyti 5 straipsnyje išvardytų teisių išimtis tokiais atvejais: (...) c) jeigu duomenų bazė naudojama visuomenės saugumo labui arba administracinėms ir teisinėms procedūroms.“ Ši nuostata yra perkelta į INK L331-4 straipsnį, kuris numato išimtis toms autorių teisėms, kurios galėtų trukdyti „veiksams, kurie yra būtini administracinėms ir teisinėms procedūroms, kurios numatytos įstatyme arba kurių imamasi viešojo saugumo tikslais, atlikti.“ Įstatymų leidėjas pasinaudojo direktyvos dėl duomenų bazių suteikta proga ir išplėtė šią išimtį visiems kūriniams. Taigi, tai nėra išimtis, skirta vien tik duomenų bazėms. Lietuvoje nustatyta, kad išleista arba viešai paskelbta duomenų bazė gali būti be autoriaus leidimo naudojama „visuomenės ir valstybės saugumo interesais, viešojo administravimo bei teismo proceso tikslais“ (ATGTĮ 32 straipsnio 4 punktas).

Prancūzijos INK nenumato direktyvoje siūlomos išimties leisti naudoti duomenų bazes mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais be autoriaus leidimo. Lietuvoje duomenų bazėms įtvirtinta speciali teisės norma (ATGTĮ 32 straipsnio 4 punktas), nurodanti, kad išleista arba viešai paskelbta duomenų bazė gali būti be autoriaus leidimo naudojama „kaip pavyzdys mokymo ar mokslinio tyrimo tikslais, jeigu yra nurodomas jos šaltinis ir naudojimą pateisina siekiamas nekomercinis tikslas.“

3.3.3. Autorių teisės pažeidimo įrodymas ir atsakomybė

Prancūzijoje duomenų bazių autorių teisių gynimo priemonė yra klastotės konfiskavimas, kaip ir kompiuterių programoms, kuris pilnai tenkina direktyvoje nustatytus reikalavimus, susijusius su valstybių narių įsipareigojimu numatyti „tinkamas teisių gynimo priemonės“ (12 direktyvos straipsnis), pažeidus autoriaus teises į duomenų bazę.

Gautier apibrėžia klastotės konfiskavimą kaip „greitą ir neprieštarinę procedūrą, kurios metu nuo klastojimo nukentėjęs autorius arba kitas autoriaus teises turintis asmuo gali gauti kompetentingos institucijos pagalbą, kurios metu teisėsaugos institucijos konfiskuotų įrangą, laikmenas ir pajamas, susijusias su nusikaltimu“.¹⁰⁸ Šis veiksmas turi tiriamąją funkciją ir priverstinę funkciją, sustabdant nelegalų pardavimą.

¹⁰⁷ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 362.

¹⁰⁸ P.-Y. Gautier. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2004. Nr. 445.

Klastotės konfiskavimas yra atliekamas pagal įsakymą, kurį pateikus prašymą išduoda teismo (TGI) pirmininkas. Šį konfiskavimą atlieka antstolis arba policijos komisaras, kuriems gali padėti nepriklausomas ekspertas.

Priešingai bendrosioms klastočių konfiskavimo normoms, 332-4 straipsnio 3 punktas numato, kad konfiskavimas nebetaikomas nesant šaukimo į teismą atlikus penkiolika konfiskavimų.

Pagal 4 punktą, policijos komisarai turi atlikti suklastotos duomenų bazės konfiskavimą – aprašymą gavę teisių turėtojo į duomenų bazę prašymą. Klastotės konfiskavimas yra prioritetas ir efektyvus būdas, kad autorius galėtų surinkti savo kūrinių klastojimo įrodymus.

Autoriaus pažeistų teisių gynimo priemonė yra bylos iškėlimas dėl klastotės, kaip numatyta INK L335-3 ir tolimesniuose straipsniuose.

Klastotės nusikaltimo padarymo būdai yra labai įvairūs, nes pagal L335-3 straipsnio 1 punktą klastotė sudaro bet koks atgaminimas, demonstravimas arba platinimas, atlikti pažeidžiant autoriaus teises. Suklastotų darbų pardavinėjimas, eksportavimas, importavimas taip pat yra laikomi klastojimo nusikaltimu pagal INK L335-2 straipsnio 2 punktą.

Kaip visiems nusikaltimams, turi būti įrodyta kaltė, tačiau duomenų bazių klastotės atveju yra laikoma, jog įrodyta kaltė, jeigu yra įrodomas paties nusikaltimo padarymas. Tyrimo metu yra taikoma kaltumo prezumpcija (o ne nekaltumo prezumpcija) ir klastojimo veiksmo autorius turi įrodyti savo gerą valią. Teismai retai nustato geros valios būvimą, kas privertė kai kuriuos autorius suabejoti kaltės būvimo klastotės atveju reikalavimo realumu. SARL Phébus Editions byloje¹⁰⁹, kasacinis teismas iš dalie panaikino apeliacinio teismo sprendimą. Apeliacinis teismas atmetė turinčiųjų autoriaus teises kaltinimą leidėjui, motyvuodamas tuo, kad leidėjas „platino“ ginčytiną kūrinių „turėdamas“ gerą valią, nors buvo charakterizuota klastojimo veiksmo sudėtis, nepriklausomai nuo jokios klaidos ar blogos valios, demonstruojant, atgaminant arba naudojant kūrinių pažeidus su tuo susijusias intelektinės nuosavybės teises.

Klastojimas baudžiamas iki dviejų metų įkalinimo bausme ir 1 000 000 frankų bauda (arba 152 450 eurų). Bausmė yra dviguba recidyvo atveju arba, jeigu klastotojas buvo sudaręs sutartį su nusikaltimo auka.

Klastojimo auka gali tiek paduoti civilinį ieškinį, tiek iškelti baudžiamąją bylą pagal L335-3 ir kitus straipsnius. Juridiniai asmenys taip pat gali būti nubausti už klastojimą. Jiems yra numatytos papildomos griežtos bausmės.

¹⁰⁹ C. Cass., Civ 1ère, 29 mai 2001, SARL Phébus Editions//JCP G, 27 juin 2001, actualités. P. 1257.

Lietuvoje autorių teisių savininkai gali kreiptis į teismą reikalaudami pripažinti teises, įpareigoti nutraukti neteisėtus veiksmus, uždrausti atlikti veiksmus dėl kurių gali būti realiai pažeistos teisės arba atsirasti žala, areštuoti, išimti iš apyvartos neteisėtas kūrinių kopijas bei gamybos priemones ar įrangą, taikyti kitus pažeistų teisių gynimo būdus (ATGTĮ 77 straipsnis). Numatomas turtinės žalos atlyginimas arba kompensacija (79 straipsnis), neturtinės žalos atlyginimas (80 straipsnis), baudžiamoji bei administracinė atsakomybė (82 straipsnis). Panašiai kaip ir Prancūzijoje, neatidėliotinais atvejais teismas taiko laikinąsias priemones įrodymams užtikrinti, neteisėtiems veiksmams skubiai nutraukti ir teismo galutiniam sprendimui įvykdyti, įpareigojant asmenis nutraukti neteisėtą kūrinių naudojimą, uždrausti išleisti į apyvartą neteisėtas kūrinių kopijas, areštuoti neteisėtas kopijas (81 straipsnis). ATGTĮ 74 straipsnis numato galimybę autorių teisių subjektams naudoti technines apsaugos priemones.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso (ATPK) 214⁽¹⁰⁾ straipsnis numato administracinę atsakomybę už autorių teisių pažeidimus: neteisėtas duomenų bazes viešas atlikimas, atgaminimas, viešas paskelbimas, kitoks panaudojimas bet kokiais būdais ir priemonėmis siekiant turtinės naudos, taip pat neteisėtų kopijų platinimas, laikymas, importavimas, eksportavimas ar gabenimas siekiant turtinės naudos – užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų su kūrinio ar fonogramos neteisėtų kopijų ir jų gamybos priemonių ar įrangos konfiskavimu.

Pagal Baudžiamojo kodekso (BK) 194 straipsnį, kas neteisėtai pašalina bet kokias technines apsaugos priemones, gamino, importavo, eksportavo, laikė, gabeno ar platino galimybę pašalinti tas technines apsaugos priemones suteikiančius prietaisus baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. BK 192 straipsnis numato, tam, kas neteisėtai atgamino kūrinių ar jo dalį arba importavo, eksportavo, platino, gabeno ar laikė komercijos tikslais neteisėtas jų kopijas, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Už šias veikas atsako ir juridinis asmuo.

Apibendrinant šį poskyrį svarbu paminėti, kad praktikoje sunkumų kelia duomenų bazės materialinis fiksavimas ir jos naudojimas internete. Jeigu gaminamas ar demonstruojamas vien tik bazės turinys neperteikiant struktūros, duomenų bazės autoriaus teisės nelaikomos pažeistomis. Duomenų bazėms yra numatytos tos pačios išimtys ir tie patys apribojimai kaip ir visiems kūriniams, kuriems taikoma autorių teisė. Speciali išimtis yra elektroninės bazės kopijos privačiais tikslais draudimas, kuris laikytinas nepagrįstu. Tik Lietuvoje bazė gali būti be autoriaus leidimo naudojama kaip pavyzdys mokymo ar mokslinio tyrimo tikslais. Abi valstybės numato naudojamąsi bazę be leidimo visuomenės ir valstybės saugumo interesais, viešojo administravimo bei teismo proceso tikslais. Prancūzijoje taikomas klastotės konfiskavimas, kaip autorių teisių apsaugos

priemonė ir taikoma baudžiamoji bei civilinė atsakomybė. Lietuvoje galimas žalos atlyginimas arba kompensacija, neturtinės žalos atlyginimas, taikoma baudžiamoji bei administracinė atsakomybė, taikomos laikinosios priemonės įrodymams užtikrinti, neteisėtiems veiksams skubiai nutraukti ir teismo galutiniam sprendimui įvykdyti.

4. Duomenų bazių gamintojų teisių taikymas

Duomenų bazės gamintojas turi teisę uždrausti tam tikrus veiksmus (4.1.). Analizuosime šių draudimų reikšmę (4.2.) bei duomenų bazių gamintojų teisių įgyvendinimą (4.3.).

4.1. Veiksmai, kuriuos turi teisę uždrausti duomenų bazių gamintojai

Direktyvos 42 punkte numatoma, kad „ypatinga teisė neleisti neteisėtai perkelti bazės duomenis arba jų dalį ir (arba) juos viešai paskelbti yra siejama su naudotojo veiksmais, peržengiančiais jam suteiktų teisių ribas ir todėl darančiais žalą investicijoms; teisė uždrausti neteisėtai perkelti bazės duomenis arba jų dalį ir (arba) juos viešai paskelbti siejama ne tik su piratinės konkuruojančios produkcijos gamyba, tačiau ir su bet kuriuo naudotoju, kuris savo veiksmais daro didelę žalą (kokybine ir kiekybine prasme) investicijoms“.

Direktyvos 7 straipsnio 3 punktą numato, kad *sui generis* teisė gali būti „perduota, perleista arba suteikta pagal panaudos sutartį“. Pradinis direktyvos projektas numatė, kad ji gali būti perleista be sutikimo, tačiau šios idėjos buvo atsisakyta.¹¹⁰ INK L342-1 straipsnio 4 punktą numato, kad duomenų bazių gamintojų teisės gali būti perduotos, perleistos arba suteiktos pagal licenciją. Kai duomenų bazė yra sukurta samdomo darbuotojo, *sui generis* teisės atitenka pačiam darbuotojui. Tačiau šalia darbo sutarties gali būti sudaryta teisių perleidimo sutartis. Lietuvos ATGTĮ 61 straipsnio 2 punkte nurodoma, kad „duomenų bazių gamintojų teisės gali būti perduodamos kitiems asmenims pagal sutartį, paveldėjimo tvarka arba kita įstatymų nustatyta tvarka“.

Sui generis teisė yra sudaryta iš dviejų nepriklausomų draudimų: draudimo perkelti duomenų bazės turinį (4.1.1.) ir draudimo padaryti jį viešai prieinamu (4.1.2.). Teismas uždraudė ir netiesioginį šių veiksmų atlikimą (4.1.3.). INK L342-2 straipsnis taip pat draudžia atlikti šiuos veiksmus pakartotinai ir sistemingai (4.1.4.).

4.1.1. Draudimas perkelti duomenų bazės turinį

¹¹⁰ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 379.

Pagal INK L342-1 straipsnį, „duomenų bazės gamintojas turi teisę uždrausti: 1) perkėlimą, nuolatos arba laikinai transformuojant visą arba kokybiškai ar kiekybiškai esminę duomenų bazės turinio dalį į kitą lygmenį bet kokiomis priemonėmis ir bet kokia forma.“ Gamintojas gali uždrausti fiksuoti duomenis tik jeigu šis fiksavimas yra vykdomas iš jo duomenų bazės.¹¹¹ Draudimas perkelti taikomas tiek operatyviosioms (*on-line*), tiek paprastoms duomenų bazėms.

Atitinkamai ATGTĮ 61 straipsnyje numatyta, kad duomenų bazės gamintojas turi teisę uždrausti : „1) bet koku būdu ir forma visam laikui ar laikinai perkelti visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį į kitą laikmeną.“

Turi būti įvykdomas bazės turinio perkėlimas į kitą vietą.¹¹² Norint bazę perkelti į kitą lygmenį, prieš tai būtina ją fiksuoti. Dėl šio fiksavimo Gaudrat ir Koumatos pastebi šio draudimo panašumą su autoriaus atgaminimo teise. Koumatos ironiškai klausia, kam reikėjo įvesti naujus terminus, kai tuo tarpu kalbama apie tokią pačią teisę. Pasak jo, „atsakymas būtų toks – reikėjo galbūt vengti bet kokio *sui generis* teisės ir autorių teisės sugretinimo“. Tuo tarpu dabar, kad būtų pateisintas *sui generis* teisės egzistavimas, buvo sukurti skirtumai, kai tuo tarpu būtų užtekę tos pačios teisės.

Transformavimas bus nuolatinis, jeigu turinys bus fiksuojamas ant nuolatinės laikmenos, kaip CD-ROM, kietajame diske arba popieriaus lape. Jis bus laikinas, kai turinys atsiras ant vartotojo kompiuterio ekrano. Ši laikino transformavimo sąvoka yra nauja sąvoka, kuri įvesta *sui generis* teisei direktyvoje. Ji panaši į laikiną atgaminimą, kuris reglamentuojamas Lietuvoje, o Prancūzijoje dar neįtvirtinta INK.

Direktyvos 44 punktas nurodo: „kadangi, dėl bazės duomenų matymo ekrane, reikia juos visus arba jų dalį laikinai arba visam laikui perkelti į kitą laikmeną, būtina gauti teisės savininko leidimą“.

Gaudrat teigia, kad „stebina tai, jog teisinis režimas yra daromas priklausomu nuo techninių charakteristikų“. Jis lygina duomenų bazės, kaip informacinės knygos, kuri reikalauja transformavimo, rodymą kompiuterio ekrane su tos pačios bazės rodymu televizoriaus ekrane, kada išvengiama teisės perkelti taikymo.

Gaudrat nuomone, teisė perkelti yra per plati, ypač kalbant apie laikino perkėlimo sąvoką, kuri išplečia monopolį veiksams, vykstantiems privačioje srityje. Dar blogiau, kad pagal 342-1 straipsnį iš to seka, jog paprastas įsiminimas, paprastas skaitymas yra laikomas perkėlimu. „Transformavimas į kitą lygmenį juk gali būti suprantamas ir kaip pasisavinimas nervinėmis

¹¹¹ A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. P. 372.

¹¹² P. Sirinelli, A. Lucas//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1650. Nr. 70.

ląstelėmis, (...) arba galima supratimą to, ką skaitome, vadinti informacinio duomenų bazės turinio „transformavimu“ į nervinių ląstelių lygmenį, taip pat kaip parodymą kompiuterio ekrane vadinti fiksavimu kompiuterio atmintyje“.¹¹³ Nors įstatymų leidėjas nemanė žmogaus kūno dalių pavadinti „lygmenimis“, tačiau Gaudrat nurodo teisės uždrausti perkelti nukrypimus, tokius kaip skaitymą kompiuterio ekrane, kuriam reikalingas gamintojo leidimas.

Lucas ir Sirinelli pažymi, kad teisė uždrausti perkelti *a priori* yra taikoma ieškojimui internete (*browsing*), su sąlyga, kad teisė yra suteikta teisėtam naudotojui.

Iškyla 2001 m. gegužės 22 d. direktyvos nuostatų, susijusių su laikinu atgaminimu, taikymo problema. Direktyva taikoma autorių teisei ir nenumatoma ją taikyti *sui generis* teisei. Lietuvoje, perkėlus šią direktyvą naujos nuostatos dėl laikino atgaminimo taikomos tik autorių teisei. *Sui generis* laikinas perkėlimas lieka nepalietas, nors jį juk būtų galima laikyti analogišku laikinam atgaminimui.

2004 m. lapkričio 9 d. priimti keturi ETT sprendimai, susiję su duomenų bazėmis, kurias sudarė sportinių varžybų organizatoriai. Vienoje byloje žirgų varžybų oficiali organizacija Didžiosios Britanijos teritorijoje, *British Horseracing Board (BHB)*, ginčijasi su *William Hill* įmone, kuri paskelbė lažybų paslaugas internetu. *Williams Hill* įmonė savo interneto puslapyje patalpino tam tikrą skaičių neapdirbtų duomenų, perkeltų iš BHB komercinės duomenų bazės, kuria ji naudojosi teisėtai. Kitose trijose bylose Anglijos futbolo čempionato kalendorius, parengtas *Fixtures Marketing* įmonės, buvo panaudotas trijų užsienio įmonių, jų sportinių lažybų interneto puslapiuose. *BHB* ir *Fixtures Marketing* pažymėjo, kad duomenų perkėlimas ir viešas paskelbimas pažeidžia jų, kaip duomenų bazių gamintojų, *sui generis* teises.¹¹⁴ ETT interpretuodamas direktyvą, atmetė šią poziciją. Teismas priminė pamatinius *sui generis* režimo principus, kas lėmė apsaugos sąlygų griežtą interpretavimą ir uždraustų veiksmų aiškiai objektyvų taikymą.¹¹⁵

4.1.2. Draudimas padaryti viešai prieinamą duomenų bazės turinį

Pagal INK L342-1 straipsnį, „duomenų bazės gamintojas turi teisę uždrausti: (...) 2) viešą paskelbimą, pateikiant visuomenei visą arba kiekybiškai arba kokybiškai esminę duomenų bazės turinio dalį bet kokia forma.“ Viešas paskelbimas apima veiksmą ir jo atlikimo būdą. Lietuvoje ATGTĮ 61 straipsnyje numatyta, kad gamintojas turi teisę uždrausti „bet koku būdu padaryti viešai prieinamą visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį platinant duomenų bazės kopijas, jas

¹¹³ Ph. Gaudrat. *Droit des nouvelles technologies//RDT com.* 1999. Nr. 52 (2). P. 404.

¹¹⁴ S. Lemarchand, S. Rambaud. *La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles.* 2005. Nr. 14. P. 99.

¹¹⁵ *Ibidem.*

nuomojant, perduodant visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį kompiuterių tinklais (internetu) ar kitais perdavimo būdais“.

Šiuo veiksniu yra pateikiama visuomenei duomenų bazės dalies ir būtinai informuojama apie bazės turinį. Veiksniu atlikimo būdas yra turinio pateikimas visuomenei bet kokia forma. Išsireiškimas „bet kokia forma“ nukreipia į turinį, kuris pateikiamas visuomenei arba į pateikimo visuomenei formą. Atrodo, kad reikia palikti šiuos du pasiūlymus.¹¹⁶

Gaudrat teigia, kad „kitais žodžiais, yra visiškas nepriklausomumas tarp bazės, iš kurios perkelta, pateikimo visuomenei būdo ir turinio, kuris buvo perkeltas, pateikimo visuomenei būdo.“ Turinio formos pateikimas visuomenei gali būti susijęs su visuomenės informavimu apie turinio formą, kuri pateikta visuomenei, bet taip pat su kitomis turinio formomis, net tada, kai jo forma pasikeitė nuo perkėlimo iki pateikimo visuomenei. Sveikintinas išsireiškimo „bet kokia forma“ įtvirtinimas, kurio nesant, būtų uždraustas tik tos pačios turinio formos pateikimas visuomenei. Tai būtų buvę daugelio nukrypimų objektas, nes būtų užtekę pakeisti kelis nereikšmingus elementus, kad būtų išvengta šios normos taikymo.

Dėl formos pateikimo, viešas paskelbimas gali būti tiesioginis, bet ir netiesioginis. Tiesioginį viešą paskelbimą sudaro perkėlimo laikmenų pateikimas visuomenei, be jokio ištraukos pertvarkymo. Gaudrat pateikia pavyzdį duomenų bazės paieškos sistemos internete, kuri fiksuoja savo apklausos rezultatus ir juos integruoja savo puslapyje operatyviojoje sistemoje (*on-line*). Netiesioginis viešas paskelbimas yra tas atvejis, kai nėra pateikiamas visuomenei priėjimas prie laikmenos, į kurią perkelta. Gaudrat išskiria tris atvejus, kai netiesiogiai pateikiama visuomenei: kai laikmena, kurioje fiksuojama, nėra perkėlimui tinkama laikmena (televizorius), kai nėra perkėlimo (duomenų bazė tiesiogiai pateikiama visuomenei), kai žmogaus smegenys yra laikmena.

Gamintojas turės įrodyti perkėlimo ir pateikimo visuomenei veiksmus. Dažnas klastojimo įrodymo ženklas yra tų pačių rašybos klaidų tuose pačiuose žodžiuose bei tų pačių spausdinimo klaidų būvimas.

Pateikimas visuomenei susijęs su teise demonstruoti. Teisė uždrausti pateikimą visuomenei skiriasi nuo demonstravimo tuo, kad teisė uždrausti pateikimą visuomenei neleidžia gamintojui uždrausti tretiesiems asmenims informuoti visuomenę apie duomenis, esančius bazėje, tuo atveju, kai šie asmenys patvirtina gavę duomenis nepriklausomu būdu. Tuo tarpu teisė demonstruoti leidžia autoriui uždrausti bet kokį visuomenės informavimą apie jo kūrinį be jo leidimo.

¹¹⁶ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 404.

Kaip pažymi Gaudrat¹¹⁷, viešas paskelbimas „prasideda tik gamintojo veiksmu, t. y. jam pateikiant visuomenei bazės informaciją arba bazės elementus tokius, kokie jie yra, arba pakeistus.“

Išsireiškimas „bet kokia forma“ apima tiek turinio formą, tiek pateikimo visuomenei formą.

Prieš viešą paskelbimą paprastai bus atliekamas perkėlimas. Tačiau tekstas mums leidžia įsivaizduoti pateikimą visuomenei be perkėlimo. Tai būtų internetinių nuorodų atvejis.

4.1.3. Netiesioginių turinio perkėlimo ir viešo paskelbimo veiksmų draudimas

ETT buvo iškeltas klausimas, ar duomenų bazių gamintojai gali uždrausti perkėlimą arba viešą paskelbimą tų duomenų, kuriuos vartotojas gavo ne iš duomenų bazės, bet iš kito šaltinio. Teismui pateiktu atveju, įmonės, kurios organizuoja lažybas, rinko informaciją iš laikraščių, kurie turėjo leidimą platinti šiuos duomenis.¹¹⁸

Teismas iš naujo primena *sui generis* teisės sukūrimo priežastį: „Pagal direktyvos 48 punktą, *sui generis* teisė yra sukurta dėl ekonominės priežasties – siekiama garantuoti asmeniui, sudariusiam duomenų bazę, apsaugą ir apmokėjimą už investicijas, paskirtas šios bazės sudarymui ir funkcionavimui“.

Perkėlimo ir viešo paskelbimo veiksmai turi būti suprantami plačiai, t. y. „apima visus veiksmus, kuriais atitinkamai siekiama pasisavinti ir pateikti visuomenei, be asmens, kuris sudarė bazę sutikimo, jo investicijų rezultatus, taip jam neleidžiant gauti pajamų, kurios turėtų padengti investicijų kainą.“¹¹⁹ Teismas patvirtina, kad nėra svarbu, ar šiuos perkėlimo ar pateikimo visuomenei veiksmus atlieka konkurentas ar jų tikslas sukurti konkuruojančią duomenų bazę. Turi būti uždrausti perkėlimo arba viešo paskelbimo netiesioginiai veiksmai, t. y. kurie buvo įvykdyti naudojant kitą šaltinį, o ne ginamą duomenų bazę.¹²⁰ Taigi, Teismas plačiai interpretuoja uždraustus veiksmus. Lemarchand ir Rambaus pažymi, kad šiuo atveju būtų lengva nustatyti iš kurios bazės duomenys buvo perkelti, nors ir netiesiogiai, kadangi jie buvo sukurti paties duomenų bazės gamintojo. Tačiau ši užduotis bus daug sudėtingesnė, jei tai bus anksčiau jau egzistavę duomenys, kurie buvo surinkti bazės gamintojo prieš tai, kai buvo perkelti ir viešai paskelbti trečiojo asmens. Šis trečiasis asmuo tada paprasčiausiai turėti daugybę „apsirūpinimo šaltinių“.¹²¹

4.1.4. Pasikartojančio ir sistemingo duomenų bazės nedidelių dalių perkėlimo ir viešo paskelbimo draudimas

¹¹⁷ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 405.

¹¹⁸ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 103.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ibidem.

Pagal INK L342-2 straipsnį „gamintojas taip pat gali uždrausti pakartotinį ir sistemingą kokybiniu ir kiekybiniu požiūriu neesminių bazės turinio dalių, kai šie veiksmai akivaizdžiai peržengia duomenų bazės normalaus naudojimo sąlygų ribas, perkėlimą ir viešą paskelbimą.“ Lietuvoje, ATGTĮ 63 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad „neleidžiama daryti pakartotines bei sistemingas ištraukas ir naudoti nedideles duomenų bazės turinio dalis, kai šie veiksmai prieštarauja tos duomenų bazės normaliam naudojimui arba pažeidžia teisėtus duomenų bazės gamintojo interesus“.

Šiuo draudimu siekiama sutrukdyti netiesiogiai iš naujo sudaryti bazę. Galima uždrausti veiksmus tik todėl, kad jie akivaizdžiai peržengia normalaus naudojimo ribas.

Naudojimo sąlygos paprastai yra apibrėžiamos sutartyje, sudarytoje tarp gamintojo ir vartotojo. Duomenų bazės, esančios internete, atveju paprastai tinkavietės naudojimo sąlygos numato tai, ką gamintojas leidžia ir ką jis draudžia vartotojui naudojantis baze.

Vis dėl to gamintojas turi nepažeisti kai kurių teisių, kurios yra pripažintos bazės naudotojui INK. Apribojimais siekiama nustatyti tam tikrą pusiausvirą tarp gamintojo teisių ir bazės naudotojo teisių. Be to, tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje gamintojo teisė platinti duomenų bazės egzempliorius nustoja galioti į gamintojo valia parduotus duomenų bazės egzempliorius.

Apibendrinant šį poskyrį verta pažymėti, kad *sui generis* teisė apima draudimą perkelti didelę dalį duomenų bazės turinio ir draudimą padaryti ją viešai prieinama bei atlikti šiuos veiksmus pakartotinai ir sistemingai dėl mažų turinio dalių. ETT uždraudė ir netiesioginį šių veiksmų vykdymą – naudojant kitą šaltinį, nei pati bazė. Perkėlimas panašus į atgaminimą, todėl beprasmiškai atrodo naujų terminų įvedimas. Pastebima laikino atgaminimo nuostatų taikymo tik autorių teisei spraga.

4.2. Draudimų reikšmė

Sui generis teisė taikoma bazės turiniui, kitaip sakant, jos elementams, duomenims, kūriniams, įtrauktiems į bazę. Šie duomenys nėra atskirai ginami *sui generis* teise. *Sui generis* teise ginama šių duomenų svarbi dalis, „esminė dalis“.¹²² Todėl gamintojų teisė neleidžia tiesiogiai pasisavinti duomenų. Jeigu galima būtų sutikti su tuo, kad *sui generis* teisė įtvirtina tam tikrą duomenų apsaugą, ką jai primetė kai kurie šios teisės priešininkai, nerimaujantys dėl informacijos, o ypač dėl viešųjų duomenų, priklausomumo, ši apsauga yra tik netiesioginė, nes ji pasireiškia tik

¹²² Gallot le Lorier, Varet. La création multimédia, *Economica*. Nr. 38.

esminės turinio dalies apsauga. Iš čia kyla būtinybė apibrėžti, kas yra kokybiškai arba kiekybiškai esminė turinio dalis.

Nagrinėsime duomenų bazės esminės dalies kiekybinį ir kokybinį įvertinimą (4.2.1.), interneto nuorodos, kaip turinio perkėlimo arba viešo paskelbimo vertinimą (4.2.2.) ir normalaus naudojimo sampratą (4.2.3.).

4.2.1. Duomenų bazės esminės dalies kiekybinis ir kokybinis įvertinimas

Vien tik esminės turinio dalies perkėlimas arba viešas paskelbimas leidžia gamintojui remtis *sui generis* teise. Jau antrą kartą naudojama esmingumo sąvoka, bet jau nebe tam, kad būtų nustatyta, ar bazė gali būti ginama, bet kad būtų nustatyta, ar yra nelegalus perkėlimas. Fundamentalumu nubrėžti ribą tarp esminės ir neesminės turinio dalies, taip išsiaiškinant, ką gali daryti tretieji asmenys arba naudotojai ir ko negali.

Išeities taškas būtų pats bazės turinys: esmingumas turi būti skaičiuojamas pagal bazės vertę. INK nurodoma kiekybinis ir kokybinis esmingumo vertinimo būdas, tačiau nenurodoma pagal ką vertinti. Dažniausiai Prancūzijos teismai numato, kad turi būti vertinama pagal tos dalies panaudojimą.

Kiekybiškumas nukreipia į apimtį, o kokybiškumas – į interesą, susijusios turinio dalies vertę. Akivaizdu, kad kokybiškumo vertinimas yra daugiau subjektyvus. Pavyzdžiui, Sirinelli aiškina: „paimkime bazę, sudarytą iš nuotraukų. Kai kurios iš jų yra visiškai banalios ir beveik niekam neįdomios, o kitos – ypatingai vertingos. Pastarųjų perkėlimas arba viešas paskelbimas gali būti laikomas kokybiškai esminiu, nors ir jos tesudarytų minimalią bazės turinio dalį.“¹²³

Gaudrat teigia, kad kokybinis esmingumas vertintinas pagal vartotojų elgesį – ar jis yra homogeniškas, ar pastebima „strateginė rinkimo vertė“. Tačiau tai kritikuotina, nes, jei vertintume visus vartotojus, dauguma, be abejo, naudosis informacija, kuri turi nors kokią ekonominę vertę. Todėl svarbu nustatyti, kokio tipo vartotojų atžvilgiu turi būti vertinamas kokybinis esmingumas.

Teismai be esmingumo pasirenka papildomus kriterijus: ištrauka, padaryta komerciniais, o ne privačiais tikslais¹²⁴, naudotojo nuosavos bazės praturtinimas, pasinaudojus ištraukomis¹²⁵,

¹²³ M. Vyvant, C. Le Stanc. Lamy Droit de l'informatique et des réseaux. – Paris: Lamy, 2004. Nr. 398.

¹²⁴ TGI Paris, 22 juin 1999. SAS Groupe Miller Freeman et al c/Sté Tigest//Communication commerce électronique. 1999. comm. Nr. 21. note C. Caron.

¹²⁵ Tribunal de commerce de Nanterre, 16 mai 2000, SA PRLine c/ SARL Newsinvest//Communication commerce électronique, septembre 2000. comm. Nr. 85. note C. Caron.

faktas, kad buvo ieškoma komerciškai vertingo pasiūlymo, kad būtų vykdoma perkėlimo veikla normaliomis sąlygomis.¹²⁶

2001 m. lapkričio 14 d. sprendimu¹²⁷ teismas nustatė, kad Prancūzijos Telekomas Multimedia įvykdė esminės dalies perkėlimą iš *Néressis* įmonės duomenų bazės. Telekomas savo tinklavietėje *Voilà*, skiltyje „Nekilnojamo turto skelbimai“, pateikė komercinius skelbimus, perkeltus tiesiai iš *Néressis* duomenų bazės be šios įmonės leidimo. Telekomas naudojo savo paieškos sistemą, kad atrinktų jam reikalingus skelbimus apie nekilnojamą turtą. Teismas teigia, kad perkelta dalis laikytina esmine, nes šie perkelti skelbimai buvo būtini ir esminiai, kad būtų ieškoma informacijos *Néressis* duomenų bazėje.

Pagaliau byloje *Cadremploi c/ Keljob*, Cardemploi įmonė, kuri naudojami Minitel serveriais ir interneto puslapiams, skirtais darbo skelbimams, apkaltino Keljob įmonę perkėlimu duomenų iš jos bazės naudojant savo paieškos sistemą, kad patalpintų juos į savo tinklavietę *keljob.com*. Paryžiaus teismas (TGI)¹²⁸ nustatė kiekybiškai esminės duomenų bazės, kurią sudarė Cadremploi įmonė, turinio dalies perkėlimą: „nors pats pasiūlymo turinys nėra atgamintas, tačiau ekspertas nustatė, kad Keljob perkeltos informacijos apimtis siekia mažiausiai 12 % bendros pateiktų pasiūlymų apimties, todėl perkelti elementai sudaro kiekybiškai esminę dalį.“

ETT nacionaliniai teismai iškėlė klausimą, ką reikėtų laikyti „kiekybiškai arba kokybiškai esmine dalimi“. Susiedamas direktyvos 42 punktą, kuriame nurodoma, jog turi būti baudžiamas naudotojas „kuris savo veiksmais daro didelę žalą (kokybine ir kiekybine prasme) investicijoms.“ ir direktyvos 7 straipsnio 1 punktą, teismas pažymi, kad „esminės dalies, į kurią pasikėsinta, įvertinimas kokybine prasme turi būti siejamas su investicijomis, padarytomis sudarant duomenų bazę, ir su žala, padaryta investicijoms perkeltiant ir (arba) viešai paskelbiant susijusią dalį.“¹²⁹

Atrodo, kad teismas supainioja arba bent jau pasirenka trumpiausią kelią, sujungdamas perkeltos arba viešai paskelbtos dalies esmingumą su investicijų, padarytų sudarant bazę, esmingumu. Iš tiesų *sui generis* teisė siekia ginti investicijas, o terminas „esminės“ yra naudojamas dviem lygiais, vieną kartą, kad būtų kvalifikuota esminė investicija, kuri yra ginama, ir kitą kartą, kad būtų apibrėžtos uždraustų veiksmų ribos.¹³⁰

¹²⁶ Tribunal de commerce de Paris, 18 juin 1999. France Telecom c/SARL MA Editions et al./Communication commerce électronique. 1999. note C. Caron.

¹²⁷ TGI Paris, 14 novembre 2001, SA Les Editions Néressis c/ SA France Télécom Multimédia Servines/http://www.legalis.net .

¹²⁸ TGI Paris, 5 septembre 2001, SA Cardeemploi c/SA Keljob/Communication commerce électronique. Nr. 16. 2002. obs. C. Caron.

¹²⁹ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 103.

¹³⁰ Ibidem.

Kalbant apie neleistiną perkėlimą, būdvardis „esminė“ čia yra sujungtas su bazės dalimi ir jau nebe su investicija. Stebina, kad ETT teisėjai norėjo iš investicijų apimties padaryti draudžiamo veiksmo kvalifikavimo sąlygą.¹³¹

Dėl perkeltos arba viešai paskelbtos dalies kiekybinio esmingumo, ETT konstatuoja, kad „esminės turinio dalies sąlyga, vertinant kiekybiniu požiūriu, pagal direktyvos 7 straipsnio 1 punktą, reiškia perkeltą ir (arba) viešai paskelbtą duomenų apimtį ir turi būti vertinami atsižvelgiant į visą turinio apimtį.“ Šis požiūris yra visiškai logiškas ta prasme, kad kriterijus yra kiekybinis ir sutampa su Prancūzijos jurisprudencija.

Šiame kontekste galima savęs klausti, kodėl ETT jaučiasi priverstas pateisinti savo mąstymą, nurodydamas investicijos esmingumą. Jis priduria: „jeigu naudotojas perkelia ir (arba) viešai paskelbia kiekybiškai svarbią turinio dalį, kurios sudarymas pareikalavo esminių priemonių, tai investicijos, priklausančios perkeltai ir (arba) viešai paskelbtai daliai yra atitinkamai taip pat esminės.“ Konstatuojama, kad, jeigu bazei sudaryti buvo reikalingos esminės investicijos, panašu, kad kiekybiškai esminė bazės dalis atitinka esmines investicijas. Atrodytų, kad buvo padarytas nenaudingas žanrų sumaišymas tarp apsaugos sąlygų ir teisių, kuriomis naudojasi gamintojas.¹³²

Kalbant apie perkėlimo kokybinį esmingumą, ETT nurodo, jog: „tam, kad būtų įvertinta, ar šie elementai sudaro *BHB* duomenų bazės esminę dalį kokybine prasme, reikia analizuoti, ar žmogiškosios, techninės ir finansinės pastangos, kurias panaudojo asmuo, sudarantis duomenų bazę, gaudamas, tikrindamas ir pateikdamas tuos duomenis, laikytinos esminėmis investicijomis.“ Šiuo būdu Teismas konstatuoja, kad investicijos, susijusios su perkeltais duomenimis, yra skiriamos tik jų kūrimui ir iš to seka, kad šie duomenys negali sudaryti esminės investicijų dalies. Teismas iš naujo nustato ryšį su investicijų esmingumu ir atsisako bet kokios galimybės atsižvelgti į subjektyvius motyvus, kaip, pavyzdžiui, duomenų vidinė vertė.

Tačiau atrodytų, kad Prancūzijos teismai laikėsi priešingo požiūrio, kaip tik atsižvelgdami į duomenų vidinę vertę. 2001 m. rugsėjo 5 d. Paryžiaus teismas (TGI) nustatė: „darytina išvada, kad perkelta medžiaga yra kokybiškai esminė, nes tai yra rinktinė informacija, sudaranti Cadremploi įmonės duomenų bazės pagrindą.“

Ta pačia prasme Versalio apeliacinis teismas 2000 m. balandžio 11 d. nustatė, kad perkeltoji dalis negali būti laikoma kokybiškai esmine, nes ji labai mažai tepraturtina konkurentų duomenų bazę, nesant jokių kitų aplinkybių, kaip specialios strateginės savybės arba duomenų vertingumas būtent ginčytinų įvykių metu.“

¹³¹ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 104.

¹³² Ibidem.

ETT poziciją galima suprasti tik ypatingu atveju – kai duomenų visuma bazėje yra sukurta paties bazės gamintojo. Tačiau iš šio vertinimo pasidaryti bendro pobūdžio taisyklę būtų pavojinga, kadangi tuo atveju reiktų du kartus motyvuoti esminėmis investicijomis: pirmą kartą, kad būtų galima naudotis *sui generis* režimu, ir antrą kartą, kad būtų taikomos teisių gynimo priemonės dėl gamintojo teisių pažeidimo. Be to, tai priverstų atsisakyti ypatingo režimo taikymo remiantis duomenų prigimtimi, kuri, norima to ar ne, lemia bazės vertę, ir dėl to lieka trečiųjų asmenų troškimų objektu, ieškant pelno ir vietoj to išvengiant piniginių išlaidų.¹³³

4.2.2. Interneto nuoroda, kaip turinio perkėlimas arba viešas paskelbimas

Interneto nuoroda – tai kebli problema, susijusi su paieškos sistemomis. Paieškos sistemos – tai neišvengiama priemonė, kad būtų galima susirasti informaciją internete. Ji veikia internetinių nuorodų pagalba, kad nukreiptų vartotojus link ieškomos informacijos. Paieškos sistemų atsakymų puslapiuose būna kai kuri informacija iš puslapio, į kurį vartotojas galės kreiptis, jeigu raktiniai žodžiai, pateikti atsakymo puslapyje, jam atrodo tinkami. Tačiau būtent duomenų pateikimas paieškos sistemos atsakymo puslapyje lėmė tai, kad keletas duomenų bazių gamintojų iškėlė bylas, tvirtindami, kad paieškos sistemos įvykdė jų puslapių turinio perkėlimą ir (arba) viešą paskelbimą, pateikdami interneto nuorodas.

Tai kompleksinis klausimas, reikalaujantis atskiro svarstymo. Tačiau galima pažymėti, kad *Cadremploi c/ Keljob* byloje, po prieštaringų skubių teismo sprendimų¹³⁴, iš esmės svarstantis teismas nustatė, kad buvo kokybiškai esminės duomenų bazės, kurią sudarė Cadremploi įmonė, turinio dalies perkėlimas. Paryžiaus teismas (TGI) nusprendė panašiai minėtoje byloje *Les Editions Néressis c/ France Télécom Multimedia*¹³⁵ byloje.

Taigi, remiantis Prancūzijos jurisprudencija, interneto nuorodų pateikimas gali būti laikomas gamintojų teisių pažeidimu, jeigu perkelti duomenys būtų laikomi kokybiškai arba kiekybiškai esmine bazės dalimi.

Teisiniai svarstymai dėl paieškos sistemų ir interneto nuorodų šiuo metu neduoda aiškaus atsakymo. Atsirandanti jurisprudencija turi plėtotis. Šiuo metu neegzistuojančios interneto nuorodų vieningos techninės sąvokos pripažinimas leis išgryninti gamintojų teisių pažeidimų teisinę

¹³³ S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 103.

¹³⁴ TGI Paris, ord. Réf., 8 janvier 2001 – sprendime teismas pripažino perkėlimą ; CA Paris, 25 mai 2001 – apeliacinis teismas atmetė sprendimą motyvuodamas, kad *Keljob* yra tik interneto paieškos sistema.

¹³⁵ TGI Paris, 14 novembre 2001, SA Les Editions Néressis c/ SA France Télécom Multimedia Servines//<http://www.legalis.net>.

kvalifikaciją ir ypač nuspręsti, ar interneto nuoroda gali būti kvalifikuojama perkėlimo veiksmu ar tik viešo paskelbimo veiksmu, nesant bazės duomenų techninio transformavimo.¹³⁶

Lietuvos ATGTĮ 73 straipsnyje kalbama apie interneto nuorodą, tik ne paprasto bazės perkėlimo atveju. Nurodoma, kad *sui generis* teisių pažeidimu laikomas nuorodų į neteisėtai viešai paskelbtų *sui generis* teisių objektus teikimas interneto svetainėse, kai nuorodas teikiantis asmuo tai daro žinodamas arba turėdamas žinoti, kad *sui generis* teisių objektai yra neteisėtai viešai paskelbti. Atitinkama nuostata taikoma ir autorių teisių objektams.

Kol kas nėra aiškaus atsakymo dėl paieškos sistemų, tačiau galime pastebėti, kad daugeliu atveju paieškos sistemų perkelta arba viešai paskelbta informacija sudarys neesminę bazės turinio dalį, dėl to išvengdama gamintojų teisės į ją.

4.2.3. Normalaus naudojimo samprata

„Naudojimo“ sąvoka anksčiau reiškė visuomenės informavimą apie kūrinčius, kurie buvo platinimo objektai, kurių transliavimas buvo plečiamas, nedarant žalos jų komerciniam naudojimui, kurį atliko subjektai, kuriems perleistas autoriaus teisės. Tai išimtinai objektyvi koncepcija, kai labiau atsižvelgiama į autoriaus teisių savininką, negu į vartotojo asmenį.¹³⁷

Tuo tarpu direktyva 8 straipsnyje siekia apibrėžti „teisėto naudotojo teises ir pareigas“. Duomenų bazės „naudojimo“ sąvoka apima ne visą duomenų bazę – tuo atveju kiltų atgaminimo klausimas – bet tik jos turinio dalį.

Nuo šiol naudojimas apima „veiksmus, būtinus prieiti prie elektroninės duomenų bazės turinio“ tuo atveju, kai jie atliekami „tiems poreikiams ir pagal naudojimo ribas, nustatytus sutartyje“. INK L342-3 straipsnis numato, kad „asmuo, kuris legaliai gali naudotis baze“ gali laisvai perkelti arba viešai paskelbti bazės turinio „neesminę dalį“, vertinant kokybiniu ir kiekybiniu požiūriu. Naudotojo laisvė apsiriboja „neelektroninės duomenų bazės turinio perkėlimu privačiais tikslais“, uždraudžiant elektroninės. Panašiai ATGTĮ 62 straipsnyje numatoma, kad duomenų bazės, kuri teisėtai bet kuriuo būdu tapo viešai prieinama, gamintojas negali kliudyti teisėtiems duomenų bazės naudotojams perkelti į kitas laikmenas ar naujai panaudoti bet kokiais tikslais nedideles duomenų bazės turinio dalis.

Duomenų bazės naudotojui yra pripažintos prerogatyvos, suteiktos sutartimi, leidžiančia naudotis bazės turiniu, arba įstatymu, taikant tradicinės privataus naudojimo ribas, bet taip pat

¹³⁶ Teisių internete gynimo forumo (Forum des droits de l'Internet) pranešimas dėl interneto nuorodų.

¹³⁷ D. Becourt. Bases de données//Gazette du Palais. 11 août 1998. P. 1055.

naudojimo, susijusio su neesmine bazės dalimi, atveju. Čia matome suderintas sutartinę laivę, turinčią ryšį su naudojimu, ir laisvę, susijusią su teise į informaciją.¹³⁸

Apibendrinant šį poskyrį pastebima, kad vien tik esminės turinio dalies perkėlimas arba viešas paskelbimas leidžia gamintojui remtis *sui generis* teise. Prancūzijos teismai vertina esmingumą pagal dalies panaudojimą, laikydami, kad kiekybiškumas nukreipia į turinio dalies apimtį, o kokybiškumas – dalies vertę. Tuo tarpu ETT numatė, kad esminės dalies, į kurią pasikėsinta, įvertinimas kokybine prasme turi būti siejamas su investicijomis, padarytomis sudarant duomenų bazę, ir su žala, padaryta investicijoms. Ši pozicija atrodo taikytina tik kai duomenų visuma bazėje yra sukurta paties bazės gamintojo. Remiantis Prancūzijos jurisprudencija, interneto nuorodų pateikimas gali būti laikomas gamintojų teisių pažeidimu. Gamintojas negali kliudyti teisėtiems duomenų bazės naudotojams perkelti į kitas laikmenas ar naujai panaudoti bet kokiais tikslais nedideles duomenų bazės turinio dalis.

4.3. Duomenų bazių gamintojų teisių įgyvendinimas

Šiame poskyryje aptarsime *sui generis* teisės prigimties klausimą (4.3.1.), *sui generis* teisės apsaugos nepriklausomumą nuo autorių ar kitų teisių (4.3.2.), *sui generis* teisių apsaugos išimtis ir ribas (4.3.3.) bei prevenciją ir teisių gynimo priemones (4.3.4.).

4.3.1. *Sui generis* teisės prigimties klausimas

Informacinių knygų, kompiliacijų, ekonominių, mokslinių, techninių ar faktinių duomenų bazių gamintojai patyrė didžiausius sunkumus norėdami pasipriešinti masiniam jų bazių perkėlimui naudodamiesi autorių teise, kuri buvo susijusi išimtinai su originalia forma. Dėl to, paskatintas duomenų bazių pramonės sluoksnių, ES teisės aktų leidėjas įvedė tarptautiniame kontekste nematytą apsaugą, skirtą duomenų bazių gamintojų investicijoms apsaugoti.

Įvesta nauja speciali teisė, besiskirianti nuo nesąžiningos konkurencijos ir parazitinių veiksmų, nedaranti žalos autorių teisėms arba gretutinėms teisėms, skirta ginti duomenų bazių gamintojus nuo trečiojo asmens vykdomo rezultatų, gautų investuojant į bazės turinio rinkimą, pasisavinimo ir kovoti su neteisėtu naudojimu, atliekamu konkurento arba naudotojo.¹³⁹ Direktyva numato, kad *sui generis* apsauga neturi būti taikoma taip, kad palengvintų piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi.

¹³⁸ D. Becourt. Bases de données//Gazette du Palais. 11 août 1998. P. 1057.

¹³⁹ E. Pierrat. Loi du 1er juillet 1998 : le nouveau droit des bases de données//Légipresse. octobre 1998. Nr. 155, II. P.120.

Duomenų bazės gamintojų teisė buvo aršiai kritikuojama Prancūzijos doktrinoje. Tik vienas žingsnis skiria išimtinės teisės į duomenų bazės turinį išlaikymą ir teisės į informaciją vykdymą. Teisės į informaciją išlaikymas kenkia teisei būti informuotam, tačiau iš kitos pusės laisvas prekių judėjimas apima informacijos judėjimą ir teisę būti informuotam.

Iškyla šios teisės, esančios teisinio nesaugumo šaltiniu: ribų netikslumas, šios teisės nuostatų neaiškumas¹⁴⁰; jos persipynimas su nesąžiningos konkurencijos teise, kai iš to atsiranda „antinesąžininga konkurencija“¹⁴¹; privilegija, taikoma tipiškiems nesąžiningos konkurencijos veiksams, jiems taikant autorių teisės apsaugos priemones¹⁴²; augantis prekių pranašumas gretutinių teisių kūrinių atžvilgiu, slepiantis savo tikrąjį vardą¹⁴³; vadinamosios informacinės visuomenės paradoksas, kai neapdirbtos ir nekonfidencialios informacijos naudojimas yra suvaržytas ir apribotas teise¹⁴⁴.

4.3.2.Sui generis teisės apsaugos nepriklausomumas nuo autorių ar kitų teisių

Sui generis apsauga duomenų bazei yra taikoma nepriklausomai nuo autorių teisės apsaugos taikymo, kiekvienai iš šių teisių turint atskirą objektą. Gali būti taikomos abi apsaugos arba kuri viena iš jų.

Gaudrat pastebi, kad direktyvoje pateikiamas turinio ir „talpyklos“ supriešinimas, nepatikslinant, koks yra jų santykis. Pagal autorių, iškyla atribojimo tarp autorių teisės ir *sui generis* teisės problema, nes pagal nurodytą „talpyklą“ turinys gali apimti bazės struktūros elementus, o ne vien tik informacinį bazės turinį, t. y. duomenis, sutvarkytus duomenų bazėje.¹⁴⁵

Kalbant apie gamintojų teisės ryšį su nesąžiningos konkurencijos teorija, kai kurie autoriai¹⁴⁶ pastebi, kad nuo šiol apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos yra taikoma duomenų bazių gamintojams. *Sui generis* teisės naudojimas iš esmės bus dvigubas, nes šalia jos formosis su nesąžininga konkurencija susijusi teismų praktika. Duomenų bazių gamintojų teisės pripažinimas padarė nebenaudingomis jurisprudencijos pataisas, padarytas siekiant užkamšyti bazių apsaugos autorių teise spragas.

¹⁴⁰ N. Mallet-Poujol. Regard perplexe sur les récents travaux législatifs en droit de l'information//Légipresse, chronique. P. 137.

¹⁴¹ P.-Y. Gautier. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2004. Nr. 114.

¹⁴² X. Daverat. Le droit du producteur sur le contenu de la base de données//Petites Affiches. 6 juillet 2000. P. 12.

¹⁴³ B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5. P. 89.

¹⁴⁴ CA Paris, 12 septembre 2001, SARL Tigest c/Sté Reed Expositions France//JCP G, 2002, II, 10 000. note Poullaud-Dulian.

¹⁴⁵ Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 86.

¹⁴⁶ F. Pollaud-Dulian. Brèves remarques sur la directive du 11 mars 1996 concernant la protection juridique des bases de données//Dalloz affaires.1996. Nr. 18. P. 539.

Duomenų bazių gamintojų teisė apima teisę uždrausti bazės esminės turinio dalies perkėlimą ir (arba) viešą paskelbimą, kas yra tikra išimtinė teisė, o ne paprastas nesąžiningos konkurencijos teorijos taikymas.¹⁴⁷ Taip pat yra uždraudžiama pakartotinai arba sistemingai perkelti arba viešai skelbti nedideles turinio dalis, kai šie veiksmai akivaizdžiai peržengia normalaus naudojimo ribas. Šiuo draudimu iš esmės siekiama kovoti prieš netiesioginį kitos bazės sudarymą, todėl nesąžiningos konkurencijos teorijos žymė yra ryški šioje gamintojų teisių apsaugoje. „Teisėto akto kartojimas gali tapti neteisėtu dėl nesąžiningos konkurencijos teorijos arba parazitizmo.“¹⁴⁸

Tačiau galima paminėti direktyvos 13 straipsnį, kuris nustato, kad „ši direktyva nepažeidžia nuostatų, ypač nuostatų dėl autorių ir su jomis susijusių teisių, arba bet kokių kitų teisių ar įsipareigojimų dėl duomenų, darbų ir kitos į duomenų bazes įtrauktos medžiagos, dėl patentų, prekės ženklų, pramoninių pavyzdžių teisių, dėl nacionalinių vertybių apsaugos, įstatymų dėl konkurenciją ribojančių veikslių ir nesąžiningos konkurencijos, komercinių paslapčių, saugumo, slaptumo, duomenų apsaugos ir privataus gyvenimo neliečiamumo, dėl galimybės naudotis valstybės dokumentais ir sutarčių teisės.“

Teismų sprendimai yra pasidalinę šiuo klausimu. Pavyzdžiui, *PRLine c/ Newsinvest* byloje¹⁴⁹, apeliacinis teismas nustato nesąžiningą konkurenciją motyvuodamas taip: „kad nustatyti nesąžiningos konkurencijos būvimą užtenka, jog būtų konstatuota, kad Nezsinvest nesilaikė konkurencijos taisyklių ir tuo padaryta žala PRLine; atsižvelgiant į tai, kad Nezsinvest yra daug pigiau perkelti informaciją iš PRLine tinklavietės, negu jos savarankiškai ieškoti pas klientus; atsižvelgiant į tai, kad Nezsinvest panaudojo ištraukas komerciniais tikslais; atsižvelgiant į tai, kad šis perkėlimas leido Nezsinvest nesunkiai konkuruoti su PRLine neteisėto medžiagos pasisavinimo dėka ir taip patraukti klientus nesąžiningu būdu; atsižvelgiant į tai, kad šie faktai įrodo kaltės būvimą; atsižvelgiant į tai, kad PRLine patyrė komercinę žalą dėl nesąžiningos konkurencijos, kurią vykdė Nezsinvest, nes nustatytas apyvartos praradimas.“

Šis sprendimas nustato Nezsinvest įmonės padarytą žalą, kurią sunkiai galime atskirti nuo veikslių, kurie yra baudžiami pagal gamintojų teisę, įvykdymo.

Priešingai, *Editions Néressis c/ France Télécom Multimedia* byloje¹⁵⁰, teismas (TGI) atmets nesąžiningos konkurencijos būvimą, motyvuodamas tuo, kad „nėra atskirų veikslių, draudžiamų

¹⁴⁷ P. Sirinelli, A. Lucas//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1650. Nr. 64.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ CA Paris, 12 septembre 2001, SARL Tigest c/Sté Reed Expositions France//JCP G, 2002, II, 10 000. note Poullaud-Dulian.

¹⁵⁰ TGI Paris, 14 novembre 2001, SA Les Editions Néressis c/ SA France Télécom Multimédia Servines//http://www.legalis.net.

pagal bazės esminių elementų perkėlimą“, todėl byla ieškinys dėl nesąžiningos konkurencijos negali būti patenkintas.

Teisinga būtų manyti, kad nesąžiningos konkurencijos būvimo pagrindas visada turi būti įrodinėjamas dėl veiksmų, kurie skirtusi nuo uždraustųjų pagal *sui generis* teisę.

4.3.3. *Sui generis* teisių apsaugos išimtys ir ribos

Nagrinėsime nustatytą *sui generis* teisių uždrausti išimtis ir apribojimus.

4.3.3.1. *Neesminės bazės dalies perkėlimo ir viešo paskelbimo išimtis*

Pagal INK L342-3 straipsnį, „kai turintis teises į bazę asmuo ją pateikia visuomenei, jis negali uždrausti: 1) neesminės dalies, vertinant kokybiškai ir kiekybiškai, perkėlimo arba viešo paskelbimo, atliekamo teisėto naudotojo“. Šia teisė, pripažinta teisėtam bazės naudotojui gali atrodyti bereikalinga, nes gamintojas negali uždrausti perkelti arba viešai paskelbti neesminę bazės dalį, pagal INK L342-1 straipsnį, įtvirtinantį patį draudimą. Atitinkama nuostata yra nustatyta ir Lietuvos ATGTĮ jau minėtame 62 straipsnyje.

Abiejų valstybių teisės aktuose nurodoma, kad šioms normoms prieštaraujančios sutartys negalioja. Taigi, asmens, turinčio teisę naudotis baze, vykdomas neesminės dalies perkėlimas arba viešas paskelbimas yra leistinas.

„Asmuo turintis teisę naudotis“ turi būti suprantamas, kaip asmuo, kuriam leista naudotis baze pagal sutartį, arba visi asmenys, jeigu naudojimas baze yra atviras visiems be apribojimų.

Direktyvos 8 straipsnio 2 punktas, kuris neperkeltas į Prancūzijos teisę, numatyta, kad gamintojas turi teisę uždrausti teisėtam naudotojui visus veiksmus, „kurie prieštarauja normaliam duomenų bazių naudojimui“ arba „nepagrįstai pažeidžia teisėtus duomenų bazės sudarytojo interesus“. Ši nuostata perkelta į ATGTĮ 63 straipsnio 2 punktą. Taigi, atrodytų, kad gamintojui yra įmanoma, pasinaudojant sutartinėmis nuostatomis, apriboti naudotojo teisę, griežtai nurodant teises, suteikiamas naudotojui, įvardijant veiksmus.

ETT 2004 m. lapkričio 9 d. sprendime primenamas direktyvos 7 straipsnio 5 punktas, kuriuo uždraudžiama: „pasikartojantis ir sistemingas duomenų bazės nedidelių dalių perkėlimas ir (arba) viešas paskelbimas, reikalaujantis veiksmų, kurie nebūdingi normaliam duomenų bazių naudojimui arba kurie nepagrįstai pažeidžia teisėtus duomenų bazės sudarytojo interesus, nėra leidžiamas.“ ETT apriboja šį atvejį teigdamas, kad draudžiami perkėlimo ir (arba) viešo paskelbimo veiksmai, kuriais „siekiama sudaryti ir (arba) pateikti visuomenei visą arba esminę bazės turinio dalį, ir kuriais daroma didelė žala asmens investicijoms“.

Teismas šią ribojančią interpretaciją pateisina tuo, kad 7 straipsnio 5 punkto tikslas yra vengti 7 straipsnio 1 punkto draudimo apvertimo: „Valstybės narės numato duomenų bazės, pasižyminčios pakankamai didelėmis jos duomenų gavimo, tikrinimo ir pateikimo kokybinėmis ir (arba) kiekybinėmis investicijomis, sudarytoji teisę neleisti perkelti ir (arba) viešai paskelbti visą tokių duomenų bazę arba pakankamai didelę jos dalį, kokybiškai ir (arba) kiekybiškai ją įvertinus.“

Kamina pažymi, kad ši interpretacija smarkiai apriboja šio išimtinės teisės aspekto reikšmę ta prasme, kad nuo šiol yra sunku atskirti 7 straipsnio 5 ir 1 punktus. Kalbama apie svarbų *sui generis* teisės apribojimą.¹⁵¹

4.3.3.2. Neelektroninės duomenų bazės turinio perkėlimas privačiais tikslais

Direktyva numato, kad valstybės narės negali numatyti elektroninių bazių atgaminimo privačiais tikslais laisvės. Pagal INK L342-3 straipsnį „jeigu teisių turėtojas duomenų bazę pateikė visuomenei, jis negali uždrausti: 2) neelektroninės duomenų bazės turinio kiekybiškai arba kokybiškai esminės dalies perkėlimo privačiais tikslais, su sąlyga, kad laikomasi autoriaus arba gretutinių teisių į elementus arba kūrinius, esančius bazėje.“ ATGTĮ numatyta, kad teisėtas naudotojas turi teisę perkelti ar naujai panaudoti didesnę jos turinio dalį, kai neelektroninės bazės turinys perkeliamas į kitą laikmeną asmeniniam naudojimui.

Ši nuostata tam tikra prasme yra autorių teisėje taikomos privačios kopijos išimties pritaikymas bazių gamintojams. Popierinės informacinės knygos pirkėjas turės galimybę daryti šios knygos kopijas, perkelti ją į skaitmeninę laikmeną savo privatiems tikslams.

Sąvoka „privatiems tikslams“ turi būti suprantama griežtai. Negalimas šios išimties taikymas kolektyviniam kopijos naudojimui bei jos naudojimas komerciniais tikslais.

Ši teisė netaikoma elektroninėms duomenų bazėms, kas taip pat buvo įtvirtinta ir dėl autorių teisių į bazes. Vadinasi, elektroninės bazės (patalpintos internete arba įrašytos į CD) perkėlimui privačiais tikslais negalės būti taikoma ši gamintojų teisių išimtis.

4.3.3.3. *Sui generis* teisių apribojimai erdvėje

Tam, kad duomenų bazių gamintojų teisė būtų suderinta su laisvo prekių ir paslaugų judėjimo ES principu, INK L342-4 straipsnis numato, kad pirmos materialinės duomenų bazės kopijos pardavimas valstybių narių arba Europos ekonominės erdvės teritorijoje, atliktas teisių turėtojo arba jo sutikimu, sustabdo gamintojo teisę kontroliuoti šios materialinės kopijos perpardavimą visose valstybėse narėse. Lietuvoje taip pat numatyta, kad teisė platinti duomenų

¹⁵¹ P. Kamina. Droit sui generis sur les bases de données//Propriété industrielle. 2005. Nr. 1. P. 22.

bazės egzempliorius nustoja galioti į gamintojo parduotus ir komercinėje apyvartoje teisėtai esančius duomenų bazės egzempliorius (ATGTĮ 61 straipsnio 4 punktą).

INK L342-4 straipsnio 2 punktą patikslina, kad duomenų bazę persiuntus operatyviaja (*on-line*) sistema, neprarandama gamintojo teisė kontroliuoti šios bazės ar jos dalies materialinės kopijos perpardavimo. Direktyvos 43 punktą nurodo dar tiksliau, kad persiunčiant duomenis operatyviaja (*on-line*) sistema, neprarandama teisė uždrausti viešai paskelbti bazę, jos materialinę kopiją ar jos dalį. Ši norma neperkelta į ATGTĮ.

4.3.3.4. *Sui generis* teisių apsaugos terminai

Pagal INK L342-5 straipsnį ir ATGTĮ 64 straipsnį gamintojų teisės saugomos 15 metų po duomenų bazės sudarymo datos. Jeigu per šį laikotarpį duomenų bazę kuriuo nors būdu tapo viešai prieinama, duomenų bazių gamintojų teisės saugomos 15 metų po duomenų bazės viešo paskelbimo datos. Prancūzijoje priduriama, kad bazės užbaigimo datos įrodymus turi pateikti gamintojas.

Duomenų bazės pagal savo prigimtį yra besiplėtojantys dariniai. Įstatymų leidėjas numatė, kad bet koks kokybiškai ir kiekybiškai įvertintas esminis duomenų bazės turinio pakeitimas, įskaitant pakeitimus dėl vėlesnių papildymų, išbraukimų ir pataisų, kuriuos galima laikyti kokybiškai ir kiekybiškai įvertintomis naujomis esminėmis investicijomis, suteikia teisę duomenų bazei taikyti naują 15 m. apsaugos terminą (INK L342-5 straipsnio 3 punktą, ATGTĮ 64 straipsnio 2 dalis).

Esminių investicijų vertinimo kriterijai yra tie patys kaip ir dėl pradinių investicijų apskaičiavimui. Esminė investicija gali būti laikoma esminis bazės turinio patikrinimas (direktyvos 55 punktą), papildymas, pašalinimas arba vienas po kito einantys bazės turinio pakeitimai.

Kaip nurodoma doktrinoje¹⁵², gamintojui turėtų būti gana lengva atnaujinti savo teisių apsaugą. Jam tik svarbu nuolatos registruoti visus pakeitimus arba dar bendriau visus patikrinimo veiksmus, kuriuos jis daro dėl bazės turinio, kad pasirūpintų naujų esminių investicijų įrodymu. Manytume, kad tai per lengvas termino pratęsimas. Gamintojas tarsi įgauna neterminuotą *sui generis* teisių apsaugą.

4.3.3.5. *Išimtis dėl valstybės saugumo*

Pagal INK L331-4 straipsnį „pirmojoje kodekso dalyje paminėtos teisės negali trukdyti atlikti veiksmus, būtinus administravimo ar teismo numatytam procesui siekiant viešosios tvarkos.“ Ši išimtis Prancūzijoje buvo apibendrinta tiek *sui generis*, tiek autorių teisėms. ATGTĮ 63 straipsnio

¹⁵² A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001. Nr. 605 ; Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies/RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 405.

1 dalis numato analogišką išimtį: duomenų bazės teisėtas naudotojas turi teisę be teisių savininko leidimo perkelti ar naujai panaudoti didesnę jos turinio dalį, kai „duomenų bazė perkeliama ir naudojama visuomenės ir valstybės saugumo interesais, viešojo administravimo ar teismo proceso tikslais“.

Pagaliau, kad užbaigtume svarstymą apie gamintojų teisių išimtis, reikia pabrėžti, jog Prancūzijos įstatymų leidėjas neperėmė specialių išimčių, paminėtų direktyvoje, dėl mokymo ir mokslinių tyrimų. Tuo tarpu Lietuvoje numatytas gamintojo teisių apribojimas, kai „duomenų bazės dalis pateikiama kaip pavyzdys mokymo ar įvairių sričių mokslinio tyrimo tikslais, jeigu yra nurodomas jos šaltinis ir naudojimą pateisina siekiamas nekomercinis tikslas“.

4.3.4. Prevencija ir teisių gynimo priemonės

Prancūzijoje duomenų bazėms taikoma prevencinė klastotės konfiskavimo sistema, numatyta INK L332-4 straipsnyje. Iki tol taikyta kompiuterių programoms, ši sistema išplečiama ir duomenų bazėms. Be to, INK L343-4 straipsnis numato, kad nusikaltimų įrodymu gali rūpintis ne tik policijos pareigūnai, bet ir prisiekusieji įgaliotiniai, kuriuos paskiria gamintojų profesinės organizacijos, o prisaikdina kultūros ministras.

Prancūzijoje gamintojų pažeistų teisių gynimo priemonės numatytos INK L343-1 ir tolimesniuose straipsniuose. Pagal L343-1 straipsnį, visi gamintojų teisių pažeidimai, kurie numatyti L342-1 straipsnyje, yra baudžiami dviem metais kalėjimo ir 1 000 000 frankų (152 450 eurų) bauda. Recidyvo atveju arba jeigu nusikalstamų veiksmų autorius buvo sudaręs sutartį su nukentėjusia šalimi, bausmės yra dvigubos (INK L343-3 straipsnis). Baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma ir juridiniams asmenims (INK L343-2 straipsnis). Prancūzijoje nukentėjusioji šalis gali pasirinkti kelti baudžiamąją bylą ar pateikti civilinį ieškinį.

Pagal ATGTĮ VI skyriaus nuostatas, skirtas autorių teisių, gretutinių teisių ir *sui generis* teisių gynimui, Lietuvoje už *sui generis* teisės pažeidimus taikomos tokios pat teisinės apsaugos priemonės kaip ir už autorių teisių pažeidimus. *Sui generis* teisių subjektai gali kreiptis į teismą reikalaudami pripažinti teises, įpareigoti nutraukti neteisėtus veiksmus, uždrausti atlikti veiksmus dėl kurių gali būti realiai pažeistos teisės arba atsirasti žala, areštuoti, išimti iš apyvartos neteisėtas kūrinių kopijas bei gamybos priemones ar įrangą, taikyti kitus pažeistų teisių gynimo būdus (ATGTĮ 77 straipsnis). *Sui generis* teisės subjektams numatytas turtinės žalos atlyginimas (ATGTĮ 79 straipsnis).

Pagal ATGTĮ 81 straipsnį neatidėliotinais atvejais teismas taiko laikinąsias priemones įrodymams užtikrinti, neteisėtiems veiksmams skubiai nutraukti ir teismo galutiniam sprendimui

įvykdyti, įpareigojant asmenis nutraukti neteisėtą šio įstatymo saugomų teisių objektų naudojimą, uždrausti išleisti į apyvartą neteisėtas šio įstatymo saugomų teisių objektų kopijas. ATGTĮ 74 straipsnis numato galimybę *sui generis* teisių subjektams naudoti technines apsaugos priemones.

ATGTĮ 82 straipsnyje numatyta, kad administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už *sui generis* teisių pažeidimus nustato atitinkamai ATPK ir BK. Tačiau nei viename iš šių kodeksų *sui generis* teisių pažeidimai neminimi. Vadinasi, *sui generis* teisių pažeidėjai Lietuvoje kol kas negali užsitraukti nei administracinės, nei baudžiamosios atsakomybės. Reikia užpildyti šią teisės aktų spragą Lietuvoje.

Kad įvertintume *sui generis* teisių gynimo priemones Prancūzijoje, darome išvadą, kad egzistuoja ryškus prieštaravimas tarp apsaugos priemonių didelio griežtumo ir tarp netikrumo, kuris vyrauja, nustatinėjant teisės egzistavimą arba perkėlimo neteisėtumą pagal įtvirtintas normas. Gamintojų teisės kriterijų taikymas dažnai yra neaiškus dėl įvairių su jais susijusių dviprasmiškumų. Daugeliu atveju yra sunku nustatyti, ar perkeliant turinį yra peržengta esmingumo riba. Sunku teismams, taikant *sui generis* teisinės apsaugos normas, bet taip pat ir ekonominiams subjektams trūksta aiškumo naudojantis duomenų bazėmis. Todėl apgailestautina, kad įtvirtinta tokia griežta baudžiamoji atsakomybė. Duomenų bazių naudotojams teks būti labai atsargiems ir stengtis sudaryti tinkamą sutartį, kaip priemonę galimai rizikai kontroliuoti.

Apibendrinant šį poskyrį pastebėtume, kad gausi *sui generis* teisės kritika yra pateisinama, tačiau atsižvelgiant į pirmuosius šios teisės taikymus Prancūzijos teismuose pridera konstatuoti, kad gamintojų teisė pasiekia savo tikslą ir atneša bazės turinio efektyvią apsaugą. Tik išskeltume klausimą, ar nepatogumai, susiję su šios teisės įvedimu, yra proporcingi naudai, kurią iš to gauna duomenų bazių gamintojai. *Sui generis* teisės apsauga nepriklauso nuo autorių ar kitų teisių, tačiau pastebime, kad kartais kyla sunkumų nustatant, kuri teisė iš tiesų turėtų būti taikoma. Svarbu, kad ETT apriboja gamintojo teises drausti nustatydamas, kad neleistini tik tie perkėlimo ir viešo paskelbimo veiksmai, kuriais siekiama sudaryti ir pateikti visuomenei visą arba esminę bazės turinio dalį, ir kuriais daroma didelė žala investicijoms. Kritikuotina, kad lengvai taikant *sui generis* teisių apsaugos pratęsimą, gamintojas nepagrįstai tarsi įgauna neterminuotą apsaugą. *Sui generis* teisių pažeidėjams Lietuvoje negali būti taikoma nei ATGTĮ numatyta administracinė, nei baudžiamoji atsakomybė. Turėtų būti papildyti BK ir ATPK. Prancūzijoje pastebimas prieštaravimas tarp apsaugos priemonių didelio griežtumo ir tarp netikrumo, kuris vyrauja, nustatinėjant teisės egzistavimą arba perkėlimo neteisėtumą pagal įtvirtintas normas. Apgailestautina, kad įtvirtinta tokia griežta baudžiamoji atsakomybė.

Išvados

Darbe analizavome teisinę apsaugą, taikomą duomenų bazėms. Tyrimas parodė, kad šios teisinės apsaugos rezultata sunku vertinti vienareikšmiškai.

1. Dviguba duomenų bazių apsauga atrodo reliatyviai efektyvi tuo, kad ji leidžia ginti skirtingus elementus, kurie sudaro šį kompleksinį objektą – duomenų bazę. Autorių teisė gina bazės struktūrą, „talpyklą“, tuo tarpu duomenų bazių gamintojų teisė apima bazės informacinį turinį.

2. Prancūzijos teismų praktika nėra vienakryptė. Pastebėjome prieštaravimų atskiriant dviejų skirtingų teisinių režimų objektus. Vertinant apsaugos kriterijų būvimą, teisėjai turi nemažai problemų apibrėždami kiekvienos teisės ribas. Ieškant parinkimo ir išdėstymo originalumo, realiai peržengiamos tradicinės autorių teisės taikymo ribos, kad būtų ginama tai, į ką buvo investuota. Apibendrinant Prancūzijos autorių kritiką, kurią išdėstėme darbe, galima daryti išvadą, kad *sui generis* įtvirtinimo teigiama pusė yra ta, kad išvengiama autorių teisių fundamentalių principų iškraipymo, autorių teisės kraštutinio, nepagrįsto išsiplėtimo.

3. Duomenų bazių teisinė apsauga yra užtikrinama keletu teisių. Atlikus doktrinos ir teismų praktikos tyrimą kyla klausimas, ar nėra per didelės apsaugos įvairioms teisėms susisiejančioms. *Sui generis* apsauga verčia nerimauti dėl viešosios informacijos pasisavinimo, dėl tam tikros nuosavybės teisės į informaciją atsiradimo. Manome, kad konkurencijos teisė ateityje galėtų tapti tinkama priemone kovojant su galimais pažeidimais, kylančiais reiškiant išimtinę *sui generis* teises, ir padedant išlaikyti pusiausvyrą tarp teisės į informaciją ir investicijų į informacines prekes apsaugos.

4. Investicijoms taikomos apsaugos trukmė turėtų būti kur kas trumpesnė negu autorių teisių apsaugos laikotarpis. Atsižvelgiant į tai, kad duomenų bazės dėl savo savybės informuoti natūraliai nuolatos turi būti atnaujinamos ir į jas investuojama, joms taikoma *sui generis* apsauga labai lengvai gali būti pratęsiama. Kritikuotume per lengvai pratęsiamą ilgą *sui generis* teisės apsaugos terminą.

5. Kuriant, naudojant, perduodant duomenų bazes ar teises į jas, turi būti atsižvelgiama į darbe išnagrinėtus įvairius aspektus, jie turi būti integruoti į sutarčių praktiką. Doktrinoje dėl duomenų bazių teisinės apsaugos turėtų būti analizuojama įtaka, kuri daroma sutartims taikant naują režimą. Tada būtų galima matyti teisinę problematiką taikant duomenų bazių teisinę apsaugą.

6. Vis daugėjant informacijos šaltinių ir vystantis technologijoms, kurios suteikia vis daugiau ir patogesnių būdų perduoti informaciją, nagrinėtų duomenų bazių teisinės apsaugos režimų taikymas turi tik dažnėti ateityje. Todėl svarbus ETT išaiškinimas dėl direktyvos taikymo. Nors direktyvos kūrėjai visų pirma norėjo skatinti informacijos saugojimo ir apdorojimo sistemų plėtrą

įtvirtindami duomenų bazių sudarymo pastangų apsaugą, tačiau ETT šią direktyvą aiškina siauriamai ir taikant šią interpretaciją daug duomenų bazių gamintojų nebegalės pasinaudoti *sui generis* teisės apsauga, pavyzdžiui, tie, kurių bazės sudarytos tuo pačiu metu, kaip ir sukurtas jų turinys. Be to, ETT apribojo bazės gamintojo teisės uždrausti, ypatingai jo teisę pasipriešinti pasikartojančiam ir sistemingam bazės turinio neesminių dalių perkėlimui ir (arba) viešam paskelbimui. Dėl to darome išvadą, kad kol kas nepasiteisino būgštavimai, kad *sui generis* apsauga nuves iki informacijos pasisavinimo.

7. ETT numatomas investicijų, skirtų bazės sudarymui ir pačių duomenų sukūrimui, atskyrimas, praktiškai yra sudėtingas. Manytume, kad dėl to bus iškelti nauji preliminariniai klausimai. Įdomu stebėti, koku būdu Prancūzijos teismai, kurie iki tol turėjo tendenciją gana lengvai paskirti *sui generis* teisės apsaugą bazių gamintojams, taikys šiuos sprendimus.

8. Originalumo sąlyga taikoma bazės turinio parinkimui ar išdėstymui. Prancūzijos teismai dažnai nukrypsta į intelektualinio indėlio vertinimą arba originalumas susiaurinamas iki nekopijavimo. Parinkimą laikant originaliu, iškyla prieštaravimas su prekių ženklų teise, kuri nėra autorių teisė, nes parinkimas negalės būti originalus. Nors autorių teisių apsauga niekada netaikoma žanrui, teikiama naudai, išraiškos formai, tačiau galima manyti, kad duomenų bazių atveju apsauga teikiama grynai utilitariniams kūriniams, prieštaraujant tradiciniams teisės principams. Duomenų bazė yra besiplėtojantis neįprastas autorių teisių objektas ir yra panašesnis į praktinę patirtį, negu į kūrybinės veiklos rezultatą.

9. *Sui generis* teisės svarbiausias tikslas yra apsaugoti investicijas, atliktą darbą. Esminės investicijos teisės aktuose įvardinamos kaip finansinis, materialinis, žmogiškasis, intelektinis, organizacinis indėlis. Direktyvos dar išskiriamos laiko, pastangų ir energijos sąnaudas. Kritikuotina ATGTĮ įtvirtinta intelektinė investicija, nes persipina su autorių teisių apsaugos kriterijumi – originaliu intelektinės veiklos rezultatu.

10. Elektroninės bazės kopijos privačiais tikslais draudimas laikytinas nepagrįstu atsižvelgiant į technologijų plėtros ir įvairių jų naudojimo būdų išsiplėtimą.

11. ETT numatė, kad esminės dalies, į kurią pasikėsinta, įvertinimas kokybine prasme turi būti siejamas su investicijomis, padarytomis sudarant duomenų bazę, ir su žala, padaryta investicijoms. Ši pozicija atrodo taikytina tik kai duomenų visuma bazėje yra sukurta paties bazės gamintojo.

12. Prancūzijos jurisprudencija numato, kad interneto nuorodų pateikimas gali būti laikomas bazių gamintojų teisių pažeidimu. Manome, kad paieškos sistemų automatiškai atliekami veiksmai

negali būti laikomi *sui generis* teisių pažeidimais ir turėtų būti randamas kitoks dėl to kylančių ginčų sprendimas.

13. Nepaisant *sui generis* kritikos, pabrėžtume ir ginančios investicijas teisės reikalingumą. Šiandien matome smarkų gaminamų ir apdorojamų duomenų apimties augimą kasmet visuose veiklos sektoriuose, sparčiai gaminamos duomenų bazės, kurios reikalauja visų pirma didelių investicijų, o ne kūrybingumo. Šios bazės – tai informacinis turtas, informacinė medžiaga, prekė, bet ne kūrinys. Todėl norint, kad sėkmingai plėtotųsi informacijos pramonė, reikalinga speciali tokių duomenų bazių apsauga.

14. Prancūzijoje pastebimas prieštaravimas tarp apsaugos priemonių didelio griežtumo ir tarp netikrumo, kuris vyrauja, nustatinėjant teisės egzistavimą arba perkėlimo neteisėtumą pagal įtvirtintas normas. Apgailėstautina, kad įtvirtinta tokia griežta baudžiamoji atsakomybė.

15. *Sui generis* teisių pažeidėjams Lietuvoje negali būti taikoma nei ATGTĮ numatyta administracinė, nei baudžiamoji atsakomybė. Turėtų būti papildyti BK ir ATPK.

16. Atsižvelgiant į *sui generis* teisės apsaugos taikymą Prancūzijos teismuose pridera konstatuoti, kad gamintojų teisė pasiekia savo tikslą ir atneša bazės turinio efektyvią apsaugą. Tačiau kyla klausimas, ar nepatogumai, susiję su šios teisės įvedimu ir taikymu, yra proporcingi naudai, kurią iš to gauna duomenų bazių gamintojai.

Literatūros sąrašas

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas//Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
2. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 28-1125.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva Nr. 2001/29/EB „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo“//<http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=22767&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-07-14.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. direktyva Nr. 96/9/EB „Dėl duomenų bazių teisinės apsaugos“//<http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/docs/1996/31996L0009-LT.doc>; prisijungimo laikas: 2005-02-18.
6. Code de la propriété intellectuelle. – Paris: Dalloz, 2005.
7. Livre blanc „Croissance, compétitivité, emploi : les défis et les pistes pour entrer dans le XXIème siècle“//COM (93) 700, Bull., 12 – 1993.
8. Livre vert sur le droit d’auteur et le déficit technologique//COM 88(172).
9. Loi n° 98-536 du 1er juillet 1998, portant transposition dans le code la propriété intellectuelle de la directive 96/9/CE du Parlement européen et du Conseil, du 11 mars 1996, concernant la protection juridique des bases de données//Journal Officiel de la République Française, 2 juillet 1998. P. 10075.

Specialioji literatūra

10. A. Bertrand. Le droit d’auteur et les droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999.
11. P. Catala. „Au-delà du droit d’auteur“ Le droit à l’épreuve du numérique. Jus ex Maceina. – Paris: PUF, 1998.
12. C. Colombet. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999.
13. B. Edelman. La propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 1999.
14. L. Faugerolas. L’accès International à des Banques de données. – Paris: GLN, 1989.
15. Gallot le Lorier, Varet. La création multimédia, Economica.
16. P.-Y. Gautier. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2004.

17. X. Linant de Bellefonds. Droit d'auteur et droits voisins. – Paris: Dalloz, 2004.
18. A. Lucas, J. Deveze, J. Frayssinet. Droit de l'informatique et de l'Internet. – Paris: PUF, 2001.
19. N. Mallet-Poujol. Commercialisation des banques de données. – Paris: CNRS, 1993.
20. N. Mallet-Poujol. La création multimédia et le droit. – Paris: Litec, 2003.
21. P. Sirinelli. „Les bases de données“, Lamy droit des médias et de la communication. – Paris: Lamy, 2004, Tome 1, n° 136.
22. M. Vyvant, C. Le Stanc. Lamy Droit de l'informatique et des réseaux. – Paris: Lamy, 2004.

Periodinè literatūra

23. D. Becourt. Bases de données//Gazette du Palais. 11 août 1998. P. 1045.
24. X. Daverat. Le droit du producteur sur le contenu de la base de données//Petites Affiches. 6 juillet 2000. P. 12.
25. B. Edelman. Les bases de données ou le triomphe des droits voisins//Recueil Dalloz, Chroniques. 2000. Nr. 5, P. 89.
26. Exposé des motifs du Conseil accompagnant la position commune sur la proposition de directive//JOCE. 30 octobre 1995. Nr. C288/28. point 19.
27. V. Fauchoux, E. Behr. Etonnante interprétation du droit des producteurs de base de données par la Cour de justice des communautés européennes//Legalis.net. 2004. Nr. 4. P. 15.
28. G. Flambard. Panorama de la jurisprudence//Legalis.net. 2005. Nr. 1. P. 7.
29. Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1998. Nr. 51 (3). P. 605.
30. Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52(1). P. 86.
31. Ph. Gaudrat. Droit des nouvelles technologies//RDT com. 1999. Nr. 52 (2). P. 398.
32. P. Kamina. Droit sui generis sur les bases de données//Propriété industrielle. 2005. Nr. 1. P. 20.
33. P. Kamina. La CJCE adopte une vision restrictive de la protection par le droit sui generis//Propriété Industrielle. 2005. Nr. 1. P. 20.
34. G. Koumantos. Les bases de données dans la directive communautaire//RIDA. 1997. Nr. 171. P. 115.
35. X. Linant de Bellefonds. Informatique, réseaux, multimédia//Editions du Juris-Classeur Europe. 1997. Fasc. 1230. P. 7.

36. S. Lemarchand, S. Rambaud. La CJCE précise les règles du jeu//Propriétés intellectuelles. 2005. Nr. 14. P. 99.

37. Ch. Le Stanc. La propriété intellectuelle dans le lit de Procuste : observations sur la proposition de la loi du 30 juin 1992 relative à la protection des „créations réservées“//Recueil Dalloz, Chroniques. 1993. P. 4.

38. N. Mallet-Poujol. Appropriation de l'information : l'éternelle chimère//Recueil Dalloz. 1997. P. 330.

39. N. Mallet-Poujol. Regard perplexe sur les récents travaux législatifs en droit de l'information//Légipresse, chronique. P. 137.

40. E. Pierrat. Loi du 1er juillet 1998 : le nouveau droit des bases de données//Légipresse. octobre 1998. Nr. 155, II. P.120.

41. F. Pollaud-Dulian. Brèves remarques sur la directive du 11 mars 1996 concernant la protection juridique des bases de données//Dalloz affaires.1996. Nr. 18. P. 539.

42. V. Pollaud-Dulian//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1246. Nr. 80.

43. P. Sirinelli, A. Lucas//Juris-Classeur Propriété littéraire et artistique. fasc. 1650. Nr. 54.

Teismų praktika

44. CE, 10 juillet 1996, Société Direct mail promotion//RIDA, octobre 1996. obs. Kerever.

45. C. Cass. Ass. Plén., 30 octobre 1987, Microfor c/ Le Monde//JCP G, 1988, II, 20932, Rapp. X. Nicot, note J. Huet; JCP E, 1988, II, 15093, obs. Vivant.

46. C. Cass. Ass. Plén., 7 mars 1986, Pachot//JCP G, 1986, II, 20631, note Mousseron; Dalloz, 1986, note Edelman. P. 405.

47. C. Cass., Civ 1ère, 29 mai 2001, SARL Phébus Editions//JCP G, 27 juin 2001, actualités. P. 1257.

48. C. Cass. Civ. 1er, 5 janvier 1999//Dalloz, Informations rapides. 1999.

49. C. Cass., 1ère Civ, 2 mai 1989, Coprose//JCP G, 1990. II, 21392. note A. Lucas.

50. CA Paris, 12 septembre 2001, SARL Tigest c/Sté Reed Expositions France//JCP G, 2002, II, 10 000. note Poullaud-Dulian.

51. CA Paris, 28 juin 2000, Parbelvien et Montagné c/sté Agence Business et al.//Communication commerce électronique, novembre 2000, comm. de Caron. P. 15.

52. CA Lyon, 22 juin 2000, SA Le Serveur Administratif c/ SARL Editions Législatives//Légipresse, novembre 2000, III. P. 171.

53. CA de Paris, 18 juin 1999, 4e chambre, Groupe monitor et Action municipale/Observatoire des marchés publics//Expertises, décembre 1999, P. 390 ; Communication commerce électronique, novembre 1999. note C. Caron.
54. CA, 4e chambre, 15 janvier 1997, SNC VF Diffusion et SA VF Boutiques c/ Sté Chantelle//Gazette du palais. 18-20 janvier 1997; PIBD. 1997. III. Nr. 639. P. 517.
55. Tribunal de commerce de Nanterre, 16 mai 2000, SA PRLine c/ SARL Newsinvest//Communication commerce électronique, septembre 2000. comm. Nr. 85. note C. Caron.
56. Tribunal de commerce de Paris, 18 juin 1999. France Telecom c/SARL MA Editions et al.//Communication commerce électronique. 1999. note C. Caron.
57. Tribunal de commerce de Nanterre, 5e chambre, 27 janvier 1998, SA Edirom c/ SARL Global Market Network//Expertises. mai 1998.
58. Tribunal de commerce de Lyon, 30 juillet 1993, JCP E, 1996, I, 559, Nr. 7, obs. Vyvant, Le Stanc//Petites Affiches. 28 avril 1995. obs. Latreille. P. 14.
59. Tribunal du commerce de Lyon, 3 juillet 1993, Computer intelligence Europe c/Comm'back//Petites Affiches. Nr. 51, 28 avril 1993.
60. TGI Paris, 5 septembre 2001, SA Cardeemploi c/SA Keljob//Communication commerce électronique. Nr. 16. 2002. obs. C. Caron.
61. TGI Paris, 14 novembre 2001, SA Les Editions Néressis c/ SA France Télécom Multimédia Servines//<http://www.legalis.net>.
62. TGI Lille, ord. Réf., 11 juillet 2000//Gazette du Palais. du 15 au 19 avril 2001.
63. TGI Paris, 3e ch., 22 juin 1999, SAS Miller Freeman et al c/ SA Communication et Sales//Communication commerce électronique.1999. comm. Nr. 21. C. Caron.
64. TGI Paris, 22 juin 1999. SAS Groupe Miller Freeman et al c/Sté Tigest//Communication commerce électronique. 1999. comm. Nr. 21. note C. Caron.
65. TGI Seine, 27 mai 1959//RIDA. 1959. Nr. 24. P. 149.

Santrauka

Duomenų bazių teisinė apsauga Prancūzijoje ir Lietuvoje

Duomenų bazė – tai darbų, duomenų ar kitokios metodiškai arba sistemingai sutvarkytos ir individualiai elektroniniu arba kitokiu būdu prieinamos medžiagos rinkinys.

Duomenų bazių teisinė apsauga, numatyta direktyvoje dėl duomenų bazių teisinės apsaugos, Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodekse ir Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme, yra dviguba. Šios apsaugos vertinimai yra kontrastingi. Duomenų bazių apsaugos režimas sąlyginai yra efektyvus, nes jis leidžia ginti duomenų bazę – kompleksinę objektą – sudarančius skirtingus elementus. Autorių teisė saugo bazės struktūrą, „talpyklą“, tuo tarpu duomenų bazių gamintojų teisė (*sui generis* teisė) – bazės informacinį turinį.

Dauguma doktrinos kritikuoja dvigubo režimo įtvirtinimą. Iš vienos pusės, randame tradicinius autorių teisės saugotojus, kurie apgailestauja dėl to, kad nukrypstama link sąvokų, kurios yra svetimos autorių teisei. Iš kitos pusės, kai kurie doktrinos atstovai tvirtina, kad *sui generis* teisė yra nenaudinga.

Tačiau, šis dvigubas režimas turi ir privalumų. Vienas iš pirmųjų pažangių argumentų būtų tas, kad būtina sukurti specialią teisę, pritaikytą duomenų bazėms, kurios šiandien gali būti vadinamos tam tikrais ekonominiais „informacijos transportuotojais“. Dabartinės duomenų bazės gali būti kūriniai, tačiau dažniausiai tai produktai, reikalaujantys didelių investicijų. Susiduriame su sparčiu kasmet gaminamų ir apdorojamų duomenų augimu visuose veiklos sektoriuose.

Praktikoje teisėjams sunku apibrėžti kiekvienos iš dviejų teisių ribas, todėl yra svarbūs ETT sprendimai. Juo labiau, kad vis daugėja informacijos šaltinių ir techninių galimybių jais naudotis. Nuo šių ETT sprendimų priėmimo daug duomenų bazių nebegalės pretenduoti į *sui generis* apsaugą, ypačingai tos, kurios yra sudarytos tuo pačiu metu, kaip ir sukurtas jų turinys.

Egzistuoja prieštaravimas tarp taikomų apsaugos priemonių griežtumo ir netikrumo, kuris atsiranda, kai nustatinėjama, ar turi būti taikoma teisė ir ar duomenų bazės turinio perkėlimas yra neteisėtas. Duomenų bazių gamintojų teisės kriterijų taikymas yra sudėtingas, nes kai kurios reglamentuojančios teisės normos yra dviprasmiškos. Dėl apsaugą įtvirtinančių teisės normų neaiškumo verta apgailestauti dar ir todėl, kad už šiuos pažeidimus yra numatyta baudžiamoji atsakomybė.

Résumé

La protection juridique de bases de données en France et en Lituanie

Base de données est un recueil d'œuvres, de données ou d'autres éléments indépendants, disposés de manière systématique ou méthodique et individuellement accessibles par des moyens électroniques ou d'une autre manière.

La protection organisée par la directive, par le Code de la propriété intellectuelle français et par la Loi des droits d'auteurs et des droits voisins lituanienne est double. Le bilan de cette protection juridique des bases de données est contrasté. La double protection des bases de données apparaît relativement efficace en ce qu'elle permet de protéger les différents éléments composant cet objet complexe qu'est la base de données. Le droit d'auteur protège ainsi la structure de la base, le « *contenant* », tandis que le droit du producteur de base de données appréhende le contenu informationnel de la base.

La majorité de la doctrine critique l'instauration de ce régime dual. D'un côté, on trouve les traditionnels protecteurs du droit d'auteur qui regrette ce glissement vers des notions qui s'éloignent du droit d'auteur. De l'autre, certains contestent l'utilité du droit *sui generis*.

Cependant, ce régime dual peut présenter des avantages. Un des premiers arguments avancés est celui de la création d'un droit spécifique adapté au véhicule économique que constitue la base de données. En effet, les bases de données de nos jours peuvent être créations mais surtout investissements afin de faire naître des nouveaux produits qui revêtent une valeur économique d'échange. On voit une augmentation exponentielle du volume des données générées et traitées chaque année, quel que soit le secteur d'activité.

Les juges aient des difficultés à cerner les contours de chaque droit. C'est pourquoi l'apport des décisions de la CJCE semble essentiel, à un moment où se multiplient les sources d'information et les intermédiaires susceptibles de les relayer. Désormais, de nombreuses bases de données ne pourront pas ou ne pourront plus prétendre à la protection par le droit *sui generis*, et notamment celles qui sont constituées en même temps que leur contenu est créé.

Il existe l'opposition entre la sévérité des sanctions et les incertitudes qui règnent sur l'existence du droit ou du caractère illicite des emprunts. L'application des critères du droit du producteur est souvent complexe eu égard aux certaines ambiguïtés qui les entourent. Le manque de visibilité pour les acteurs économiques est d'autant plus regrettable que l'arsenal pénal mis en place est sévère.